

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЛУК'ЯНОВА ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 327(481)(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ НОРВЕГІЇ

291 - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

29 – Міжнародні відносини

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Лук'янова Ірина Олександрівна

Науковий керівник: Андрущенко Світлана Вікторівна, кандидат політичних наук, доцент

Київ 2022

АНОТАЦІЯ

Лук'янова І.О. Зовнішньополітична стратегія Королівства Норвегія. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, МОН України. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, МОН України. – Київ, 2022.

Дисертаційну роботу присвячено дослідженню теоретичних і методологічних аспектів зовнішньополітичної стратегії Норвегії. Сила держави і можливість досягати своїх цілей на зовнішньополітичній арені ґрунтується на розумінні своєї ролі у міжнародному середовищі та знаходженні на основі цього балансу між національними інтересами та можливістю їх просування з урахуванням порівняльних переваг, що сприяє підвищенню її статусу. В даному контексті дослідження особливостей зовнішньополітичної стратегії Норвегії дозволяє зрозуміти, як невелика за об'єктивними критеріями держава здатна відігравати непропорційно важливу роль у певних сферах світової політики, здобуваючи визнання впливового актора в міжнародних процесах. Зовнішньополітична стратегія Норвегії базується на прагненні досягти статусу середньої держави, основним інструментом реалізації чого виступає позиціонування країни як важливого учасника Європейського, Євро-Атлантичного та Нордичного виміру політичних процесів та формування іміджу «позитивної держави» через участь у відповідних дипломатичних секторах/нішах.

У дисертації проведено комплексний аналіз норвезького підходу до формування зовнішньополітичної стратегії, здійснено оцінку стратегічних документів щодо імплементації ключових векторів зовнішньої політики Норвегії та чинників, відповідно до яких реалізується стратегія країни,

означено основні етапи становлення норвезького дискурсу щодо реалізації ключових пріоритетів зовнішньополітичної стратегії.

У дослідженні надано характеристику пріоритетним векторам зовнішньополітичної стратегії Норвегії, серед яких ключову увагу приділено Нордичному вектору в якості наскрізного стратегічно важливого для реалізації зовнішньополітичних інтересів Норвегії. Досліджено засоби та методи реалізації Європейського та Євроатлантичного векторів зовнішньої політики країни. Проаналізовано секторальний аспект зовнішньополітичної стратегії Норвегії в контексті формування та реалізації кліматичної політики, політики допомоги з метою розвитку та політики сприяння миру як базису позиціонування Норвегії в якості «позитивної держави».

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що було проведено комплексне дослідження специфіки норвезького підходу до реалізації зовнішньополітичної стратегії Норвегії на сучасному етапі та запропоновано авторську модель позиціонування Норвегії як «малої середньої держави». Дослідження було спрямоване на аналіз норвезької моделі формування зовнішньополітичної стратегії Норвегії та інструментарію її реалізації.

У проведеному дослідженні:

Вперше:

- комплексно досліджено найбільш нові стратегічні документи щодо імплементації ключових векторів зовнішньої політики Норвегії та здійснено їх порівняльний аналіз;
- запропоновано модель позиціонування Норвегії як «малої середньої держави»;
- обґрунтовано особливість норвезького підходу до формування зовнішньополітичної стратегії держави;
- комплексно проаналізовано роль і значення секторальної/нішевої дипломатії у реалізації зовнішньополітичної стратегії Норвегії;

- проаналізовано інструментальний базис політики когерентності, що виступає передумовою ефективної реалізації Норвегією зовнішньої політики на ключових напрямках.

Удосконалено:

- концептуально-теоретичні підходи щодо розгляду зовнішньополітичної стратегії Норвегії;

- понятійний апарат стосовно вивчення проблематики середніх держав та їх місця у міжнародному середовищі;

Уточнено:

- поняття «середньої держави» (middle power) та «позитивної держави» (good power/state);

- інструментарій секторального/нішевого підходу до реалізації зовнішньополітичної стратегії держави;

Подальшого дослідження отримали такі тези:

- впродовж останніх років Норвегія прагне до утвердження себе в якості «середньої держави»;

- наскрізним фактором підвищення статусу Норвегії в міжнародному середовищі є позиціонування себе як «позитивної держави», що є активно залученою до вирішення важливих питань глобального порядку денного;

- ключовою характеристикою реалізації зовнішньополітичної стратегії Норвегії є співіснування принципів нейтралізму, моралізму та інтернаціоналізму;

- інтегральними векторами зовнішньої політики Норвегії, які детермінують її місце в системі міжнародних відносин, є європейський, євроатлантичний та нордичний вектори;

- в основі зовнішньополітичної стратегії Норвегії лежить комплексне розуміння її місця та ролі в міжнародному середовищі з фокусом на використанні секторальних/нішевих переваг.

Вищевикладені тези мають не лише теоретичне, але і практичне значення. Напрацювання даного дослідження можуть стати основою для

подальших наукових розробок, зокрема для досліджень практики міжнародних акторів щодо розробки та реалізації зовнішньополітичних стратегій. Практична значущість нашої роботи полягає в тому, що інструменти, які використовуються Норвегією для утвердження себе в якості середньої держави, можуть використовуватися іншими державами для підвищення свого статусу на міжнародній арені. Висновки дисертації можуть бути використані в процесі формування та реалізації зовнішньополітичної стратегії України.

Ключові слова: зовнішньополітична стратегія, політика когерентності, зовнішньополітичні вектори, секторальна /нішева дипломатія, позитивна держава, статус «середньої держави», національні інтереси, стратегічні інтереси, глобалізація

ANNOTATION

Lukianova I. Foreign policy strategy of the Kingdom of Norway. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for a scientific degree of Doctor of Philosophy in knowledge area 291 “International relations, public communications and regional studies” (29 – International relations). – Taras Shevchenko National University of Kyiv. Ministry of Education and Science of Ukraine. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2022.

The dissertation is devoted to the research of theoretical and methodological aspects of the foreign policy strategy of Norway. The power of a state and its ability to pursue its goals in the international arena stems from the understanding of its role in international environment and, consequently, finding a balance between national interests and the possibility of their ensuring taking into consideration comparative advantages which contributes to enhancement of its status. In this context analysis of specific characteristics of Norway’s foreign

policy strategy is of particular interest as it can be considered as an attempt to understand how not great powers can play disproportionately important role in certain spheres of world politics through gaining recognition as an influential actor in international affairs. The foreign policy strategy of Norway has at its core striving for status of middle power and the will to assert itself as an important player for which it focuses on the European, Euro-Atlantic and Nordic dimensions as well as forging the image of a “good state”.

The thesis concentrates on the complex analysis of Norway’s approach to forming foreign policy strategy, strategic documents on implementation of key foreign policy vectors and main stages of evolvement of Norwegian discourse concerning their realization.

The study provides characteristics of Norway’s key foreign policy vectors where Nordic vector is cornerstone, and focuses on the means of realization of European and Euro-Atlantic vectors. The thesis provides an analysis of sectoral/niche aspect of Norway’s foreign policy strategy with a particular emphasis on climate policy, development assistance policy and peace policy as a ground for Norway’s positioning as a “good state”.

The novelty of the study is based on the comprehensive analysis of the specific characteristics of the Norwegian approach to the implementation of Norway's foreign policy strategy at the current stage and provision of the author's model of positioning of Norway as a "small middle power". The research is aimed at analyzing the Norwegian model of forming Norway's foreign policy strategy and the instruments of its implementation.

The novelty of the study includes the following provisions.

For the first time:

- The most recent strategic documents regarding the implementation of the key vectors of Norway's foreign policy are comprehensively analyzed and compared;
- The model of positioning Norway as a "small middle power" is proposed;

- The specific characteristics of the Norwegian approach to the formation of foreign policy strategy are designated;

- A complex analysis of the role and meaning of sectoral/niche diplomacy in the realization of Norway's foreign policy is provided;

- The instrumental basis of coherent politics is analyzed and it is argued to be a prerequisite for the effective implementation of Norwegian foreign policy in key directions.

The study of the following issues is improved and detailed:

- Conceptual and theoretical approaches to the analysis of foreign policy strategy of Norway;

- Conceptual apparatus for studying the issue of "middle powers" and their place in the international environment;

The following points are defined more accurately.

- the concept of "middle power" and "good power/state";
- instruments of the sectoral/niche approach to the implementation of the state's foreign policy strategy.

The following ideas were further researched:

- In recent period, Norway has sought to establish itself as a "middle power";
- The cornerstone factor of enhancing the status in international environment for Norway is its positioning as a "good state" which is actively engaged in solving important issues of global agenda;

- The key characteristic of Norway's foreign policy strategy is simultaneous existence of the principles of neutralism, moralism and internationalism;

- The integral vectors of Norway's foreign policy which determine its place in the system of international relations are the European, Euro-Atlantic and Nordic ones;

- Complex understanding of the place and role of Norway in international environment with a focus on sectoral/niche advantages is at the core of the foreign policy strategy of Norway.

The aforementioned ideas have both theoretical and practical value. Several results of the research may become the ground for the analysis of the further scientific issues, in particular, the practice of international actors on development and realization of foreign policy strategies. The practical value of the thesis consists in the possibility to adopt the instruments used by Norway to establish itself as a middle power by other states who seek to enhance their status in the international arena. The conclusions of the dissertation can be used *inter alia* for formation and implementation of Ukraine's foreign policy strategy.

Key words: foreign policy strategy, policy of coherence, foreign policy vectors, sectoral/niche diplomacy, good state, middle power status.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Лук'янова І. (2019) Іноземна допомога Норвегії: пріоритети та напрями здійснення. Гілея: науковий вісник, 142(3), 54-57.
2. Лук'янова І. (2019) Концептуальні засади зовнішньополітичної стратегії Королівства Норвегія. Міжнародні та політичні дослідження, 32, 125-134.
3. Лук'янова І. (2020) Роль Норвегії в розвитку відновлюваної енергетики в країнах, що розвиваються, в контексті «нішевої дипломатії». Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей, 41, 126-134.
4. Лук'янова І. (2022) Політика зі сприяння миру як ключовий аспект міжнародного позиціонування Норвегії. Міжнародні та політичні дослідження, 35, 55-63.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Лук'янова І. (2018) Особливості міграційної політики Норвегії. Сучасний рух науки: тези доп. III міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, Дніпро, 1 жовтня 2018 р. С.372-376.
6. Лук'янова І. (2018) Визначення пріоритетів зовнішньої політики держави: теорія, практика, міжнародний досвід. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. за міжнародною участю, Одеса : ОРІДУ НАДУ, 26 жовтня 2018 р. С.278-279.
7. Лук'янова І. (2018) Проблема міграції і зростання популізму в країнах північної Європи. Актуальні проблеми міжнародних відносин: Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції молодих вчених, Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2018, ч. 1. С. 17-19.

8. Лук'янова І. (2019) Особливості еволюції підходів країн Північної Європи до процесів євроінтеграції. Теорія та практика сучасної науки та освіти. Матеріали міжнародної наукової конференції, Дніпро, 29 листопада 2019 р., ч.1.С.55-57.

9. Лук'янова І. (2019) Участь країн північної Європи в євроінтеграційних процесах крізь призму прагматичного функціоналізму. Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів: матеріали VIII щорічної науково-практичної конференції, Одеса : ОРІДУ НАДУ, 19 грудня 2019 р. С.79-83.

10. Лук'янова І. (2020) Формування традиції прагматичного реалізму в зовнішній політиці Норвегії. Шевченківська весна – 2020: Матеріали XVIII міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 13 березня 2020 р. С. 136-139.

11. Лук'янова І. (2020) Еволюція арктичної політики Європейського Союзу. Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України: матеріали 17-ї науково-практичної конференції, Дніпро:ДДРІДУ НАДУ, 14 травня 2020 р. С.39-41.

12. Лук'янова І. (2020) Концептуальні основи арктичної політики королівства Норвегія. Актуальні проблеми міжнародних відносин: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів, молодих вчених, Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2020. С.11-15.

13. Lukianova I. (2020) Evolution and main features of Norway's foreign aid policy. Глобальні тенденції в економіці, фінансах та управлінні: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Одеса: Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2 жовтня 2020р. С. 42-44.

14. Лук'янова І. (2020) Особливості норвезького підходу до співробітництва з ЄС. Європейська інтеграція в контексті світових

глобалізаційних процесів: матеріали ІХ щорічної науково-практичної конференції, Одеса : ОРІДУ НАДУ, 18 грудня 2020 р. С.72-76.

15. Лук'янова І. (2021) Особливості норвезького підходу до регулювання статусу арктичних територій. Шевченківська весна – 2021: Матеріали ХІХ міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 26 березня 2021 р. С.217-220.

16. Лук'янова І. (2021) Співробітництво держав Північної Європи у сфері безпеки та оборони і тенденції його розвитку. «Актуальні проблеми міжнародних відносин 2021»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених, Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2021. С.13-18.

17. Lukianova I. Strategic foresight in the foreign policy of states. Challenges of COVID-19 Pandemics for Economics and Business Administration. International Conference Globalization and higher education in economics and business administration, Romania, 2021. P.353-361.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

18. Lukianova I. (2019) European vector in foreign policy strategy of Norway. International Relations Review, 4, P.59-68.

19. Лук'янова І. (2021) Арктична політика Норвегії: еволюція дискурсу та сучасні напрями реалізації. Гілея: науковий вісник, Філософські науки, Політичні науки, 163 (6-7). С.109-115.

20. Lukianova I. (2021) Norway's Development Assistance Policy: Legal Framework, Conceptual Ground and Current Trends. Studia Sieci Uniwersytetów Pogranicza, T. 5, P. 93-109.

ЗМІСТ

ВСТУП		14
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ПРОБЛЕМАТИКИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗОВНІШНЬПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ НОРВЕГІЇ		20
1.1	Конструктивізм та структуралізм як базові теоретичні підходи до дослідження зовнішньополітичної стратегії Норвегії	20
1.2	Фактори та принципи становлення зовнішньополітичної стратегії Норвегії	26
1.3	Позиціонування Норвегії у системі міжнародних відносин	34
1.4	Політика когерентності та секторальної/нішевої дипломатії як базовий інструмент зовнішньополітичної стратегії Норвегії	46
1.4.1	Політика когерентності у зовнішньополітичній стратегії Норвегії та інструментальний базис її реалізації	46
1.4.2	Секторальна/нішева дипломатія як базовий інструмент зовнішньополітичної стратегії Норвегії	55
	Висновки до розділу 1	58
РОЗДІЛ 2. ПРІОРИТЕТНІ ВЕКТОРИ ЗОВНІШНЬПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ НОРВЕГІЇ		60
2.1	Європейський вектор зовнішньої політики Норвегії	60
2.2	Євроатлантичний вектор зовнішньої політики Норвегії	77
2.3	Нордичний вектор зовнішньої політики Норвегії	89
2.3.1	Значення концепту «Крайньої Півночі» та особливості реалізації нордичного вектору	89
2.3.2	Основні проблемні аспекти Арктичного питання у зовнішній політиці Норвегії	105
2.3.2.1	Проблематика правового статусу Арктичних територій	105
2.3.2.2	Проблема мілітаризації Арктики. Вплив російського чиннику	110
2.3.3	Підхід Норвегії до міжнародного співробітництва в рамках нордичного вектору зовнішньої політики	117
	Висновки до розділу 2	131

РОЗДІЛ 3. СЕКТОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ НОРВЕГІЇ.	134
3.1 Кліматична політика Норвегії як наскрізна складова секторального підходу у зовнішній політиці	134
3.2 Політика допомоги Норвегії з метою розвитку як детермінуючий фактор позиціонування країни у міжнародному середовищі	151
3.3 Політика сприяння миру як ключовий елемент секторальної дипломатії Норвегії	160
Висновки до Розділу 3	173
ВИСНОВКИ	176
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	182
ДОДАТКИ	215

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дисертаційної роботи визначається тим, що дослідження особливостей зовнішньополітичної стратегії Норвегії є важливим для розуміння зовнішньополітичного курсу країни у міжнародних відносинах і можливості застосування норвезького досвіду країнами, які прагнуть посилити власну роль у міжнародній політиці.

Сучасний світополітичний контекст характеризується різноманітністю акторів, впливовість яких визначається в тому числі вмінням виглядати значимим для інших акторів міжнародної політики. Сила держави і можливість досягати своїх цілей на зовнішньополітичній арені значною мірою пов'язані з виробленням власного бачення щодо існування в міжнародному середовищі та розбудови відносин з іншими акторами на основі використання порівняльних переваг. Зміна архітектури міжнародних відносин наприкінці минулого століття мала наслідком появу більш широкого кола можливостей для держав, які не є великими, заповнювати певні сектори/«ніші» міжнародної політики, відіграючи особливо активну і помітну роль у сферах, в яких вони можуть претендувати на лідерство, екстраполюючи політичний вплив далеко за межі традиційних елементів сили. В основі застосування країнами інструментарію секторальної/нішевої дипломатії лежить знаходження балансу між важливістю національних інтересів держави та можливістю їх просування з урахуванням власних сильних сторін та визначення, на основі цього, пріоритетних сфер, де участь держави могла б бути корисною та помітною для міжнародного середовища в цілому, що в свою чергу сприяє отриманню державою переваг на символічному та інструментальному рівнях.

В цьому контексті особливої важливості набуває стратегічний вибір держави, який обумовлює сутність її поведінки на міжнародній арені, зосередження на цілях, яких вона прагне досягти, і процес вибору способу їх досягнення з урахуванням наявних ресурсів і, відповідно, порівняльних

переваг. Важливим чинником впливу на стратегічну поведінку держави є співвідношення між пріоритетами і можливостями, між наявними ресурсами та можливостями їх використання, що зводить їх до поняття «сила»: саме сила допомагає досягненню зовнішньополітичних цілей і збільшенню потенційної можливості впливати на поведінку інших. Досвід Норвегії в цьому контексті становить інтерес для аналізу з огляду на той факт, що, будучи малою країною за об'єктивними критеріями, такими як площа території та кількість населення, завдяки розумній зовнішньополітичній стратегії та чіткому окресленню векторів та сфер впливу, Норвегія відіграє набагато помітнішу роль на міжнародній арені, аніж це можна було передбачити, виступаючи у якості «позитивної держави» у певних сферах світової політики. Відповідно, Норвегія являє собою приклад держави, яка реалізує ефективну модель зовнішньої політики, що спрямована на підвищення свого статусу у світополітичних процесах.

Практична значущість нашої роботи полягає в тому, що інструменти, які використовуються Норвегією для утвердження себе в якості середньої держави, можуть використовуватися іншими державами для підвищення свого статусу на міжнародній арені.

Об'єктом дослідження є міжнародне середовище, що обумовлює формування та реалізацію зовнішньополітичної стратегії Норвегії.

Предметом дослідження є принципи та інструментарій зовнішньополітичної стратегії Норвегії як середньої держави в сучасних міжнародних відносинах.

Мета і завдання дослідження. Метою даного дослідження є проаналізувати ефективність застосування інструментарію зовнішньополітичної стратегії Норвегії для досягнення зовнішньополітичних інтересів держави та довести, що зовнішньополітична стратегія Норвегії спрямована на досягнення статусу середньої держави та утвердження в ролі впливового актора у міжнародному середовищі.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність розв'язання таких дослідницьких *завдань*:

- довести, що формування іміджу «позитивної держави» складає основу позиціонування Норвегії як середньої держави;
- проаналізувати ефективність застосування ключових принципів зовнішньополітичної стратегії Норвегії;
- аргументувати, що секторальна/нішева дипломатія є одним з ключових факторів позиціонування Норвегії як середньої держави;
- проаналізувати засоби та методи реалізації Європейського та Євроатлантичного векторів у якості пріоритетних у зовнішньополітичній стратегії Норвегії;
- охарактеризувати місце нордичного/Арктичного/північного вектору зовнішньої політики Норвегії в якості наскрізного стратегічно важливого для реалізації зовнішньополітичних інтересів Норвегії;
- довести, що секторальна дипломатія із фокусом на реалізацію завдань кліматичної політики, сталого розвитку та сприяння миру є наріжною складовою ефективної імплементації зовнішньополітичної стратегії Норвегії;
- оцінити дієвість норвезької моделі зовнішньої політики для найбільш ефективною реалізації зовнішньополітичного курсу Норвегії в існуючому міжнародному контексті.

Методи дослідження. Дослідження проводилося на основі системного підходу, що забезпечило цілісне сприйняття об'єкта дослідження – міжнародного середовища, що обумовлює формування та реалізацію зовнішньополітичної стратегії Норвегії. Політологічний метод було застосовано для аналізу концептуальних засад дослідження. Використання описового та аналітичного методу допомогло прослідкувати еволюцію зовнішньополітичного дискурсу Норвегії. Аналіз рейтингів та індексів було здійснено на основі методу порівняльного аналізу. В роботі застосовано праксеологічний підхід при проведенні аналізу практичних дій уряду Норвегії у процесі вироблення та реалізації зовнішньополітичної стратегії

держави. Історичний метод використовувався для визначення чинників, які вплинули на формування зовнішньополітичної стратегії. Метод політичного аналізу дозволив проаналізувати чинники, які визначають особливості реалізації зовнішньополітичних інтересів Норвегії. Метод контент-аналізу використовувався для розгляду стратегічних документів Норвегії різних років та інших джерел.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що було проведено комплексне дослідження специфіки зовнішньополітичної стратегії Норвегії на сучасному етапі із фокусом на визначенні ефективності норвезької моделі середньої держави для реалізації зовнішньополітичних інтересів та посилення ролі на міжнародній арені.

У проведеному дослідженні:

Вперше:

- комплексно досліджено найбільш нещодавні стратегічні документи щодо імплементації ключових векторів зовнішньої політики Норвегії та здійснено їх порівняльний аналіз;
- запропоновано модель позиціонування Норвегії як «малої середньої держави»;
- обґрунтовано особливість норвезького підходу до формування зовнішньополітичної стратегії держави;
- комплексно проаналізовано роль і значення секторальної/нішевої дипломатії у реалізації зовнішньополітичної стратегії Норвегії;
- проаналізовано інструментальний базис політики когерентності, що виступає передумовою ефективної реалізації Норвегією зовнішньої політики на ключових напрямках.

Удосконалено:

- концептуально-теоретичні підходи щодо розгляду зовнішньополітичної стратегії Норвегії;
- понятійний апарат стосовно вивчення проблематики середніх держав та їх місця у міжнародному середовищі;

Уточнено:

- поняття «середньої держави» (middle power) та «позитивної держави» (good power/state);

- інструментарій секторального/нішевого підходу до реалізації зовнішньополітичної стратегії держави;

Подальшого дослідження отримали такі тези:

- впродовж останніх років Норвегія прагне до утвердження себе в якості «середньої держави»;

- наскрізним фактором підвищення статусу Норвегії в міжнародному середовищі є позиціонування себе як «позитивної держави», що є активно залученою до вирішення важливих питань глобального порядку денного;

- ключовою характеристикою реалізації зовнішньополітичної стратегії Норвегії є співіснування принципів нейтралізму, моралізму та інтернаціоналізму;

- інтегральними векторами зовнішньої політики Норвегії, які детермінують її місце в системі міжнародних відносин, є європейський, євроатлантичний та нордичний вектори;

- в основі зовнішньополітичної стратегії Норвегії лежить комплексне розуміння її місця та ролі в міжнародному середовищі з фокусом на використанні секторальних/нішевих переваг.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання у науковій, дослідницькій та прикладній сферах. Теоретичні висновки дисертації можуть бути застосовані для подальших наукових досліджень практики міжнародних акторів щодо розробки та реалізації державами зовнішньополітичних стратегій. Теоретичні узагальнення, матеріали та висновки дисертаційної роботи можуть доповнити зміст навчальних курсів (міжнародні відносини та світова політика, екологічні та енергетичні проблеми в міжнародних відносинах). Висновки дисертації можуть бути використані в процесі формування та реалізації

зовнішньополітичної стратегії України, у зовнішньополітичній діяльності Міністерства закордонних справ України.

Апробація результатів дослідження. Ключові положення наукового дослідження було апробовано на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: міжнародній науково-теоретичній конференції молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (28 жовтня 2018 р., м. Київ); міжнародній науковій конференції «Теорія та практика сучасної науки та освіти» (29-30 листопада 2019 р., м. Дніпро); міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Шевченківська весна» (13 березня 2020 р., м. Київ); міжнародній науково-практичній конференції «Глобальні тенденції в економіці, фінансах та управлінні» (м. Одеса, 2 жовтня 2020р.); міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів, молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (жовтень 2020 р., м. Київ); Conference Proceedings of the XIIth International Conference Globalization and Higher Education in Economics and Business Administration (8 жовтня 2020 р. м. Ясси, Румунія), міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин 2021» (жовтень 2021 р., м. Київ) та інших.

Публікації. Основні аспекти дослідження відображено у чотирьох наукових публікаціях статей в українських фахових (категорія «Б») та закордонних виданнях, а також у тезах у збірниках матеріалів українських науково-практичних конференцій.

Структура дисертації обумовлена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, 3-х розділів, 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 214 сторінок, з них 181 основного тексту, список опрацьованих та використаних джерел складає 338 найменувань і займає 33 сторінки.

РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ПРОБЛЕМАТИКИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗОВНІШНЬПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ НОРВЕГІЇ

1.1 Конструктивізм та структуралізм як базові теоретичні підходи до дослідження зовнішньополітичної стратегії Норвегії

Дослідження зовнішньополітичної стратегії Норвегії в даній роботі спирається на теорії конструктивізму та структуралізму, які фокусуються на ролі ідентичності у концептуалізації інтересів держави та реалізації нею зовнішньої політики, а також на тому, який вплив здійснює структура міжнародної системи, дозволяють найкращим чином проаналізувати взаємозв'язок між розумінням та усвідомленням Норвегією свого місця та ролі у міжнародному середовищі і формуванням зовнішньої політики. Ключовим положенням конструктивізму є теза про формування зовнішньої політики під впливом нематеріальних факторів, насамперед, правил і норм, що визнаються акторами міжнародної системи і впливають на їхню політику. В рамках конструктивізму поряд з категорією «актор» вживається категорія «агент», яка позначає активних учасників соціальних відносин, які володіють набором певних атрибутів, до яких відносять статус, роль та матеріальні і нематеріальні ресурси [1, с.23]. Усвідомлення наявності спільних норм та цінностей обумовлює стабільність відносин між акторами на всіх рівнях та спільне бачення багатьох фундаментальних питань міжнародної політики.

В основі конструктивізму лежить твердження про «творення та перетворення» міжнародної політики [2, с.36, 3, с.21]. Зосереджуючись на аналізі структури міжнародної системи, конструктивісти розглядають її в якості ключового фактору, що пояснює поведінку держав в міжнародній системі. В той час як реалізм і лібералізм є фундаментальними теоріями, які пропонують конкретні гіпотези про те, як держави реагують на анархічну структуру міжнародних відносин, конструктивізм як соціальна теорія

акцентує увагу на тому, як держава може впоратися з наслідками анархії, що притаманна системі міжнародних відносин. В той же час, схоже до лібералізму, конструктивізм зосереджується на аналізі нематеріальних аспектів впливу, таких як статус та позиціонування держави. На відміну від неореалізму та неолібералізму, конструктивізм є соціальною теорією, яка фокусується на природі соціального життя та соціальних змін, розглядаючи світову політику з соціологічної перспективи, при цьому наголошуючи на важливості нормативних та матеріальних структур і ролі ідентичності у формуванні інтересів та реалізації політики [4, с.393, 5, с.259]. Водночас, схоже до неолібералізму, конструктивізм виходить з тези про невіддільність внутрішньої і зовнішньої політики та вважає досяжною можливість глобального розповсюдження універсальних норм [6, с.252]. Не надаючи прогнози щодо закономірностей чи тенденцій у міжнародній політиці, конструктивізм радше прагне пояснити, чому світ влаштований так, а не інакше. Водночас, конструктивізм не ставить за мету давати відповіді на питання, відштовхуючись від певних вихідних положень, а зосереджується на тому, як необхідно розмірковувати про міжнародну політику в категоріях соціальних процесів, які породжують спільні норми та правила. В цьому сенсі конструктивізм акцентується на розробці та розвитку ідеальних концепцій, таких як цінності та інституції, які визначають сприйняття елементів та процесів, що відбуваються в міжнародному середовищі. На відміну від реалізму і лібералізму, які роблять важливі припущення щодо факторів, що зумовлюють певні процеси, не приділяючи увагу їх опису, конструктивізм наполягає на необхідності їх детального розгляду.

В рамках конструктивізму самоусвідомлення держави розглядається як необхідний елемент для аналізу її зовнішньої політики. Ідентичності та інститути формують ролі, які держави відіграватимуть на міжнародній арені: від того, як актори визначають самі себе, залежить те, як визначаються їхні інтереси. Важливим аспектом конструктивізму є фокус на паттернах мікрорівня міжнародного середовища, розуміння яких є важливим елементом

холістичного сприйняття міжнародної картини світу [7, с.6]. Водночас конструктивізм досліджує, як минуле впливає на самоусвідомлення держави в теперішній ситуації.

Будучи підходом, який акцентується на взаємодії між агентами та структурами, конструктивізм зосереджується на розумінні ролі та ідентичності, а не на сукупності спільних рис чи ознак, притаманних всім акторам міжнародних відносин. Ідентичність визначає сутність та цілі актора, що лежать в основі причин індивідуального вибору конкретних цілей та стратегій. Соціальні домовленості забезпечують контекст або середовище, в якому актори повинні зробити вибір щодо альтернативних варіантів дій. При цьому актори не мають певного заданого набору інтересів, які вони переслідують *a priori*, незалежно від наявності соціальних домовленостей. В той же час, саме структура встановлює правила прийнятної поведінки або “правила гри”, визначаючи, що становитиме для актора раціональну поведінку, а що ні. Таким чином, правила формують зв'язок між структурою та ідентичністю, оскільки структура сама по собі не обумовлює ідентичність. Держави можуть впливати на структуру, підтримуючи або порушуючи її своєю поведінкою. Конструктивісти вважають, що спільне розуміння того, що є прийнятною поведінкою, і очікування дотримуватися того, що вважається правильним, може стати потужним чинником обмеження можливих варіантів зовнішньополітичної поведінки через небажання вважатися державою, яка не дотримується спільних норм і цінностей [1, с.25; 6, с.254].

Провідна дослідниця конструктивізму та автор моделі «життєвого циклу» міжнародних норм М.Фіннемор стверджує, що з точки зору конструктивізму, державам, як і людям, притаманний розвиток «сприйняття інтересу та розуміння бажаної поведінки через соціальні взаємодії у існуючому світі» [8, с.52]. Це означає, що те, до чого держави прагнуть та що вони здійснюють, а також те, ким вони є, впливає з норм та розуміння, які управляють їхньою взаємодією з іншими. Таким чином, соціальна реальність

є тим, що визначає цілі держав та шляхи їх досягнення. Дослідники Університету Міннесоти М.Барнет і Р.Дюваль аналізують категорію «продуктивної сили», яка прагне реконституювати аспекти міжнародних відносин через самоусвідомлення та розуміння власних інтересів [9, с.51]. Окрім концепції «продуктивної сили», слід зазначити розроблену дослідником Лундського університету І.Маннерсом концепцію «нормативної сили» як здатності агента формувати або змінювати те, що вважається прийнятним у міжнародних відносинах, а також просувати певні ідеї [10, с.71].

Застосування конструктивізму дозволяє пояснити специфіку нематеріальних аспектів впливу Норвегії та її підхід до співробітництва на міжнародній арені. Базуючись на твердженні про динамічний характер структури міжнародної системи та інтересів акторів, конструктивісти розглядають співробітництво між акторами як соціально сконструйоване та засноване на ідентичностях і нормах. Водночас вибір держави на користь переважання в її зовнішній політиці того чи іншого типу поведінки визначатиметься особливостями, які виступають контекстом для такої реалізації.

Другим підходом, який видається автору дослідження вдалим теоретичним підґрунтям для аналізу зовнішньополітичної стратегії Норвегії, є структуралізм. Ключовими категоріями структуралізму є «структура» та «функції». Структуралізм виходить з того, що держави не є автономними, а грають різні ролі у системі міжнародних відносин, при цьому їхня позиція в системі – центральна або периферійна, детермінує цю роль [11, с.36].

Структуралісти розглядають міжнародні відносини як продовження відносин всередині суспільства. При цьому структуралізм акцентується на розгляді міжнародних відносин в цілому, не зводячи міжнародну систему до простої суми складових, тобто, поведінки суб'єктів, що її формують, а визначаючи її в залежності від сформованих в ній зв'язків та відносин. В рамках структуралізму політика розглядається як одна з підсистем більш

загальної системи, що виконує функцію формулювання стратегічних цілей суспільства. Виходячи з системної точки зору, структуралізм визначає першочерговість структури над процесами та акцентується на необхідності розрізнення між структурою та її агентами. Структуралісти вважають, що незважаючи на той факт, що дії суб'єктів політики впливають на структуру міжнародної системи, їх поведінка на міжнародній арені насамперед визначається структурою міжнародної системи, ключовою характеристикою якої є мінливість. Структура формується агентами, але в той же час вона має власну ідентичність, яка існує незалежно й автономно від агентів [12, с.53]. Водночас дослідники структуралізму акцентуються на домінуванні структури над агентами [13, с.78]. Агенти не мають незалежної поведінки або ідентичності, за винятком тієї, що була обумовлена структурою. Таким чином, структура сама по собі стає фактором, що впливає на поведінку держав. Звідси випливає, що детермінуючим фактором у формуванні зовнішньої політики для структуралістів є внутрішня динаміка системи міжнародних відносин, яка є досить автономною щодо суб'єктів політики. Відповідно, в той час як інтереси вважаються постійним мотивом зовнішньої політики держави, а структурні умови мають змінну природу, зовнішня політика стає результатом знаходження державою балансу між власними інтересами та особливостями структури міжнародної системи.

Структуралістський підхід фокусується на елементах структури, які є вкоріненими у відносини, що визначають розвиток міжнародної системи, що в свою чергу впливає на формування зовнішньополітичної стратегії акторів. Використання структуралізму також допомагає у розумінні пріоритетів зовнішньої політики держави крізь призму її функціональної позиції у державній системі, наприклад, розгляду держави як члена зобов'язуючих союзів з іншими державами або як територіального утворення в певному геополітичному вимірі. Структура міжнародної системи впливає на ідентичність держави через необхідність для неї зробити вибір щодо реалізації політики у відповідь на певним чином

обумовлені можливості та обмеження. Те, які зрештою приймаються рішення, залежить від варіантів та можливостей в рамках існуючої міжнародної структури у визначений момент часу, що, в свою чергу, залежить від взаємодії між внутрішньою ідентичністю та структурою політичних сил, від яких залежить прийняття рішень.

На думку автора дослідження, застосування структуралізму дозволяє прослідкувати основні тенденції поведінки Норвегії на міжнародній арені у відповідності до структури міжнародної системи. Серед таких тенденцій можна виокремити зацікавленість в захисті і підтримці міжнародного права як засобу забезпечення національної безпеки та компенсації невисокого рівня військової могутності, а також використання «позитивних» міжнародних зусиль в якості ключового зовнішньополітичного модусу. Водночас, у випадку Норвегії, ідентичність зазнає значного впливу міжнародного середовища з огляду на її меншу здатність суб'єктно впливати на останнє. В свою чергу, процес розробки цілей та стратегій, які визначають міжнародну ідентичність Норвегії, передбачає врахування таких факторів як наявність ресурсів, бажаність досягнення цілей та вірогідність досягнення успіху і, зрештою, посилення статусу в результаті зробленого вибору. Зважаючи на те, що структурні фактори є важливими змінними для розуміння зовнішньої політики акторів міжнародної системи, зовнішня політика Норвегії найкраще може бути пояснена за умови врахування специфічних національних особливостей її формування та реалізації у взаємозв'язку з структурою міжнародної системи.

Таким чином, дослідження зовнішньополітичної стратегії Норвегії в рамках конструктивізму та структуралізму дозволяє зосередитися на аналізі нематеріальних аспектів впливу Норвегії та особливостях її підходу до співробітництва в міжнародному середовищі, а також розглянути основні тенденції її позиціонування відповідно до ключових аспектів структури міжнародної системи.

1.2 Фактори та принципи становлення зовнішньополітичної стратегії Норвегії

Дослідження зовнішньополітичної стратегії держави вимагає аналізу специфічних факторів та принципів її формування та реалізації. В даному підпункті автор дослідження здійснює спробу проаналізувати еволюцію факторів, що вплинули на розуміння Норвегією свого місця та ролі в міжнародному середовищі, а також принципів, у відповідності до яких відбувається реалізація зовнішньої політики Норвегії.

Однією з детермінант зовнішньополітичної стратегії Норвегії є об'єктивні характеристики географічного положення. Норвезький дослідник К. Гейдар вбачає в якості головного фактору при аналізі зовнішньої політики Норвегії морську орієнтацію та віддаленість країни від основних політичних, економічних та культурних центрів Європи внаслідок розташування в «тихому кутку» Європейського континенту [14, с.3]. Розташування Норвегії на периферії Європи обумовило розуміння країною своїх пріоритетних сфер у зовнішній політиці. Першим, хто запропонував концептуальну модель виокремлення таких сфер, був норвезький дослідник А. Брутланн, який у 1968 р. визначив три кола зовнішньої політики Норвегії - Атлантичне, Західноєвропейське та Нордичне [15, с.5]. Зауважуючи про їх часткове накладання, А. Брутланн зазначав, що шляхом співробітництва в рамках зазначених кіл Норвегія прагне досягти безпекових, економічних та загальнополітичних цілей: в Атлантичному колі – економічні та загальнополітичні інтереси, у Західноєвропейському - стратегічні та загальнополітичні інтереси, в Нордичному - економічні та безпекові інтереси, водночас наголошуючи на неможливості для Норвегії надавати однаково високий пріоритет співробітництву у всіх трьох сферах. На додачу до трьох кіл, запропонованих А.Брутланном, професор Університету Осло О.Кнудсен виокремлює четверте коло зовнішньої політики Норвегії, а саме, глобальне, відмічаючи, що у різні періоди часу пріоритет надавався різним колам, які, втім, могли перетинатися [16, с.9]. Протягом двох останніх десятиліть

дослідниками часто виокремлюється п'яте коло - арктичне, з огляду на зростаючу активність зовнішньої політики Норвегії на цьому напрямку.

В історичному плані витоки сучасної зовнішньополітичної стратегії Норвегії можна прослідкувати з перших десятиліть 19 ст., коли у 1814 р. Норвегія проголосила незалежність після 400 років унії з Данією. Через деякий час під примусом великих держав Норвегія фактично була змушена знову укласти унію – цього разу персональну унію зі Швецією. Незважаючи на те, що за умовами унії Норвегія зберігала власну конституцію, парламент, уряд та армію, досвід розмінної монети у грі великих держав відобразився на появі скептицизму щодо великих держав, союзів та міжнародної політики в цілому. З часу отримання незалежності Норвегією в 1905 р. саме слово унія (union) у значенні «союз» отримало негативну конотацію, оскільки розумілося насамперед в контексті зовнішньої загрози та іноземного контролю, а сам термін «унія» отримав значення протилежне незалежності. Деякі дослідники припускають, що однією з передумов скептицизму Норвегії щодо ЄС є саме цей фактор [14, с.5; 15, с.16]. Варто наголосити, що в 19 ст. важливим завданням зовнішньополітичної стратегії Норвегії стало уникнення війни з Англією, що було пов'язано з морською блокадою Норвегії 1807-1814 рр. та її тяжкими наслідками для економіки країни. Наслідком цього для формування зовнішньополітичної стратегії Норвегії в майбутньому стало уникання будь-яких конфліктів з великими державами загалом та Англією зокрема.

Одним з визначальних факторів формування зовнішньополітичної стратегії Норвегії в зазначений період стала перцепція «малості», під чим розумілися малі розміри території та порівняно невелика чисельність населення, з чим пов'язане відчуття вразливості на міжнародній арені. На думку норвезького дослідника О.Рісте, відповідне сприйняття Норвегією самої себе обумовило необхідність досягнення політичного консенсусу щодо вироблення зовнішньополітичного курсу країни, зокрема з питань безпеки та політики союзів [17, с.25]. Таким чином, поєднання двох ефектів малості

Норвегії, а саме її вразливості на міжнародній арені та необхідності досягнення консенсусу, є одним з основних факторів формування її зовнішньої політики.

Важливим фактором формування зовнішньополітичної стратегії Норвегії став той факт, що Норвегія ніколи не втрачала державності як такої, і, перебуваючи в унії з Данією з 1397 до 1814 рр., була її складовою на правах держави (*lydriget*), а не провінції (*land*), і, відповідно, з 1814 р. Норвегія увійшла до складу Об'єднаного королівства Швеції та Норвегії як держава [18, ст. 223]. Водночас, за відсутності власної дипломатичної служби та інституту аристократії, питання зовнішньої політики було практично відсутнім на порядку денному, а зовнішньополітичний порядок денний формувався під впливом ідей про відсторонення від політики як такої (що, насамперед, стосувалося відносин з Європейськими країнами), та зосередженні на питаннях торгівлі [19, с.9]. З цього приводу О.Кнудсен зазначає, що акцентування на економічних питаннях є характерною рисою норвезької зовнішньої політики, внаслідок чого країна має найбільш тісні відносини з традиційними торгівельними партнерами, якими у випадку Норвегії є Велика Британія, Німеччина та Швеція [16, с.34].

В 1840-1864 рр. у Швеції та Данії набув поширення скандинавізм, виражений у пан-Скандинавському русі. На противагу йому в самій Норвегії в даний період відбулося посилення антагонізму між селянською культурою країни та більш урбаністичними культурами Данії та Швеції, наслідком чого стало виникнення дихотомії «місто – сільська місцевість» в норвезькому політичному контексті, а також егалітаризму як провідної концепції соціального устрою.

На формування зовнішньополітичної стратегії Норвегії також вплинули тісно пов'язані з ідеологією егалітаризму соціально-політичні цінності «держави добробуту», відповідно до принципів якої досягнення рівності та соціальної справедливості мало відбуватися через державне регулювання та політику перерозподілу ресурсів. Перші норвезькі програми

соціального забезпечення датуються початком 20 ст., коли Норвегія стала першою країною, де був прийнятий закон про страхування на випадок хвороби, а згодом запроваджено принцип універсальних соціальних програм [20, с.12]. Спираючись на стандарти солідарності та принципи добробуту, інституційно закріплені на національному рівні, норвезька модель соціальної держави відображала соціал-демократичну ідеологію, що згодом заклало підвалини секторального/нішевого аспекту зовнішньої політики Норвегії. Серед інших аспектів внутрішньополітичної структури, що вплинули на формування зовнішньополітичної стратегії Норвегії можна виділити особливості соціальної системи, в основі якої лежить віра в норвезьке соціокультурне призначення та інтерес до міжнародних відносин і вивчення інших культур, а також політичної системи, особливістю якої часто є коаліційні меншості та уряди меншості, а також порівняно менша розбіжність між партіями, аніж по лінії «місто-сільська місцевість» та пов'язаними з цим секулярними і традиційними цінностями [16, с.24]. Отримання можливості проводити самостійну зовнішню політику з 1905 р. означало для Норвегії необхідність вироблення власного бачення щодо розбудови відносин з оточуючим світом та розуміння свого місця в міжнародному середовищі. У процесі розробки зовнішньополітичної програми, перший прем'єр-міністр Норвегії Й.Левланд керувався класичними «заповідями» зовнішньої політики США, проголошеними Д.Вашингтоном і Т.Джефферсоном: «Мир, дружба, торгівля - з усіма країнами. Зобов'язуючих союзів – з жодною» [21]. Відповідно, одним з важливих факторів формування зовнішньополітичної стратегії Норвегії було переконання, що, по-перше, вона є занадто віддаленою для того, щоб представляти інтерес для інших держав, а по-друге, що її зовнішньополітичний курс має бути перш за все спрямований на забезпечення її економічних та торговельних інтересів. Відповідне бачення було основою політичного курсу ізоляції та нейтралітету Норвегії в першій половині 20 століття. Водночас важливим фактором формування

зовнішньополітичної стратегії Норвегії в другій половині 20 століття стало розуміння потреби у надійних військових гарантіях за одночасного прагнення залишатися осторонь політичної інтеграції з більш сильними союзниками. Визнаючи ключовим фактором своєї безпеки євроатлантичну інтеграцію, Норвегія в той же час зберігала скептичне ставлення до європейської інтеграції. На думку О.Кнудсена, навіть після вступу до НАТО, Норвегія продовжувала демонструвати скептицизм щодо політики великих держав та імпліцитну схильність до підтримання нейтралітету [16, с.49].

Важливим фактором формування зовнішньополітичної стратегії Норвегії в період Холодної війни було визнання необхідності участі в безпекових альянсах в умовах географічної близькості до СРСР, проявом чого став акцент на розвитку тісних норвезько-американських відносин та співробітництві з НАТО, що розглядалося в якості ключового компоненту гарантування безпеки країни. Після завершення Холодної війни до фокусу зовнішньополітичної стратегії Норвегії, окрім членства в Північноатлантичному альянсі та участі у європейській політиці, було додано нордичний вектор. Водночас, нова структура міжнародного середовища обумовила прагнення Норвегії розширити спектр своєї присутності у секторах/нішах, участь в яких могла б сприяти підвищенню статусу країни в міжнародних відносинах. В якості таких секторів Норвегія визначає кліматичну політику, політику в галузі сталого розвитку з фокусом на допомогу з метою розвитку та сприяння миру.

Враховуючи вищезазначене, в якості ключових факторів формування зовнішньополітичної стратегії Норвегії можна визначити розташування у «тихому кутку» Європи; перцепцію малості та пов'язане з нею почуття вразливості, а також необхідність пошуку консенсусу щодо зовнішньої політики і тяжіння до уникання конфліктів з великими державами; внутрішньополітичні аспекти існування дихотомії «селище-місто», егалітаризм та соціально-політичні цінності держави добробуту; негативне сприйняття ідеї політичних союзів за визнання необхідності безпекових

союзів, насамперед з опорою на безпекові гарантії з боку США, а також прагнення підвищення статусу у міжнародному середовищі шляхом активної участі у важливих сферах світової політики.

Вищенаведені фактори формування зовнішньополітичної стратегії Норвегії обумовили розвиток її зовнішньої політики в межах нейтралізму, моралізму та інтернаціоналізму. В той час як нейтралізм став відповіддю на відносно слабкість позиції Норвегії в міжнародній політиці в рамках військово-політичного сприйняття сили, а також спробою забезпечити суверенітет країни за рахунок ізоляціонізму, в основі інтернаціоналізму лежить положення реалізму про необхідність участі Норвегії в міжнародних коаліціях для забезпечення безпеки та реалізації економічних інтересів. В основі моралізму або «місіонерського поклику», в свою чергу, лежить переконання, що Норвегія має особливу місію робити добро у світовому масштабі. В якості характерних рис зовнішньої політики Норвегії норвезький дослідник О.Рісте виокремлює: 1) існування суперечливих імпульсів - між нейтралізмом та ізоляціонізмом, а також моралізмом і активною участю у міжнародних відносинах; 2) одночасне співіснування елементів нейтралізму, моралізму та інтернаціоналізму в різні історичні періоди [17, с.12].

Норвезький дослідник і професор Університету Осло К.Стокке розрізняє два типи інтернаціоналізму, що притаманні норвезькій зовнішній політиці - реалістичний та ідеалістичний, при цьому ототожнюючи останній з моралізмом. На думку дослідника, ідеалістичний інтернаціоналізм є віддзеркаленням прагнення Норвегії подолати брак сили шляхом досягнення впливу через дипломатію цінностей [22, с.142]. Норвезькі дослідники Н.Греггер та Х.Лейра зазначають, що співіснування нейтралізму, моралізму та інтернаціоналізму в зовнішній політиці Норвегії мало наслідком «біфуркацію» між безпековою політикою та дипломатією цінностей [23, с.57]. Водночас в зовнішньополітичній стратегії Норвегії на перше місце завжди ставилося забезпечення безпеки країни, а значення дипломатії

цінностей варіювалося в залежності від перебування при владі лівих або правих сил: тоді як праві сили в основному робили ставку на безпекову політику, лівими силами пріоритет надавався саме дипломатії цінностей.

Норвезькі дослідники П.Тьон та І.Ульріксен пропонують в якості ключового принципу реалізації зовнішньої політики Норвегії прагматичний ідеалізм, визначаючи його як реалізацію *Realpolitik* через «м'яку силу», що уможливорює імпліцитну реалізацію стратегії максимізації міжнародного впливу [24, с.8]. В основі прагматичного ідеалізму лежить акцент на соціальному вимірі зовнішньої політики Норвегії, що означає готовність використовувати своє становище як невеликої держави з відсутністю безпосередніх інтересів для відігривання центральної ролі у таких сферах як посередництво у мирному врегулюванні та просування прав людини задля конвертації відносних переваг «м'якої сили» у визнання, привернення уваги та розбудови відносин з ключовими акторами міжнародної політики. Ті характеристики, які могли бути інтерпретовані як слабкість з точки зору жорсткої сили, стають основою реалізації м'якої сили. Репутаційні переваги та престиж, здобуті на одній арені міжнародної політики, розглядаються як розрахункова одиниця, що може бути використана на іншій арені. В рамках прагматичного ідеалізму важливе місце відводиться розбудові іміджу, що вимагає координації та концентрації зовнішньополітичних ресурсів країни (дипломатичних, військових, економічних та гуманітарних) у сферах та регіонах, що мають вагомe значення для міжнародного порядку денного.

Важливим принципом зовнішньополітичної стратегії Норвегії є гуманітарний інтернаціоналізм, що базується на почутті міжнародної відповідальності щодо людства в цілому. В основі гуманітарного інтернаціоналізму лежить відображення зростаючої уваги до інтересів людства та розширення традиційної транснаціональної концепції міжнародного суспільства з фокусом на їх універсалістському сприйнятті [25, с.15]. На думку американського політолога А. Бріск, гуманітарний інтернаціоналізм охоплює комплекс кооперативних, ціннісно-орієнтованих

політик, включаючи дипломатію та допомогу, задля просування цінностей прав людини, демократизації, глобального гуманізму та безпеки людини [26, с.28]. Найбільш повна реалізація гуманітарного інтернаціоналізму у зовнішній політиці Норвегії прослідковується з періоду після завершення Холодної війни, коли Норвегія стала активно брати на себе відповідальність щодо досягнення добробуту для всього людства, реалізуючи відповідні прагнення через секторальну дипломатію.

Спираючись на класифікацію, запропоновану О.Рісте, К.Стокке, Н.Греггер, П.Тьюном, І.Ульріксенем та А.Бріск, можемо прослідкувати еволюцію принципів зовнішньополітичної стратегії Норвегії. Після отримання незалежності Норвегією в 1905 р. домінуючим принципом було обрано нейтралізм, який розглядався в якості найкращої відповіді на потребу захисту суверенітету молодій державі та її економічних інтересів. В період між двома світовими війнами в політичному дискурсі Норвегії почав превалювати моралізм, що відобразилося в активній участі країни у просуванні ідеї миру, міжнародного співробітництва та верховенства права. Під час Другої світової війни та після її завершення на перший план у виробленні зовнішньополітичного курсу країни вийшов інтернаціоналізм, прикладом чого стала участь Норвегії в безпекових альянсах під егідою США та прагнення до збереження тісних норвезько-американських відносин впродовж всього періоду Холодної війни. В той час як нейтралізм та прагнення до самовизначення утримали Норвегію від членства в ЄС, інтернаціоналізм призвів до її участі в безпековій політиці НАТО та активного залучення країни до глобально важливих сфер міжнародного співробітництва, зокрема, в рамках ООН.

Зважаючи на те, що під час Холодної війни зовнішня політика Норвегії характеризувалася переважанням безпекових інтересів над ідеалістичною ціннісною дипломатією, після її завершення домінуючу роль в зовнішній політиці країни почав відігравати прагматичний ідеалізм та гуманітарний інтернаціоналізм, коли позиціонування як «позитивної держави» набуло

особливого прояву на міжнародному рівні. Такі зміни можна пояснити як зниженням безпекових загроз після розпаду Радянського Союзу, так і зростанням значення міжнародних інституцій та ціннісного виміру міжнародної політики, що сприяло розширенню спектру участі Норвегії у міжнародних відносинах, концентруючись на сферах, зусилля в яких сприяли б підвищенню її статусу на міжнародній арені.

1.3 Позиціонування Норвегії у системі міжнародних відносин

В основі позиціонування Норвегії у системі міжнародних відносин лежить прагнення до утвердження в якості «середньої держави», ключовою передумовою чого виступає досягнення статусу «позитивної держави» (good power або good state). Статус позначає позицію держави щодо інших держав у міжнародній системі, при цьому ключовим компонентом такої ієрархізації виступає репутація. Американський дослідник С.Ворд зазначає, що статус не може бути досягнутий в односторонньому порядку, і позиція держави в міжнародній ієрархії надається шляхом активного пристосування до міжнародного середовища [27, с.17]. Окрім цього, щоб статус мав значення, він має бути визнаний іншими акторами. Статус певною мірою перетинається з концептами сили і репутації. Водночас тоді як сила не залежить від визнання з боку інших акторів, репутація визначається сприйняттям іншими акторами цінності держави та її ролі. В цьому контексті репутація виступає інструментом, який може використовуватися державою як важіль впливу в міжнародній системі, а набуття статусу стає ціллю зовнішньої політики держави. Виходячи з позиції конструктивізму про те, що норми формують інтереси держави, щоб бути впливовим агентом у міжнародній системі, держава повинна мати хорошу репутацію, що, у свою чергу, є невід'ємним елементом її статусу. Водночас в рамках конструктивістської парадигми статус держави напряму пов'язаний з відповідністю її дій домінуючим нормам, що визнані міжнародним

співтовариством в якості стандарту правильної поведінки. В ієрархічному середовищі невеликі держави частіше прагнутимуть до утвердження та визнання свого статусу через необхідність подолання маргінальності свого становища в традиційному розумінні сили [28, с.38]. Таким чином, прагнення отримати статус є притаманним таким державам як спосіб підтвердження своєї суб'єктності та отримання визнання попри свою системну категоризацію. У випадку Норвегії набуття статусу «середньої держави» виступає базисом формування зовнішньополітичної стратегії країни. Відповідно, аналіз позиціонування Норвегії вимагає розгляду концептів «середньої держави» та «позитивної держави».

До середини 20 ст. аналітиками робилися спроби проаналізувати та класифікувати поведінку на міжнародній арені держав, які не належали до кола великих держав, та варіанти вибору для них, але такі спроби зазвичай носили спорадичний характер з огляду на першочергове значення політики великих держав. У 1942 р. канадський дипломат Х.Вронг визначив умови можливої участі таких держав у міжнародних справах: відповідність інтересів держави, прямий внесок держави у ситуацію, а також спроможність держави брати участь у вирішенні ситуації [29]. Згодом відповідні критерії актуальності, внеску та спроможності лягли в основу включення невеликих держав у процеси глобального управління. В перші роки після закінчення Другої світової війни термін «середня держава» використовувався в академічній літературі для опису спроб Канади та Австралії отримати визнання як окремої групи держав у післявоєнному світі. В основі їх концепту середньої держави лежало просування глобальних нормативних стандартів і внесок у забезпечення стабільного світового порядку [30]. Канадський дослідник Дж. Глейзбрук визначав «середні держави» як такі, «які не претендують на статус великої держави, але які виявилися здатними проявляти ступінь сили та впливу, якими малі держави не володіють» [31]. Американські дослідники А.Органські та Я.Кюглер у розробленій ними теорії передачі влади запропонували чотирирівневу ієрархію держав – домінуючі

або супердержави, великі держави, середні та малі держави та модель впливу держави, де основними критеріями були кількість населення, економічні можливості та політична могутність [11, с.58, 32, ст.175].

Вищенаведена типологія протягом тривалого часу лежала в основі фундаментального концепту «середніх держав» як таких, що, хоча і не є великими державами, все ще можуть відігравати важливу роль на регіональному рівні і мають певний вплив на глобальному рівні, на відміну від малих держав. Водночас, виокремлюючи групу середніх держав, А.Органські та Я.Кюглер були схильними розглядати такі держави у периферійному контексті, зосереджуючись натомість на великих державах та їх очевидно більшій значущості у світових процесах. У другій половині 1960-х років проблема «середніх держав» знайшла своє місце в академічних працях Г.Моргентау, К.Уолтца, Р.Ротштейна, А.Фокса та Р.Кеохайна, які переважно розглядали «середні держави» як вторинні щодо «великих держав», які, тим не менш, могли б відігравати важливу роль на міжнародній арені за умови сприйняття їх джерела сили в більш широкому спектрі [33, с.298; 34, с.610; 35, с.18; 36, с.441; 37, с.22]. У 1970-х рр. американський дослідник А.Фокс, аналізуючи стратегії та відносини між середніми і великими державами, висловив припущення, що, маючи доступ до більших економічних, військових і політичних ресурсів в порівнянні з малими державами, середні держави мають більшу кількість інтересів у світовій політиці, більшу здатність проектувати владу як в своєму регіоні, так і за його межами, та більший доступ до процесу прийняття рішень у міжнародній політиці [35, с.34].

Завершення Холодної війни мало наслідком переосмислення ролі «середніх держав» у міжнародній системі, чому сприяли наступні фактори. По-перше, завершення Холодної війни означало усунення безпосередніх безпекових загроз, внаслідок чого такі держави отримали більшу свободу вибору у реалізації зовнішньої політики. По-друге, розвиток міжнародних інституцій, як у кількісному значенні, так і за обсягами покладених на них

функцій, створив можливості для таких держав заявити про себе як про важливих гравців у певних сферах, і, відповідно, збільшити свій міжнародний вплив. По-третє, розширення сфер міжнародного співробітництва у питаннях низької політики (low politics) та підвищення її значення у міжнародній ієрархії пріоритетів мало наслідком збільшення можливостей для акторів так званого другого ешелону зарекомендувати себе в якості активних акторів у відповідних сферах міжнародного співробітництва [38, с.9, 179]. На думку норвезької дослідниці Н.Греггер, закінчення Холодної війни означало виникнення кращих умов для середніх держав щодо проведення більш незалежної зовнішньої політики, в тому числі, у сферах, які виходили за межі «м'якої сили» [39, с.87]. У відповідний період найбільш розповсюдженими теоретичними підходами до аналізу «середніх держав» стали функціональний, позиційний та біхевіористичний підходи, адепти яких в основному використовували для аналізу приклади Канади та Австралії [40, с.75]

З функціональної точки зору, «середньою» можна назвати таку державу, яка бере на себе відповідну функціональну роль у міжнародних відносинах. Держава може інтернаціоналізувати ідентичність середньої держави, позиціонує себе як «середню державу» у міжнародному середовищі. Основою для формування функціонального підходу стала канадська модель «середньої держави». Ще на початку 1940-х рр. вищезгаданий канадський дипломат Х.Вронг зазначав, що участь Канади у світовій політиці має ґрунтуватися на функціональних принципах, якими є ступінь участі, інтереси країни та її здатність впливати на певну ситуацію [41, с.12]. Згодом американські дослідники П.Ліон і Б.Томлін висловили думку, що роль середніх держав передбачала їх особливу відповідальність за виконання певних функціональних зобов'язань, наприклад, щодо підтримання миру [42, с.29].

В основі позиційного підходу лежить ієрархізація держав як за кількісними, так і за якісними факторами, наприклад, рівнем ВВП, кількістю

населення, ресурсів, показниками військової могутності, витратами на оборону, промисловим потенціалом, прагненням до лідерства тощо. В рамках цього підходу існує свого роду рейтинг держав, в якому «середні держави» — це держави, які сильніші за «малі держави», але відносно слабші за «великі держави» [7, с.47]. Така класифікація виходить із реалістичного розуміння «середніх держав» як таких, які можуть здійснювати вплив, який «малі держави» здійснювати не здатні. У цьому розрізі «середні держави» часто розуміються як регіональні держави.

Ні функціональний, ні позиційний підхід не надавали вичерпного визначення «середньої держави», страждаючи на надмірний холізм або редуccionізм відповідно. Проблема функціонального підходу полягала в надмірному акценті на самоідентифікації як ключового елементу віднесення держави до категорії «середньої». На думку канадського дослідника Р.Кокса, роль середньої держави не є чимось фіксованим, оскільки вимагає постійної переоцінки в контексті змін міжнародної системи [43, с.248]. Відповідно, суб'єктна ідентифікація не може визнаватися визначальним фактором приналежності держави до певної категорії: держави, які не визначають себе в якості «середніх», можуть діяти на міжнародній арені як такі, в той час як держави, які декларують свою роль як «середніх держав», своїми реальними діями можуть не відповідати заявленій функції. В свою чергу, позиційний підхід, в основі якого лежить опора на силу як ключову характеристику держави для здійснення нею впливу, не дозволяє досягнути роль «середніх держав» у певних сферах, оскільки ключовою якістю впливової держави в такому розумінні є її здатність впливати на структуру та процеси міжнародної системи в рамках військово-політичного розуміння сили.

Подолати слабкість вищезазначених підходів був покликаний біхевіористичний підхід, в основі якого лежить теза про те, що при визначенні категоріальної належності держави акцент має бути на її поведінці та конкретних діях [38, с.21, 169]. Відповідно, держава є «середньою», якщо вона діє у відповідності до певних ролей, притаманних

«середній державі», при цьому її зовнішня політика не детермінується позицією у міжнародній системі чи функціональними особливостями [44, с.10]. Таким чином, ключовим індикатором віднесення держави до категорії «середніх держав» стає її зовнішньополітична поведінка, а саме, схильність до пошуку багатосторонніх рішень міжнародних проблем, відстоювання компромісу та участь у вирішенні проблем на міжнародному рівні [45, с.3]. На думку прихильників біхевіористичного підходу, держави досягають статусу «середніх держав» не лише і не стільки через наявність певних матеріальних факторів, а через те, як вони діють, які ролі реалізують та яким моральним авторитетом вони володіють [46, с.77].

Один з adeptів біхевіористичного підходу, професор Оксфордського університету Н.Вудс називає в якості характеристик «середньої держави» лідерство, статусні амбіції та позицію «хорошого громадянина» у міжнародному співтоваристві [47, с.1209]. Наводячи приклади Канади та Нордичних країн, які мають високі показники у так званих «великодержавних» вимірах, таких як рівень багатства, ефективність управління, дотримання цивільних та політичних прав, норвезька дослідниця Н.Греггер зазначає, що належність держав до певної категорії визначається не тільки і не стільки розміром або матеріальними ресурсами, а їх поведінкою як «корисних помічників» для великих держав [39, с.84]. Відповідно, на міжнародній арені «середні держави» часто виступають у ролі посередників у врегулюванні конфліктів, донорів допомоги та гуманітарних лідерів, відіграючи важливу роль у створенні та підтримці міжнародних інституцій та діючи як стабілізатори міжнародної системи. В рамках біхевіористичного підходу поведінка «середніх держав» характеризується активною дипломатією, прагненням до розвитку міжнародного співробітництва та прийняттям на себе міжнародної відповідальності, зокрема, в контексті вирішення глобальних проблем.

Окрім вищезгаданих підходів, для розгляду концепту «середніх держав» деякі дослідники виокремлюють інтернаціоналізм та

секторальну/нішеву дипломатію [48, с.69]. Інтернаціоналізм акцентується на наданні допомоги з метою розвитку як ключового інструменту для підвищення авторитету держави, оскільки, виступаючи щедрим донором, така держава здатна позиціонувати себе як проактивного актора, який прагне до зменшення нерівності у світі; при цьому відправною точкою для оцінки залучення країни у світополітичні процеси виступає відсоткове відношення рівня допомоги до ВВП країни [48, с.69]. В свою чергу, секторальна/нішева дипломатія, яка є одним з «наймолодших» підходів щодо аналізу «середніх держав», базується на понятті спеціалізації країни у певних обраних сферах політики – своєрідних «нішах», де така країна могла б якісно вплинути на певну ситуацію у все більш взаємозалежному світі [38, с.10, 49, с.58].

Розглядаючи проблематику «середніх держав» у 21 ст., дослідники відштовхуються від розуміння основних тенденцій глобалізації, зокрема, зростання взаємозалежності між державами та недержавними акторами, та виникнення ситуації, коли сила держави більше не визначається виключно її матеріальними можливостями, а залежить від її позиції в міжнародному середовищі [30; 39, с.85; 50, с.4]. В цьому контексті ряд дослідників на додачу до Канади та Австралії відносять до категорії «середніх держав» Норвегію, Швецію та Нідерланди, називаючи їх «гуманітарними великими державами», нормативними «середніми державами», прототипами «середніх держав», традиційними «середніми державами» або «малими середніми державами» [30; 39, с.84; 45, с.3; 50; 51; 52].

На думку професора Університету Сонгюнган С. Лі, незважаючи на обмеженість матеріальних ресурсів, наявність «позиційних переваг» створює для середніх держав широкий спектр можливостей для здійснення міжнародного впливу [53, с.4]. Окрім цього, середні держави функціонують не на індивідуальній основі, а в рамках певної групи, що, на думку дослідниці, є необхідною умовою класифікації держави як «середньої держави» [53, с.5]. Саме ця дихотомія у визначенні дозволяє та уможливорює для «середніх держав» отримання впливу як групи.

Аналізуючи концепт «середньої держави», сінгапурський дослідник Е.Джордаан зосереджується на ключових характеристиках так званих традиційних та нових «середніх держав», зауважуючи, що склався консенсус щодо віднесення до першої групи Австралії, Канади, Швеції та Норвегії [45, с.2]. На думку дослідника, «середніми державами» є такі держави, які не є ані великими, ані малими в категоріях сили, потенціалу та впливу на міжнародну систему, і які в своїй поведінці прагнуть сприяти єдності та стабільності у світовій системі. Е.Джордаан робить спробу дослідити концепт «середньої держави» через аналіз ключових відмінностей між традиційними та новими середніми державами, серед яких виділяє егалітаризм традиційних «середніх держав», більш неоднозначний характер їх ставлення до процесів регіональної інтеграції та високий рівень залучення до надання допомоги з метою розвитку [45, с.8, 9, 11]. Подібно до Е.Джордаана нідерландські дослідники В.Оостервельд та Б.Тороссіан фокусуються на розгляді «визнаних» (нормативних) та нових «середніх держав» [30]. Дослідники визначають присутність і репутацію основними передумовами впливу, зазначаючи, що, на відміну від нових «середніх держав», нормативні «середні держави» прагнуть до їх отримання через сприяння дотриманню ліберально-демократичних норм як усередині, так і у міжнародних відносинах. Окрім цього, спільним для нормативних «середніх держав» часто є турбота про навколишнє середовище, а також участь у запобіганні та вирішенні конфліктів. Дослідник С. Лі зазначає, що для «середньої держави» вплив не є даністю, його потрібно створити; і навіть якщо держава стала «середньою державою», це не означає, що вона автоматично набуває певного більшого рівня впливу. Схоже до adeptів підходу нішевої дипломатії, дослідниця вказує, що роль «середньої держави» є досить гнучкою і такою, що може конструюватися, що дозволяє країнам, які тяжіють до отримання статусу «середньої держави», обирати сфери, в яких вони будуть брати активну участь [53, с.4]. Схожим чином Е.Джордаан акцентується на тому, що зовнішня політика «середніх держав» не визначається їхньою позицією у

міжнародній системі, а натомість є результатом навмисного акту, що існує в певному контексті [45, с.3]. Відповідно, країна, яка визначає себе як «середню державу», отримує можливість набуття додаткової ідентичності та розширення інструментарію досягнення зовнішньополітичних цілей.

Як зазначено вище, сучасні дослідники часто характеризують Норвегію як «середню державу». Водночас, в норвезькому дискурсі акцентування на Норвегії як на «середній державі» є відносно новим феноменом. З часу отримання незалежності Норвегією та до Другої світової війни в зовнішньополітичній думці країни домінуючим був нарратив про «малість» Норвегії, яка в той же час мала можливість та несла відповідальність перед міжнародним співтовариством [17, с.97; 19, с.12]. Відповідно, у зазначений період було закладено передумови щодо подвійного характеру позиціонування Норвегії у світовій політиці. Під час Холодної війни норвезькі дослідники фокусувалися на позиції Норвегії як «малої держави», насамперед, з огляду на її вразливість у протистоянні двох наддержав [14, с.37; 54, с.399]; водночас деякі автори наголошували на функціональній ролі Норвегії у певних міжнародних процесах, підкреслюючи значення Норвегії для НАТО, її місце в ООН та репутацію як одного з основних донорів допомоги з метою розвитку [14, с.26; 15, с.18; 55, с.72; 56, с.27]. Акцент на «малості» міг розглядатися в площині переваг для Норвегії: Державний секретар Я.Егеланд зазначав про порівняльні переваги малих держав, зокрема, в контексті залучення до вирішення гуманітарних питань [57, с.16]. Такий погляд залишався домінуючим у норвезькому зовнішньополітичному дискурсі практично до початку 21 ст.

Новітня доктрина зовнішньої політики країни має в своїй основі розгляд Норвегії як чогось більшого за «малу державу». Розвиток відповідної тенденції можна прослідкувати з середини 2000-х років, коли у складі Міністерства закордонних справ Норвегії було засновано «репутаційну комісію», завданням якої було просування зовнішньополітичних ініціатив, спрямованих на підвищення статусу Норвегії у світовій політиці завдяки

акцентуванню на позитивній репутації та з урахуванням особливостей національної ідентичності країни [58]. В 2010 р., описуючи місце Норвегії у світовій політиці, нинішній прем'єр-міністр та тодішній міністр закордонних справ Й.Стьоре використав термін «mellomstort» (у перекладі з норвезької - середньорозмірний), зазначивши в якості ключових критеріїв віднесення Норвегії до категорії «середніх держав» ресурси країни та охоплення її політичного впливу [59, с.7]. Уникаючи визначення Норвегії як «малої держави», Й.Стьоре наголошував на економічних показниках розвитку країни і вважав за необхідне окреслення сфер, шляхом участі в яких Норвегія могла б покращити власну репутацію та утвердитися як «середня держава». В 2018 р. міністр закордонних справ Норвегії І.Сорейде в інтерв'ю NRK назвала Норвегію «середньою економікою», чому не в останню чергу сприяли часті запрошення країни на саміти G7 та G20 в якості спостерігача, незважаючи на те, що Норвегія не належить до кола двадцяти найбільших економік світу. Норвезький дослідник Н.Вегге з цього приводу зазначає, що незважаючи на малу кількість населення, у деяких випадках Норвегія розглядає себе як дещо більше за «малу державу», причому відповідне позиціонування Норвегії як держави, яка є більш важливою, аніж цього можна було очікувати, визнається іншими державами. В якості критеріїв належності Норвегії до категорії «середніх держав» дослідник пропонує наступні індикатори: об'єктивні дані (ВВП, кількість населення та військові витрати); здатність держави впливати на міжнародну політику на системному рівні; позиція держави на міжнародно-політичній арені [60].

Беручи за основу зусилля Норвегії щодо сприяння миру у світовому масштабі, аналітик провідного норвезького політологічного центру NUPİ Х.Лейра говорить про Норвегію як про «середню державу» з глобальними інтересами [61, с.20]. Норвезька дослідниця Н.Грегер, в свою чергу, відносить Норвегію до категорії традиційних середніх держав, діяльність яких зосереджена у площині «м'якої сили», зауважуючи, що, незважаючи на свій малий розмір, Норвегія відіграє непропорційно велику роль у світовій

політиці [39, с.85]. Норвезькі дослідники Б. де Карвалью та І. Нейман пропонують найбільш виважене обґрунтування сучасного бачення Норвегії як «середньої держави», фокусуючись на концепті статусу у формуванні зовнішньої політики країни та зосереджуючись на способах його здобуття, фактично підтверджуючи у своєму дослідженні відносно новий консенсус у норвезькому зовнішньополітичному дискурсі щодо Норвегії як держави, яка є більшою за «малу державу», насамперед, з огляду на її дії на міжнародній арені, які значно перевершують її реальну величину [28, с.46]. В цьому контексті важливим елементом статусу є дії держави у певних сферах політики в порівнянні з іншими подібними державами; водночас одним з шляхів підвищення державою свого статусу є успішна діяльність як держави, що вже має такий статус. Розглядаючи питання статусу Норвегії, де Б. де Карвалью та І. Нейман наголошують, що важливою характеристикою статусу є те, що його набуття не обов'язково означає неодмінне отримання будь-яких безпосередніх вигод, окрім вищого статусу як такого, що дозволяє припустити, що Норвегія може прагнути досягнути вищого статусу, розглядаючи це як самоціль, а не лише через його значення як інструменту отримання переваг [28, с.52].

Розгляд проблематики статусу у випадку Норвегії є тісно пов'язаним з аналізом концепту «позитивної держави», який набув популярності у норвезькому академічному дискурсі. Насамперед для «позитивної держави» характерний пріоритет моральної поведінки [62, с.37]. На відміну від статусу великої держави, статус «позитивної держави» не залежить від матеріальних і військових ресурсів, що означає можливість для невеликих країн здійснити прорив у статусній ієрархії завдяки своїй активній участі у сферах загального добробуту і, відповідно, стати гравцем «вищої ліги» у міжнародних відносинах. На думку професора Дартмутського коледжу В.Волфорта, у прагненні до статусу малі та середні держави, не конкуруючи між собою за статус «великої держави», натомість конкурують за статус «позитивної держави», позиціонуючи себе не лише як «позитивну», але й як найбільш

«позитивну» силу [63, с.15]. Діючи відповідним чином, такі країни можуть отримати неспіврозмірне їх розмірам визнання, набуваючи статусу *primus inter pares* (з лат. – перший серед рівних). Для досягнення статусу «позитивної держави» актори, які ставлять собі таку мету, будуть прагнути зробити порівняно більший внесок у підтримання міжнародної системи, аніж інші актори, фактично змагаючись за отримання статусу та підтримуючи свій «бренд» у багатосторонньому контексті, наприклад, ініціюючи певні концепції чи ідеї.

На думку автора дослідження, у випадку Норвегії доцільно говорити про співіснування позиції невеликої країни за об'єктивними параметрами (розмір – 69 місце, кількість населення – 119 місце, об'єм номінального ВВП – 33 місце) та «середньої держави» з огляду на її поведінку на міжнародній арені [64]. З 2015 до 2021 рр. Норвегія послідовно входить до топ-15 рейтингу глобального впливу Anholt-GfK Nation Brands Index та рейтингу м'якої сили Global Soft Power Index, в 2021 р. посівши 12 та 14 місце відповідно [65, 66]. Виходячи з особливостей геостратегічного положення та прагматизму, Норвегія позиціонує себе в якості потужної арктичної держави (причому одночасно як енергетичного гіганта та кліматичного лідера), «північного вартового» НАТО та квазі-члена ЄС. Водночас Норвегія опирається на активну діяльність в певних секторах/нішах, де її здатність до позиціонування в якості «позитивної держави» є найвищою, таким чином використовуючи отриманий моральний капітал для утвердження себе як «середньої держави». Таким чином, основою норвезької моделі «середньої держави» виступає фокусування на своїй позиції активного гравця в певному геополітичному просторі, насамперед, Арктичному та Євроатлантичному, та секторальна/нішева дипломатія, яка дозволяє Норвегії набувати статусу «позитивної держави» через активну участь у відповідних секторах міжнародної політики. Враховуючи вищезазначене, Норвегію можна охарактеризувати як «малу середню державу». Автор дослідження пропонує

власну модель позиціонування Норвегії як «малої середньої держави», ключовими складовими якої є наступні:

- лідерство у певних секторах/нішах міжнародної політики;
- готовність брати на себе відповідальність задля досягнення глобального добробуту;
- проактивність на міжнародно-політичному рівні.

У випадку Норвегії статус «малої середньої держави» визначається як акцентуванням на ролі важливого гравця у Європейському, Євро-Атлантичному та Нордичному просторі, так і фокусом на своєму статусі «позитивної держави» завдяки репутації актора, що сприяє глобальному добробуту. В цьому контексті, основою позиціонування Норвегії є роль важливого актора європейського та євроатлантичного виміру міжнародної політики, ключової держави нордичного виміру світополітичних процесів, а також інструментарій секторальної/нішевої дипломатії, що базується на зусиллях щодо досягнення глобального добробуту.

1.4 Політика когерентності та секторальної/нішевої дипломатії як базовий інструмент зовнішньополітичної стратегії Норвегії

1.4.1 Політика когерентності у зовнішньополітичній стратегії Норвегії та інструментальний базис її реалізації

Політика когерентності є одним з визначальних чинників у процесі реалізації зовнішньополітичної стратегії Норвегії на сучасному етапі. Особливого значення політика когерентності набула в епоху глобалізації, оскільки багато з того, що раніше розглядалося як суто внутрішньополітичний аспект діяльності держав, набуло міжнародного виміру. Окрім цього, з епохою глобалізації пов'язують виникнення ідеї спільної відповідальності за майбутнє людства, і, як наслідок, розвиток концепції сталого розвитку. Конференція з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро в 1992 р., Всесвітня Конференція з питань прав

людини у Відні 1993 р. та ряд наступних конференцій визначили основні принципи сталого розвитку та цілі глобального розвитку, основним інструментом досягнення яких було визнано політику з метою розвитку, яка в свою чергу є частиною глобального управління або глобальної структурної політики, що має на меті захист глобального майбутнього та забезпечення сталого розвитку у відповідності з Декларацією Цілей розвитку тисячоліття [67]. Відповідно до Декларації, досягнення головної мети є багатовимірним процесом, що має охоплювати низку сфер, насамперед, забезпечення миру і безпеки, розвиток, скорочення бідності, захист навколишнього середовища, захист прав людини, а також підтримку демократії та ефективного управління [68, 69]. Відповідно, досягнення основної мети стає завданням не тільки політики з метою розвитку, а й безпекової, екологічної політики та політики щодо захисту прав людини, які мають співіснувати на когерентній основі.

З кінця 20 ст. когерентна політика стає ключовим елементом програмних документів ряду міжнародних організацій. Організація економічного співробітництва та розвитку використовує термін «політична когерентність для розвитку», визначаючи його наступним чином: «забезпечення того, щоб реалізація політичного курсу не перешкоджала, а по можливості сприяла досягненню цілей міжнародного розвитку» [70]. Згодом ОЕСР розширила визначення когерентності, під яким стала розумітися «систематична підтримка взаємодоповнюючих заходів, що вживаються різними урядовими структурами заради досягнення синергії щодо реалізації узгоджених цілей» [71]. В документі «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», який замінив собою Цілі розвитку тисячоліття, когерентність політики для розвитку представлено як самостійну ціль Сталого розвитку (SDG 17:14): «когерентність відіграє ключову роль у створенні синергії між Цілями сталого розвитку та різними секторальними політиками на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях» [72].

Варто зазначити, що єдиного визначення «політики когерентності» в академічному дискурсі не існує. Як зазначає німецький дослідник політики когерентності Г.Ашофф, відповідний термін головним чином може вживатися в двох основних значеннях: як відсутність неузгодженості в реалізації політичних стратегій щодо досягнення певної мети, або як взаємодія таких стратегій задля досягнення єдиної першочергової мети [73, с.16]. Автор цього дослідження зазначає, що політика когерентності є базисом ефективної реалізації зовнішньополітичної стратегії Норвегії. Так, в 2006 р. за рекомендацією Міністерства навколишнього середовища та міжнародного розвитку Норвегії було утворено Комісію з політики когерентності, завданням якої було визначити, як політика країни в цілому, а не лише політика допомоги з метою розвитку, впливає на розвиток у бідних країнах, і на основі цього запропонувати шляхи модифікації норвезької політики задля її гармонізації з цілями сприяння економічному та соціальному розвитку у країнах, що розвиваються, при чому основним орієнтиром для реалізації принципу когерентності було визначено Декларацію тисячоліття ООН [74]. За основу Комісією було прийняте наступне визначення політики когерентності для розвитку: «когерентність політики для розвитку передбачає відсутність неузгодженості між цілями та результатами урядової політики з метою розвитку з іншими сферами політики, які впливають на розвиток країн, що розвиваються, а також підтримка цілей розвитку, де це можливо» [75, с.21]. Результатом діяльності Комісії стала теза про необхідність знаходження балансу між інтересами Норвегії та інтересами країн, що розвиваються, з огляду на особливу відповідальність багатих країн перед бідними країнами в глобалізованому світі через вразливість останніх до політичних рішень перших. Відповідна теза не означала, що бідніші країни не несуть відповідальність за вибір власного шляху розвитку; водночас, Норвегія та інші багаті країни мали взяти на себе відповідальність за усунення перешкод участі країн, що розвиваються, у міжнародному співробітництві на рівних умовах [76].

На думку автора дослідження, реалізація Норвегією політики когерентності ґрунтується на усвідомленні фундаментальної взаємної залежності усіх сфер політики з урахуванням міжнародних тенденцій та особливостей глобального розвитку. Важливою передумовою здійснення відповідної політики є внутрішньополітичний консенсус, який базується на прагматичному синтезі соціал-демократичних та протестантських ідей щодо необхідності допомагати пригнобленим та «тим, кому пощастило менше» [19; 74]. Протягом десятиліть урядами Норвегії проводився послідовний зовнішньополітичний курс, спрямований на активну участь Норвегії у сприянні міжнародному миру та подоланні бідності, в основі чого лежить розуміння країною бідності як структурної проблеми, яка є тісно пов'язаною з внутрішніми конфліктами, оскільки бідність значно збільшує ризики виникнення конфліктів. Так, розвиток неможливий без безпеки, і, з іншого боку, розвиток може сприяти зусиллям, спрямованим на забезпечення безпеки, наприклад, через запобігання конфліктам. Хоча скорочення бідності є головним завданням політики з метою розвитку, його неможливо досягти в повній мірі, якщо інші політичні дії суперечать цій меті, так само, як і бідність впливає на ряд сфер, визначаючи рівень ефективності політики в цілому [77]. Відповідно, досягнення мети щодо скорочення рівня бідності є наскрізним завданням багатьох сфер політики.

Іншим важливим аспектом є транснаціональний характер проблеми бідності, оскільки бідні країни можуть легко стати джерелом проблем та загроз, які поширюються на інші частини світу. Норвегія виходить з того, що в глобалізованому світі зменшення бідності є свого роду інвестицією в спільне майбутнє, оскільки, чим меншою є частка бідного населення, тим меншою є вірогідність його участі в конфліктах та, відповідно, зростає вірогідність участі населення у процесах економічної та культурної взаємодії, а також захисті навколишнього середовища. Скорочення бідності є тісно пов'язаним з економічним зростанням та збільшенням суспільних благ, що безпосередньо впливає на забезпечення миру та безпеки, стабільної

кліматичної ситуації, захисту від та боротьби з епідеміями, захисту прав людини тощо. Те, настільки країна здатна забезпечити вищезазначені суспільні блага, визначає рівень її розвитку, внаслідок чого Норвегія вбачає спільним завданням багатих та бідних країн забезпечення доступу до таких благ якомога більшої кількості населення [77,78,79].

Основною сферою реалізації політики когерентності у зовнішньополітичній стратегії Норвегії є політика з метою розвитку, яка, у разі ефективного використання, здатна полегшувати вирішення проблем, спричинених бідністю. Відповідна мета має чотири основні виміри: соціальна справедливість, економічна ефективність, політична стабільність та екологічний баланс. Допомога з метою розвитку відіграє ключову роль у розвитку освіти, охорони здоров'я, покращенні інфраструктури, налагодженні власного виробництва, а також запровадженні екологічних технологій, сприяючи збільшенню доступу до суспільних благ в багатьох країнах, що розвиваються [79, 80]. При цьому Норвегія розрізняє типи країн, яким надається допомога, задля уникнення ситуації, коли певний набір загальних рішень обмежує можливості економічного зростання у деяких країнах з огляду на їх національні особливості. Програми допомоги розраховані на довгострокову перспективу скорочення бідності, де ключова роль відводиться створенню належних умов для забезпечення суспільних благ. Надаючи допомогу, Норвегія виходить з того, що, хоча допомога і визнається важливим і необхідним каталізатором розвитку, сама по собі вона не гарантує стабільність процесу розвитку, внаслідок чого на перший план виходить когерентність політики у всіх сферах, що стосуються розвитку.

У забезпеченні політики когерентності в Норвегії беруть участь Міністерство закордонних справ, Міністерство фінансів, Міністерство нафти та енергетики, Міністерство клімату і навколишнього середовища, Міністерство оборони, Міністерство торгівлі, промисловості та рибальства, а також Міністерство сільського господарства та продовольства. Усі зазначені міністерства мають політичні зобов'язання, які безпосередньо пов'язані з

реалізацією політики когерентності. Міністерство фінансів відповідає за координацію діяльності Державного пенсійного фонду і відповідає за звітування про виконання Норвегією Цілей сталого розвитку. Міністерство клімату та навколишнього середовища з 2014 р. несе основну відповідальність за забезпечення інтегрованої кліматичної та екологічної політики, зокрема, в рамках Міжнародної ініціативи Норвегії щодо клімату та лісів (NICFI). Міністерство торгівлі, промисловості та рибальства має кілька сфер відповідальності, пов'язаних з політикою когерентності, що реалізуються через Eksfin Norway та Норвезьке агентство з гарантій експорту (GIEK), а також координує роботу «Team Norway» - ініціативи, спрямованої на посилення норвезького бізнесу за кордоном через тісніше співробітництво між посольствами, державною компанією Innovation Norway, та організаціями, що діють у відповідному секторі [81, 82]. У норвезькій політичній системі усі міністерства несуть так звану «секторальну відповідальність», що означає повну самостійність міністерства у своїй сфері відповідальності [73].

Основним каналом міжвідомчої координації та забезпечення когерентності у діяльності урядових установ виступає Міністерство закордонних справ Норвегії. В самому МЗС за питання, пов'язані з забезпеченням політики когерентності, відповідає Департамент економічних зв'язків та розвитку. Важливу роль у забезпеченні політики когерентності також відіграють функціонуючі в рамках МЗС Департамент розвитку приватного сектору, Департамент з регіональних справ, Департамент ООН та співробітництва з гуманітарних питань, Департамент безпекової політики та проблем Крайньої Півночі, а також відділи з питань енергетики та клімату, торгівельної політики та економічного аналізу, співробітництва з міжнародними банками та банками розвитку. З 2010 р. Міністерство закордонних справ веде тісний діалог з іншими міністерствами щодо впливу їхньої політики на розвиток у країнах з низьким рівнем доходу, а відділ політики розвитку МЗС здійснює оцінку та моніторинг діяльності уряду

щодо імплементації когерентних політичних рішень у вигляді щорічного звіту Стортингу, який є єдиним конкретним структурним заходом щодо забезпечення політики когерентності в норвезькій політичній системі. Інші ініціативи, спрямовані на досягнення когерентності в певних секторах політики, стали наслідком діяльності зовнішніх суб'єктів, насамперед, організацій громадянського суспільства, політичних партій, ЗМІ та міжнародних інституцій. Прикладом такого процесу стало утворення Міністерством фінансів Ради з етики Державного пенсійного фонду у 2004 р. на вимогу організацій громадянського суспільства та політичних партій, яка фактично стала функціонувати як організація громадянського суспільства всередині державної системи [83]. В якості іншого прикладу можна навести запровадження механізму рекомендацій Ради щодо закупівель певної продукції, наприклад, деревини з тропічних лісів, з огляду на можливі негативні наслідки цього процесу для міжнародних зусиль країни в сфері подолання кліматичних змін. Таким чином, головним інструментом норвезького МЗС для забезпечення політики когерентності є неформальні механізми та ініціативи, завдяки яким уряд держави в умовах існування принципу формальної «секторальної відповідальності» отримує більшу гнучкість щодо ефективного реагування на зміни політичного контексту.

Основними сферами реалізації Норвегією політики когерентності є підтримка миру та стабільності в країнах, які знаходяться в ситуаціях нестабільності та конфлікту, зусилля з подолання бідності, захист навколишнього середовища, а також захист прав людини та підтримка ефективного врядування [80]. Особливістю норвезького підходу до реалізації відповідного принципу є використання бюджетного процесу в якості механізму когерентності: завдання досягнення кожної з 17 цілей сталого розвитку покладається на відповідні міністерства, кожне з яких зобов'язане координувати свою роботу з іншими міністерствами, а також надавати звіт щодо виконання визначеної цілі при формуванні бюджетної пропозиції. Одним з елементів реалізації ефективної політики когерентності урядом

Норвегії є використання існуючих механізмів співробітництва з регіональними та місцевими органами влади, а також організаціями громадянського суспільства, які, у випадку Норвегії, є активними учасниками процесу досягнення цілей сталого розвитку [84].

Запровадження принципу когерентності як необхідності узгодження всіх вимірів норвезької політики є питанням як концептуальної визначеності, так і аналізу та визначення інтересів як самої Норвегії, так і країн, що розвиваються¹. Першим документом, в якому визначається бачення норвезького уряду щодо забезпечення політики когерентності є Біла книга «Боротьба з бідністю разом – комплексна політика для розвитку» (2003–2004), останнім - Біла книга «Спільна відповідальність за спільне майбутнє» (2016–2017) [79, 85]. Політика когерентності також стала важливою темою «Сундвольденської декларації» 2013 р. – політичної платформи попереднього уряду країни на чолі з Е.Сольберг [86].

Застосування принципу когерентності у процесі вироблення стратегічних документів Норвегії можна прослідкувати при аналізі Білих книг «Глобальні виклики безпеки в зовнішній політиці Норвегії» (2014 р.) та «Можливості для всіх: Права людини в зовнішній політиці Норвегії та політиці розвитку» (2014–2015) [87, 88]. Перший документ розглядає політику розвитку крізь призму безпекового виміру, акцентуючись на транснаціональному і глобальному характері проблем безпеки, насамперед, тероризму, організованої злочинності та кіберзагроз, які можуть бути як причиною, так і наслідком відсутності розвитку в слабких державах, що спонукає Норвегію більш активно застосовувати інструменти політики

---

¹ Ключовими стратегічними документами Норвегії з реалізації політики когерентності є наступні Білі книги: На шляху до зеленого розвитку 2010–2011, Проблема глобального здоров'я в зовнішній політиці та політиці з метою розвитку 2011–2012, Норвегія та ООН: спільне майбутнє, спільні рішення 2012, Ділитися для процвітання: просування демократії, чесного розподілення та зростання в політиці розвитку 2013, Енергетика та розвиток 2013, Глобальні безпекові виклики в зовнішній політиці Норвегії - Тероризм, організована злочинність, піратство та кібер загрози 2014–2015, Можливості для всіх: Права людини в зовнішній політиці Норвегії та політиці з метою розвитку 2014–2015, Спільна відповідальність за спільне майбутнє 2016–2017, а також періодичні доповіді Стортингу під назвою «Політична когерентності для розвитку», в яких надається оцінка зусиль Норвегії щодо досягнення цілей сталого розвитку та потенційні позитивні та негативні наслідки норвезької політики для розвитку в країнах, що розвиваються.

розвитку, знання та досвід для підтримки стабільності та запобігання радикалізації, насильницького екстремізму, організованої злочинності та конфліктів в таких країнах. Взаємозв'язок між безпековою політикою, захистом прав людини та політикою розвитку є наріжною темою Білої книги «Можливості для всіх», в якій наголошується на значенні поваги до прав людини як одночасно зовнішньополітичної мети та інструменту досягнення довготривалого розвитку та безпеки. В останній Білій книзі норвезького уряду, що стосується політики когерентності, зазначено, що «реалізація цілей сталого розвитку вимагатиме когерентного підходу до розвитку на глобальному, регіональному та національному рівні» [89]². У відповідному документі також було зазначено про намір Норвегії започаткувати форум політики когерентності для сприяння розвитку за участю країн з низьким рівнем доходів.

Враховуючи вищезазначене, автор дослідження вважає за доцільне охарактеризувати політику когерентності як інтегральну складову зовнішньополітичної стратегії Норвегії, що спрямована на забезпечення інтересів держави на основі синергетичного підходу до реалізації секторальних політик. В основі політики когерентності Норвегії лежить узгодженість у процесі вироблення стратегічних документів у різних сферах, що має на меті забезпечення високого рівня ефективності політики з метою розвитку. Застосовуючи комплексний підхід до розуміння глобальних викликів та проблем, Норвегія прагне реалізувати зовнішньополітичний курс, який би відповідав як її інтересам щодо політики з метою розвитку, так і інтересам та потребам країн, що розвиваються, зокрема, щодо скорочення бідності, розглядаючи це як необхідну передумову досягнення більш безпечного міжнародного середовища загалом.

---

² У відповідному документі було вперше запропоновано поділ країн-партнерів на три категорії: країни довгострокового співробітництва для розвитку; країни, що прямим або непрямим чином страждають від конфліктів; та країни, де реалізація зусиль, спрямованих на подолання спільних глобальних викликів, може мати значний ефект [MFA, 2016, 15]. Відносно новацією документу стало визнання зменшення значимості поділу країн світу на розвинені та ті, що розвиваються, з огляду на збільшення економічної ваги останніх, а також відхід від погляду, відповідно до якого процеси розвитку в першу чергу залежать від обсягів допомоги. Натомість більш важливими інструментами розвитку було визначено збільшення інвестицій, розвиток торгівлі в бідних країнах та трансфер знань.

1.4.2 Секторальна/нішева дипломатія як базовий інструмент зовнішньополітичної стратегії Норвегії

Поняття секторальної/нішевої дипломатії переважно асоціюється з державами, які є досить невеликими за розмірами території або кількістю населення, щоб вважатися помітними акторами на міжнародній арені. Термін секторальна/нішева дипломатія було введено у 1993 р. міністром закордонних справ Австралії Г. Евансом, який, в основному спираючись на мову економіки та бізнесу, запропонував визначення, під яким малася на увазі «спеціалізація країни або концентрація її ресурсів у конкретних сферах, які найбільше підходять для отримання переваг, які варті того, щоб їх мати» [90, с.12]. Під такими перевагами розумілося досягнення значущих політичних та економічних результатів у відповідності з національними інтересами держави, що у випадку невеликих держав насамперед передбачає отримання визнання і статусу, що дозволяє їм бути помітними на міжнародній арені. З огляду на той факт, що середні держави мають обмежену кількість ресурсів, набір основних сфер міжнародної політики, в яких вони можуть бути активно залученими на паралельній основі, теж є досить обмеженим [90, с.29]. На думку професора Університету Ватерлоо А.Купера, середні держави отримали змогу заповнювати певні «ніші» міжнародної політики після розпаду біполярної системи міжнародних відносин, наслідком чого стала поява більш широкого кола можливостей для таких держав відігравати особливо активну роль у сферах, в яких вони можуть претендувати на лідерство [38, с.11]. Такі держави отримали змогу екстраполювати політичний вплив далеко за межі традиційних елементів «жорсткої сили» у певних сферах міжнародної політики у відповідності з їхніми ресурсами «м'якої сили».

Схожої думки дотримується дослідник Нідерландського інституту міжнародних відносин Й.Меліссен, який зазначає, що середні держави, які є досить непомітними у міжнародному середовищі через обмеженість їхніх ресурсів, особливо схильні до застосування «м'якої сили» задля покращення

іміджу та полегшення досягнення зовнішньополітичних цілей, використовуючи «стратегію брендингу», що спрямована на привернення уваги у міжнародному середовищі» [91, с.41]. А.Купер робить висновок, що нішева дипломатія стала інструментом середніх держав щодо отримання переваг на символічному та інструментальному рівнях [90]. В той час як символічні переваги означають здобуття визнання та статусу впливової держави, інструментальною перевагою є можливість відігравати більш помітну роль на міжнародній арені, беручи на себе більше зобов'язань. У свою чергу, такі зобов'язання стають важливим індикатором впливовості держави, що сприяє посиленню її позицій у міжнародній ієрархії.

На думку професора Університету Т.Генріксона, термін «ніша» означає спеціальну компетенцію держави або своєрідний «куток», який може використовуватись нею заради здобуття певних переваг [92, с.68]. Факторами нішевої дипломатії можуть виступати географічне розташування, традиції, політичний консенсус або їх поєднання. Т.Генріксон вказує, що у випадку Норвегії в основі формування «нішевої дипломатії» лежать традиції, наприклад, щодо щорічного вручення Нобелівської премії миру з 1901 р., а також внутрішньополітичний консенсус.

Автор цього дослідження вважає, що секторальна/нішева дипломатія є базовим інструментом зовнішньополітичної стратегії, використовуючи який, Норвегія стає більш впливовим актором та посилює свій вплив на міжнародній арені. Можливість для Норвегії впливати на міжнародний порядок денний шляхом участі у глобально значимих секторах міжнародної політики обумовлена наступними чинниками:

1. Відсутністю безпосередніх загроз внаслідок специфіки географічного розташування та історичного минулого, що дозволяє Норвегії користуватися відносною гнучкістю у виборі сфер та умов співробітництва.

2. Наявністю великого обсягу ресурсів та, відповідно, фінансових можливостей, для участі у вирішенні глобальних проблем та підтримки окремих ініціатив.

3. Традицією внутрішньополітичного консенсусу, що означає незмінність обраного курсу щодо визначеного Норвегією кола питань глобального порядку денного незалежно від складу діючого уряду.

4. Усвідомленням своєї ролі «позитивної держави», яка може та прагне допомогти тим, хто цього потребує у світовому масштабі, та очікуваних цілей, що стосуються ініціатив, спрямованих на досягнення ефективного розвитку найменш розвинених країн світу.

З кінця 20 ст. Норвегія стала відігравати більш активну роль у сучасних світополітичних процесах, роблячи особливий внесок у вирішення глобальних проблем. Очевидно не належачи до кола великих держав та будучи позбавленою механізмів впливу «жорсткої сили», Норвегія натомість може вдало реалізовувати свій потенціал «м'якої сили», джерелом якої виступають цінності та приклади, які вона подає своєю внутрішньою та зовнішньою політикою. В цьому контексті секторальна/нішева дипломатія виступає важливим інструментом, який використовується Норвегією для утвердження себе в якості «позитивної держави», а саме агента, поведінка якого повністю відповідає міжнародним нормам та який може слугувати прикладом для наслідування для інших держав у схожій ваговій категорії. В свою чергу, статус позитивної держави може розглядатися як ніша сам по собі. Конструктивна участь Норвегії у подоланні глобальних проблем корелюється з основними елементами ідентичності країни, ключовим з яких є внутрішньополітичний консенсус, який прагматично синтезує соціал-демократичні та християнські ідеї щодо необхідності допомагати знедоленим та тим, кому пощастило менше [19, с.8]. Реагуючи на глобальні виклики, Норвегія прагне утвердити свій статус як «позитивної держави» у сферах сприяння миру, допомоги з метою розвитку та захисту навколишнього середовища. З точки зору національних інтересів, активна участь країни у вищезазначених сферах спрямована на накопичення дипломатичного та морального капіталу та отримання міжнародного визнання, внаслідок чого відбувається злиття завдання забезпечення національних інтересів з

моральними зобов'язаннями Норвегії на тлі глобалізації, яка виступає контекстом, в якому Норвегія може відігравати особливу роль, здобуваючи лідерство через позиціонування на міжнародній арені як «позитивної держави».

Висновки до Розділу 1

Аналіз концептуально-теоретичних засад та категоріального апарату проблематики формування та імплементації зовнішньополітичної стратегії Норвегії дозволяє дійти таких висновків. По-перше, застосування конструктивізму та структуралізму до аналізу зовнішньої політики Норвегії дозволяє розглянути ключові фактори та принципи її формування. Конструктивізм дозволяє зосередитися на аналізі нематеріальних аспектів впливу Норвегії та особливості її підходу до співробітництва в міжнародному середовищі, тоді як структуралізм застосовується для аналізу основних тенденцій позиціонування Норвегії відповідно до ключових аспектів структури міжнародної системи.

По-друге, детермінуючими факторами формування зовнішньополітичної стратегії Норвегії є: розташування на периферії Європи; усвідомлення «малості» та пов'язане з нею почуття вразливості та розуміння необхідності уникання конфліктів з великими державами; традиція зовнішньополітичного консенсусу; дихотомія «селище-місто»; егалітаризм; ідея «держави добробуту»; історично негативне сприйняття ідеї союзів як уній; а також відносно нова тенденція щодо прагнення підвищення статусу у міжнародному середовищі. В якості базисних принципів реалізації зовнішньополітичної стратегії Норвегії визначаємо нейтралізм, моралізм та інтернаціоналізм та акцентуємось на їх співіснуванні в зовнішній політиці країни; зазначаємо, що принципи прагматичного ідеалізму та гуманітарного інтернаціоналізму є ключовими в реалізації секторальної дипломатії країни.

По-третє, Норвегія прагне утвердитися в статусі «середньої держави», інструментами чого виступають досягнення статусу «позитивної держави» та проактивна позиція щодо реалізації пріоритетних векторів зовнішньої політики. Позиціонування Норвегії в міжнародному середовищі характеризується співіснуванням позиції невеликої країни за об'єктивними параметрами та прагненням досягти статусу «середньої держави» на основі поведінки на міжнародній арені. Пропонуємо модель Норвегії як «малої середньої держави», яка базується на: лідерстві у певних секторах міжнародної політики; готовності брати відповідальність задля досягнення глобального добробуту; проактивності на міжнародно-політичному рівні.

По-четверте, політика когерентності є наскрізною складовою в реалізації зовнішньої політики Норвегії, що базується на комплексному розумінні глобальних викликів та проблем та застосуванні синергетичного підходу до реалізації різних політик задля забезпечення ефективності політики з метою розвитку. Базуючись на приматі політики когерентності, Норвегія має на меті реалізацію зовнішньої політики, яка б найкращим чином відповідала інтересам країн, що розвиваються, розглядаючи це в якості першочергового елемента досягнення більш безпечного та передбачуваного міжнародного середовища та власної безпеки.

По-п'яте, секторальна/нішева дипломатія є ключовим інструментом зовнішньополітичної стратегії Норвегії задля утвердження в статусі «позитивної держави». Використовуючи свої порівняльні переваги символічного та інструментального рівня, Норвегія демонструє готовність брати відповідальність за досягнення добробуту людства в цілому, накопичуючи дипломатичний та моральний капітал, що сприяє її позиціонуванню як «середньої держави».

РОЗДІЛ 2. ПРІОРИТЕТНІ ВЕКТОРИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ НОРВЕГІЇ

2.1 Європейський вектор зовнішньої політики Норвегії

Традиційно в якості одного з кіл норвезької зовнішньої політики виокремлюють Європейське або Західноєвропейське коло, що обумовлено детермінантами географічного та історичного характеру [14, 15, 16]. Перебуваючи на периферії або, за виразом норвезького дослідника К.Гейдара, в «тихому кутку» Європи, Норвегія виробила власне бачення щодо реалізації зовнішньої політики у зв'язку з політичними аспектами загальноєвропейського процесу [14; с.5]. Дане бачення базується на ідентичності Норвегії як невеликої та вразливої країни, яка протягом тривалого часу боролась за свою незалежність; особливості соціальної структури; негативному ставленні до ідеї союзів як уній в цілому внаслідок історичного досвіду, а також традиції егалітаризму. Водночас, позицію Норвегії щодо процесів європейської інтеграції також можна пояснити крізь призму «нордичної винятковості», яка до певного часу обумовлювала норвезьке бачення процесів європейської інтеграції в північноєвропейському руслі.

Протягом всього періоду еволюції Європейського співтовариства сприйняття ідеї євроінтеграційного проекту країнами Північної Європи не було однозначним. З одного боку, проект європейської інтеграції, який знайшов втілення в створенні Європейського Союзу, розглядався ними в якості простору значних відносних переваг через встановлення єдиного набору правил для всіх держав-членів та отримання можливості захисту від відкритого протекціонізму через пом'якшення наслідків фінансових потрясінь [93]. Відповідно, участь у євроінтеграційному об'єднанні могла б ефективно трансформувати фундаментальний виклик екзистенціальної

природи «проблеми виживання», з якою стикаються більшість невеликих держав Європи, в менш гостру «проблему здійснення впливу» [94, с.19].

З іншого боку, у випадку країн Північної Європи, євроінтеграційний проект практично одразу з часу свого виникнення характеризувався дилемою «автономія-вплив», яка має тенденцію до посилення з поглибленням інтеграції [95, с.18]. Наслідком посилення наднаціональних інституцій стає зростання значення потенційних витрат і переваг участі в процесі інтеграції. Інституціоналізація, яка поступово охоплює все більше сфер, які до цього перебували у виключній компетенції держави, призводить до того, що перед державою, яка стикається з такою дилемою, стоїть завдання знайти баланс між частковою відмовою від суверенітету та його збереженням [96, с.29]. У першому випадку держава може потрапити в залежність від інтеграційних інституцій внаслідок їх посилення, тоді як в другому вона ризикує зменшенням або втратою впливу на перебіг міжнародних відносин. Вищезазначена дилема набуває особливої гостроти для невеликих держав, оскільки, на думку данського дослідника Х.Мурітцена, «вони перебувають в великій залежності від конфігурації влади та її інституційного вираження, яким би не було її формальне визначення» [97, с.12]. Для країн Північної Європи та Норвегії зокрема, дилема інтеграції набуває ще більш вираженого характеру, що насамперед пов'язано з політичною традицією нейтралізму та тяжінням до збереження власної самобутності, що знайшло вираження в появі концепцій «Нордичної моделі», в рамках якої «нордична винятковість» розглядалася в якості своєрідного бренду, а нордичний шлях розвитку позиціонувався не лише як відмінний від європейського, а як краща альтернатива [98, с.14]. Специфікою європейської інтеграції країн Північної Європи був розгляд процесу інтеграції з акцентуванням на власній винятковості і особливому шляху розвитку. Внаслідок цього країни Північної Європи зіграли особливу роль в процесі диференціації ЄС, ставши авторами значного числа винятків із загальних правил співтовариства, що стало маркером їхнього власного шляху адаптації до інтеграційних процесів.

Схоже до Великобританії, Північноєвропейські країни часто характеризувалися як «незручні партнери» в європейській інтеграції. Поняття «незручного партнерства» було вперше запропоноване британським дослідником С.Джорджем в 1990 р. для характеристики відносин Великобританії та ЄС в процесі її залучення до процесів європейської інтеграції та її подальшої поведінки як члена ЄС, в якій завжди було власне, відмінне від партнерів по ЄС розуміння цілей інтеграції. Подібним чином, країни Північної Європи часто визначалися якщо і не як незручні партнери, то як «неохоче європейські» [99, с.22]. На думку канадського дослідника Р.Мюррея, в якості головних джерел «незручності» позиції країни щодо процесів інтеграції виступають особливості владних відносин, внутрішня політика та культурна ідентичність країни [100, с.18]. Відповідно, країна може собі дозволити проводити подібну політику за умов наявності джерел забезпечення безпеки, а також економічних та політичних альтернатив розвитку. В цьому контексті позиція «незручного партнера» виступає в якості інструменту Норвегії, який використовується для врахування її прагнень щодо створення такого формату співробітництва, який би враховував особливості її історичного, культурного, економічного та політичного розвитку.

Норвезький політичний дослідник І.Нейман підкреслює значення культурної ідентичності, а також відмінних історичних і політичних векторів Норвегії як базису формування моделі її участі в інтеграційних процесах [101, с.95]. Серед причин позиції Норвегії щодо членства в ЄС норвезька дослідниця К.Бундт називає довгі періоди фактично зовнішнього управління Норвегією - спочатку в унії з Данією (1380-1814), потім - в унії з Швецією (1814 - 1905), внаслідок чого в Норвегії домінуючою стала концепція національного самовизначення, в той час як концепція союзу («union») отримала переважно негативну конотацію, розцінюючись в якості потенційної загрози незалежності Норвегії та її свободи вибору [102, с.38]. Норвезький соціолог С.Роккан вбачає пояснення євроскептицизму Норвегії в

існуючому розриві по лінії «центр-периферія» [103, с.65]. В той час як міста Норвегії зазнавали значного впливу Данії та Швеції, сільські райони країни продовжували зберігати та підкреслювати норвезьку окремішність. В свою чергу, це вплинуло на розуміння Норвегією ролі бюрократичних еліт Брюсселя як недостатньо придатної та легітимної для задоволення місцевих потреб на периферії, що неодноразово використовувалося противниками інтеграції в якості відповідного аргументу. На думку норвезького дослідника Дж.Фосума, той факт, що Норвегія не є членом Європейського Союзу, є побічним наслідком не завжди узгоджених позицій та прагнення до уникнення конфліктів серед політичних еліт країни [104, с.74]. Головним аргументом противників членства Норвегії в Європейському Союзі визнавалася необхідність для країни захищати свій суверенітет і традиційну егалітарну демократію, а також структури, що забезпечують її існування.

Професор Університету Вашингтону К.Інгебрітсен зазначає, що основною причиною особливого ставлення Норвегії до інтеграції в рамках ЄС є міркування з приводу міжнародної політики безпеки та політичний вплив провідних секторів економіки держав, передовсім нафтової промисловості та рибальства [105, с.29]. Загалом визнаючи, що участь в єдиному європейському ринку відповідає інтересам Норвегії, політичні та економічні еліти в той же час дотримуються позиції, яка полягає в необхідності збереження деяких винятків і привілеїв, особливо в таких чутливих для норвезької економіки секторах як сільське господарство та рибальство. Особлива позиція Норвегії стосовно членства в ЄС також пов'язана з кризовими явищами всередині самого ЄС, що набули особливої виразності після провалу референдумів щодо Конституційного договору у Франції та Нідерландах, проблемою міграції та Brexit, які стали серйозною перевіркою на міцність та легітимність утворення [106, с.128].

На думку ліхтенштейнської дослідниці С.Гштель, позиція країн, які неохоче ставилися до процесів європейської інтеграції, включно з Норвегією, пояснюється наступним чином: «рівень готовності країни бути залученою до

процесів інтеграції перебуває в прямій залежності від потенційних економічних переваг від членства в інтеграційному утворенні та можливих політичних втрат й обмежень» [107, с.537]. В цьому контексті важливим фактором утримання Норвегії від процесів європейської інтеграції є її позиція морської держави та пріоритет морської складової в структурі економіки країни. Морські акваторії Норвегії втричі перевищують її материкову територію, що, в свою чергу мало наслідком зростання орієнтації Норвегії на світовий ринок.

Впродовж усього процесу розвитку процесів європейської інтеграції в своїй зовнішній політиці Норвегія тяжіла до обмеженої інтеграції, а не повноцінного членства в Європейських співтовариствах. Незважаючи на те, що з 1962 по 1992 рр. Норвегією було подано чотири заявки на членство в Європейському Співтоваристві та Європейському Союзі (1962, 1967, 1970 та 1992), країна залишилась осторонь процесів європейської інтеграції за результатами референдумів 1972 та 1994 рр., на яких з незначною перевагою перемогла євроскептична більшість (53,5 та 52,2% відповідно) [108, с.147]. Результат першого референдуму пояснювався вступом Норвегії в «нафтову еру», що забезпечило їй можливість проведення незалежного економічного курсу в той час, як економіка більшості країн Європи перебувала в рецесії. Здавалося, на рішення повторного референдуму в Норвегії мав би вплинути той факт, що окрім Данії, яка стала членом ЄС в 1973 р., її найближчі сусіди Швеція та Фінляндія також зробили вибір на користь європейської інтеграції, однак результати обох референдумів, проведених з різницею в більш як 20 років, виявилися майже ідентичними. На відміну від Швеції та Фінляндії, які на початку 1990-х років переживали економічні складнощі, які вони намагалися частково подолати за допомогою приєднання до ЄС, для Норвегії внаслідок високого рівня економічного розвитку, насамперед, від нафтових надходжень, подібні заходи необхідністю не були. Водночас відповідне рішення пояснювалося також структурою експорту країни з його орієнтацією на глобального споживача (60% експорту країни становлять нафта, газ,

продукти рибного промислу та послуги морських перевезень), що має наслідком більший масштаб торгівельних зв'язків Норвегії [109].

Незважаючи на те, що Данія, Фінляндія та Швеція, які є найближчими північними сусідами Норвегії, зробили вибір на користь членства в Європейському співтоваристві, а згодом в Європейському Союзі (ЄС) відповідно в 1973 і 1995 роках, за результатами волевиявлення населення Норвегія двічі відмовилась від членства в утворенні, внаслідок чого почала сприйматися як «незручний партнер» ЄС [99, с.58]. В основі сталого опору членства Норвегії в ЄС лежать наступні особливості самоусвідомлення країни: по-перше, традиційне позиціонування як морської держави, по-друге, існування вісі «центр-периферія», по-третє, потужний вплив цінностей егалітаризму, а також значення структур, що відповідають за їх дотримання.

На сьогодні відносини між Норвегією та ЄС характеризуються високим рівнем диференціації. Двічі відмовившись від членства в ЄС, Норвегія натомість стала однією з засновниць Європейської асоціації про вільну торгівлю (ЄАВТ), яка вбачалася більш м'якою альтернативою Європейських співтовариств. У той час як Австрія, Фінляндія та Швеція приєдналися до ЄС у 1995 р., Норвегія залишилася членом ЄАВТ і в 1994 р. стала членом Європейської економічної зони, взявши на себе зобов'язання прийняти велику частину *acquis communautaire* ЄС. На основі Угоди про ЄЕЗ на Норвегію розповсюджено дію основних свобод внутрішнього ринку ЄС в обмін на зобов'язання інкорпорації в своє внутрішнє законодавство відповідних норм права ЄС, включаючи норми в нових правових актах інститутів ЄС [110, с.497]. Більш тісні відносини Норвегії з ЄС у сферах, що знаходяться поза межами ЄЕЗ, також призвели до укладання подальших угод. Як наслідок, станом на сьогодні Норвегія прийняла близько третьої четвертої частини *acquis*, що впливає на значну частину її внутрішнього законодавства. Норвегія також доєдналася до Шенгенської зони і є стороною ряду угод з ЄС та двосторонніх угод з окремими державами-членами ЄС в сферах міграції, безпеки, оборони, рибальства.

Оскільки компетенція Європейської Комісії та Суду Європейського Союзу не розповсюджується на держави ЄАВТ, в рамках Європейської економічної зони була створена особлива структура функціонування окремих органів, які відповідають цим органам ЄС, відома як «двостовпова структура» [111, с.46]. Будучи членом ЄЕЗ, Норвегія не має формального доступу до процесу прийняття рішень ЄС, однак, має право внести свою частку під час підготовчої фази, коли Комісія розробляє пропозиції щодо нового законодавства, що включає право участі у експертних групах та комітетах Комісії та внесення коментарів в процесі прийняття нових законодавчих актів. Одним з найважливіших положень Угоди є гарантія рівних умов конкуренції в усіх країнах ЄЕЗ. Співробітництво між державами в рамках ЄЕП поширюється також на сфери, що безпосередньо не входять до «чотирьох свобод», але впливають на соціально-економічний розвиток. В сферах, що стосуються функціонування внутрішнього ринку, Норвегія несе фінансові витрати нарівні з країнами ЄС. Дія Угоди про ЄЕЗ не поширюється на такі важливі для Норвегії сфери як сільське господарство і рибальство.

«Норвезька модель» відносин з ЄС дає значні можливості доступу до Спільного ринку, проте, не повний доступ. Це передбачає прийняття країною більшості правил ЄС при дуже обмеженій участі у створенні цих правил. Загалом це відповідає інтересам Норвегії, в експорті якої превалюють позиції переважно сировинного характеру, вимоги щодо правил походження яких є менш проблематичними (3/5 експорту Норвегії складають нафто- та газопродукти). Перебування в ЄЕЗ дозволило Норвегії та іншим країнам ЄАВТ успішно торгувати цими товарами і одночасно проводити політику протекціонізму щодо таких чутливих галузей як сільське господарство та рибальство [112, с.57].

Будучи державою, яка не входить до ЄС, але є членом ЄЕЗ, Норвегія має унікальну модель політичних, правових та практичних відносин з ЄС, що базується на диференційованій інтеграції. Існуюча модель з основою на Угоді про ЄЕЗ, що доповнена 74 двосторонніми угодами, відповідає

інтересам Норвегії, оскільки завдяки диференційованій інтеграції вона отримує більш широке коло можливостей та свободу дій [113]. Відповідний підхід до співробітництва з ЄС обумовив розгляд позиції Норвегії щодо ЄС як «адаптивного не члена» деякими дослідниками європейської інтеграції [114, с.238, 110, с.494]. Одним з ефектів диференційованої інтеграції Норвегії до ЄС є те, що країна не має голосу у процесах прийняття рішень в ЄС попри сплату вагомого економічного внеску за отримання доступу до внутрішнього ринку. Водночас Норвегія користується більшим доступом, ніж інші країни – не члени ЄС, шляхом участі у спеціальних установах ЄЕЗ та підтримки регулярного діалогу щодо зовнішньої політики. Щодо інших сфер політики, зокрема, торгівельної, сільськогосподарської та рибної, основним інструментом просування своїх поглядів та інтересів для Норвегії виступає так звана «дипломатія з чорного входу», яка передбачає розвиток двосторонніх партнерств з певними державами-членами ЄС [115, с.278].

За Угодою про ЄЕЗ Норвегія має певну формальну можливість для участі в прийнятті рішень ЄС, але лише на ранніх стадіях процесу. Шенгенська угода забезпечує більшу участь Норвегії в процесах прийняття рішень ЄС, але при цьому створення інституційної структури для участі третіх країн, тобто Норвегії, не передбачається. Відповідно до Угоди про ЄЕЗ встановлюються лише процедурні рамки, необхідні для її постійного оновлення відповідно до базового законодавства ЄС, а також створюються наглядові органи для контролю за виконанням державами-учасницями своїх зобов'язань. Норвегія не має формального права ініціативи у процесі прийняття рішень, і лише зрідка надає пропозиції щодо конкретних питань. Ініціативи Норвегії переважно спрямовані на досягнення інтеграції в нових сферах або участі в органах ЄС [116].

Членство Норвегії в ЄЕЗ має наступні наслідки. По-перше, за різними оцінками приблизно одна третина норвезького законодавства містить елементи права ЄС [117]. По-друге, з 1994 р. Норвегія долучилася до виконання близько 6000 законодавчих актів ЄС. По-третє, хоча Норвегія не

має формального впливу на прийняття рішень в ЄС, за рівнем політичної гармонізації країна не поступається членам ЄС. В контексті економічного виміру відносин з ЄС, на сьогодні Норвегія займає сьоме місце серед найбільших імпортерів та експортерів ЄС, причому ЄС є найбільшим експортером та імпортером для Норвегії (частка в торгівельному балансі складає близько 74,3%) [118]. Разом з цим, поза межами охоплення ЄЕЗ залишаються Спільна сільськогосподарська та рибальська політика, Митний союз, Спільна торгова політика, Спільна зовнішня політика та політика безпеки, Юстиція та внутрішні справи та Економічний і валютний союз. На думку українського дослідника О.Рудік, однією з важливих причин дієвості норвезького підходу до співробітництва з ЄС є обачність в обговоренні складних питань принципового характеру, які майже не торкаються ідеологічних та політичних питань, таких як громадянство Союзу, права людини, надання допомоги, політики в сфері розвитку тощо [119, с.17].

З часу проведення останнього референдуму про вступ Норвегії до ЄС, урядом країни політика щодо європейських справ та ЄС визначалася як "конструктивна" та "проактивна". Існуючі угоди між Норвегією та ЄС надають їй певні заздалегідь визначені канали для розвитку політичного діалогу. Наприклад, в рамках Угоди про ЄЕЗ, між Норвегією та ЄС раз на два роки відбувається зустріч щодо визначення основних напрямів зовнішньополітичного співробітництва. Норвегія та ЄС також проводять зустрічі експертного рівня в рамках Європейської служби зовнішніх дій (EEAS) з ключових зовнішньополітичних питань «за потребою» [89]. Станом на сьогодні Норвегія бере участь у більш як 2/3 неофіційних зустрічей на рівні міністрів у Раді ЄС, завдяки яким Норвегія має можливість просувати норвезькі позиції та інтереси в більш широкому європейському контексті. За словами Лідера постійної комісії з закордонних справ у Стортингу, «неофіційні зустрічі дають нам унікальну можливість отримати інформацію про проблеми, а також про те, хто є та потенційно може стати важливим союзником для Норвегії» [120].

Одним з важливих елементів норвезького підходу до розвитку відносин з ЄС є «кластерне співробітництво» з «державами-однорідними» (like-minded states) в ЄС, до яких в останній Білій книзі з зовнішньої та безпекової політики було віднесено Францію, Німеччину та Нідерланди, з якими Норвегія має пріоритетні двосторонні відносини в рамках ЄС [121, с.24]. Окрім цього, в якості особливо цінних та надійних партнерів в Європі Норвегія визначає Швецію, Данію та Фінляндію у внутрішньому колі, а також Німеччину, Великобританію, Нідерланди, Польщу та країни Балтії у зовнішньому колі. Норвегія також підкреслює важливість індивідуального функціонального співробітництва з окремими країнами-членами ЄС, з якими вона поділяє спільні пріоритети, наприклад, з Німеччиною щодо партнерства у сфері безпеки та оборони, Португалією щодо питань, пов'язаних із «зеленим переходом», та з Францією щодо реалізації програм наукової мобільності [122].

Окрім успішної інкорпорації норм ЄС у внутрішнє законодавство, Норвегія бере активну участь в низці програм ЄС та є присутньою в інституціях та агентствах ЄС, що сприяє її перетворенню на найбільш інтегровану країну поза межами утворення поряд з Ісландією. Фактично механізм участі країн в Європейському економічному просторі наближає їх до статусу «квазі-членів» ЄС, передбачаючи високий рівень законодавчої однорідності між країнами-учасницями, насамперед в таких сферах як «чотири свободи», суміжні політики (конкуренція, транспорт, енергетика, економічне та монетарне співробітництво), горизонтальна політика (навколишнє середовище, соціальна політика, захист прав споживачів, бізнес законодавство), а також співробітництво по лінії наукових досліджень та технологічного розвитку. Окрім угод, передбачених рамками Європейського економічного простору, Норвегія уклала 74 двосторонні угоди з ЄС у кількох сферах поза межами початкового охоплення ЄЕП з початку 1990-х років. Так, у сфері юстиції було укладено Угоду про Шенген (1999 р.) і Європол / Євроюст (2001/2005); у сфері безпеки і оборони Норвегія долучилася до

рамкової угоди про участь у цивільних і військових операціях ЄС з надзвичайних ситуацій (2004 р.) та про участь у Європейському оборонному агентстві (2006). Інші угоди регулюють участь Норвегії в програмах і політиці ЄС, таких як рибальський сектор (з урахуванням квот, нагляду, управління гавані тощо) і сільське господарство (щодо торгівлі та доступу до ринку) [123].

Через Угоду про ЄЕЗ та двосторонні угоди з ЄС Норвегія на сьогодні бере участь у 12 програмах ЄС та 31 агентствах ЄС. Норвегія також є залученою до роботи п'яти агентств, які керують програмами ЄС. Норвегія бере активну участь в реалізації наступних програм на 2014–2020 рр.: Horizon 2020, Erasmus +, Galileo, Креативна Європа, Європейська статистична програма, Здоров'я для зростання, Механізм цивільного захисту ЄС, Програма взаємодії для державних адміністрацій (ISA), Зайнятість та соціальні інновації, Споживчі програми, Програма Копернікус [124, с.8].

Норвегія є стороною низки домовленостей щодо участі в міжрегіональних програмах в рамках регіональної політики ЄС. Станом на 2021 р., Норвегія бере участь в наступних агентствах ЄС: Виконавче агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (EACEA), Європейське агентство з управління операційним співробітництвом на зовнішніх кордонах (FRONTEX), Європейське екологічне агентство (EEA), Європейський інститут інновацій та технологій (EIT), Європейська рада з системних ризиків (ESRB), Відділ співробітництва з питань правосуддя Європейського Союзу (EUROJUST) та Європейське бюро з міграційних процесів (1EASO) [126]. Активна участь Норвегії в програмах та агентствах ЄС, а також високий рівень інтеграції законодавства ЄС у внутрішнє законодавство країни дозволяє говорити про її фактичну позицію як квазі-члена ЄС.

Однією з магістральних сфер співробітництва між Норвегією та ЄС є реалізація кліматичного законодавства ЄС у відповідності з Паризькою угодою 2015 р., в основі якого лежать наступні законодавчі акти:

- Постанова ЄС про розподіл зусиль зі скорочення викидів, що не входять до складу ETS. Згідно з чинним регламентом, загальний об'єм не-ETS викидів в ЄС має скоротитися на 30% до 2030 р. Метою Норвегії є скорочення викидів на 40% [126, с.1];

- Регламент щодо землекористування, зміни в землекористуванні та лісовому господарстві (ЗЗЗЛГ): регламент встановлює правила обліку поглинання CO₂ у секторі ЗЗЗЛГ і встановлює зобов'язання забезпечення компенсації відходів від землекористування повністю за рахунок еквівалентного врахованого абсорбування CO₂ [127];

- Система торгівлі викидами ЄС (EU ETS) застосовується до об'єктів у виробництві, нафтовій промисловості, виробництві електроенергії та внутрішній авіації, де існують обмеження на загальний обсяг викидів парникових газів [128]. Обмеження, або кількість дозволів, поступово зменшується з метою поступового зменшення загального об'єму викидів. Норвегія також є лідером в розвитку технології уловлювання та зберігання вуглецю (CCS), розвиток якої відіграє важливу роль у зусиллях з досягнення цілей Паризької угоди країнами ЄС [129].

Норвегія є ключовим партнером ЄС у сфері енергетичної політики, що набуває особливої ваги в контексті енергетичної кризи, викликаній російською агресією проти України 2022 р. У 2021 р. об'єм добутого Норвегією газу був на рівні четвертої частини газового попиту ЄС [130]. Водночас, враховуючи нестабільний характер поставок російського газу, Норвегія стає ключовим актором в забезпеченні енергетичної безпеки Європи. На сьогодні Норвегія є найбільшим виробником нафти та газу та їх єдиним експортером в Західній Європі [131]. Протягом останніх років Норвегія забезпечувала 20% сумарного попиту на газ у ЄС та Великобританії. Згідно з даними дослідницької компанії Rystad Energy, після нарощування норвезького видобутку в 2022 р. буде поставлено майже 90 мільярдів кубометрів газу, або майже 25% від потреб ЄС, і відповідна частка буде зростати [132]. У березні 2022 р. норвезька нафтогазова компанія

Equinor заявила про плани збільшення видобутку газу з родовища Осеберг та найбільшого в Північному морі нафтогазового родовища Троль до вересня цього року [133].

Норвегія також має потенціал для енергетичного співробітництва з ЄС у сфері підвищення енергоефективності, зокрема, розвитку офшорних відновлюваних джерел енергії, водневої енергетики, а також технологій уловлювання та зберігання вуглецю. Норвегія зосереджується на використанні власних переваг та компетенції щодо розвитку енергетичного співробітництва з ЄС. Такими сферами для Норвегії є розробка плавучих офшорних вітрових установок (дві великі зони для офшорного вітру – «Sørlige Nordsjø II» та «Utsira Nord», а також Нуwind Tampen, який є найбільшим у світі плавучим офшорним вітряним парком). Норвегія також фокусується на тому, щоб зробити CCS комерційно доступною технологією, а також розвинути ринок водневої енергетики. Таким чином, Норвегія позиціонує себе як важливого енергетичного гравця як на ринку паливних, так і відновлюваних джерел енергії [131]. Відповідно, Норвегія підвищує свою роль як надійний постачальник енергетичних ресурсів до Європи і водночас наголошує на необхідності прискорення зеленого переходу в Європі (де Норвегія також є одним з найважливіших акторів) з огляду на зростаючу взаємозалежність між енергетичною, безпековою та кліматичною політикою. Відповідно, на сьогодні Норвегія стає ключовим актором з забезпечення енергетичної безпеки ЄС.

На теперішній час відносини між Норвегією та ЄС регулюються документом під назвою «Стратегія співробітництва з ЄС на 2018-2021 рр.», в якому закріплені основні виміри норвезького стратегічного бачення майбутнього Європи: Безпечна Європа; Вільна Європа; Економічно сильна Європа та Відповідальна Європа [121, с.6]. Для Норвегії основою безпеки в Європі продовжують вважатися трансатлантичні зв'язки та гарантії безпеки, що надаються НАТО. Водночас, Норвегія розглядає зміцнення європейської співпраці у сфері безпеки та оборони в якості ефективного доповнення

зусиль НАТО. Також Норвегією робиться акцент на необхідності здійснення інклюзивного безпекового співробітництва, яке охоплювало б не тільки Європу, а й весь континент. Основним інструментом безпекового співробітництва Норвегії з ЄС є структури НАТО та Домовленості «Берлін Плюс», що надають ЄС доступ до використання сил і засобів НАТО під командуванням ЄС [134, с.2]. В рамках «Берлін Плюс» Норвегія взяла участь у операціях у Північній Македонії та Боснії та Герцеговині, а також операції «Атланта» в Аденській затоці [135, с.219, 136, с.31].

В Стратегії Норвегії передбачені дії, спрямовані на підтримку економічно сильної Європи через реалізацію трьох основних цілей: відкрита торгівля в Європейському економічному просторі, покращення регулювання ринку праці та створення перспективного бізнес-сектору з опорою на цифрову економіку. Щодо виміру Стратегії «Відповідальна Європа», Урядом Норвегії зазначається розуміння спільної відповідальності за подолання нових викликів та загроз, таких як зміна клімату, управління ресурсами та міграція, у відповідності з досягненням кінцевої мети реалізації цілей сталого розвитку ООН [121, с.15].

Задля підтримки політичної діяльності країни в Європі Урядом Норвегії передбачено механізм стратегічного фінансування, насамперед Норвезькі гранти та гранти ЄЕП, які є головними фінансовими інструментами європейської політики Норвегії. Наразі актуальною є схема грантів загальним обсягом в 2,8 млрд. євро (приблизно 26,6 млрд. норвезьких крон) на період 2014-2021 рр. [137, 138]. Ці кошти використовуються для підтримки проектів у найменш економічно розвинених країнах-членах ЄС через двосторонні угоди про співробітництво. Їх головною метою є реагування на спільні європейські виклики та вирішення спільних завдань, спрямованих на економічне зростання через дослідження та інновації, здійснення заходів для захисту навколишнього середовища та пом'якшення наслідків змін клімату, надання допомоги для проведення ефективної енергетичної політики, захисту верховенства права, боротьби з негативними

наслідками міграції та сприяння розвитку сильного громадянського суспільства. Шляхом застосування схеми грантів Норвегія прагне реалізувати власне бачення безпечної, економічно сильної та відповідальної Європи.

Одним з пріоритетних завдань Норвегія вбачає спільне з ЄС фінансування зусиль у країнах, які не є членами ЄС, зокрема на Західних Балканах і в країнах Східної Європи, спрямованих на підтримку організацій громадянського суспільства, що є важливим інструментом для підтримання вільної Європи [121, с.10]. Стратегією співробітництва Норвегії з ЄС також передбачено створення Фонду зайнятості молоді та Фонду регіонального співробітництва, який створено для сприяння інклюзивному співробітництву в Європі, включаючи такі країни-сусіди ЄС як Україна, Молдова та Сербія. Насамперед таке інклюзивне співробітництво є частиною когерентної зовнішньополітичної стратегії Норвегії, спрямованої на наданні допомоги для розвитку менш розвиненим країнам, в тому числі задля успішного функціонування Європи як простору ефективної політики, економіки та безпеки. Основні виміри норвезького стратегічного бачення майбутнього Європи представлені на Рис. 2.1.

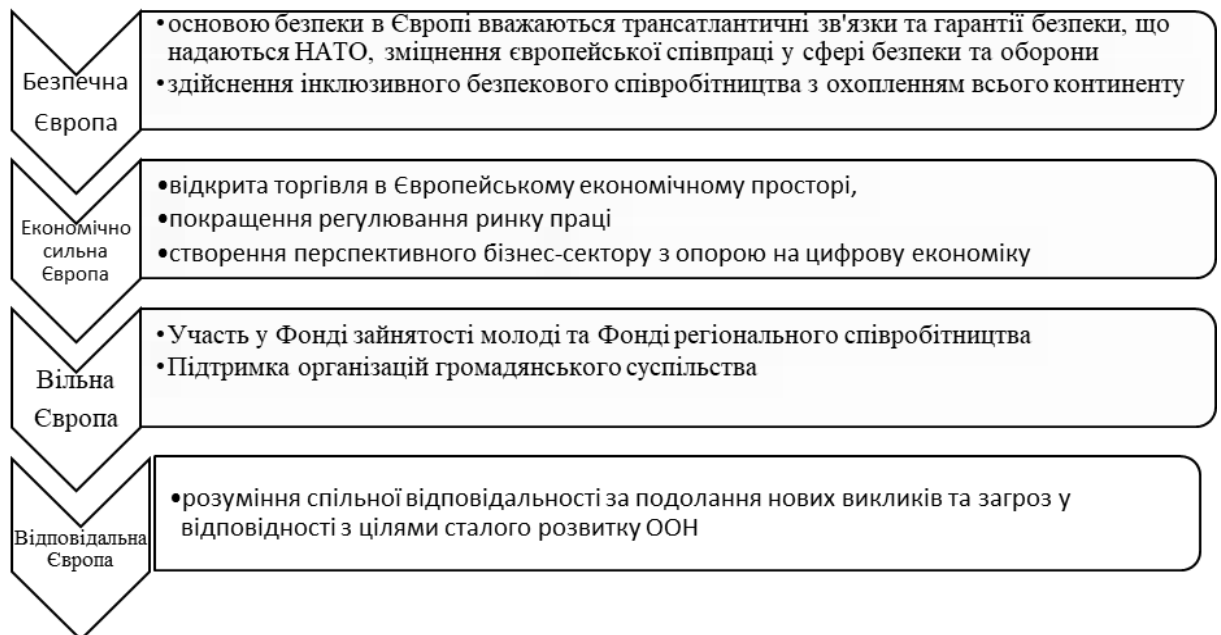

Рис.2.1 Основні виміри норвезького стратегічного бачення майбутнього Європи

Джерело: розроблено автором

Враховуючи вищезазначене, автор дослідження наводить власне бачення норвезької моделі співробітництва з ЄС, для якої характерні: по-перше, акцентування на диференційованій інтеграції; по-друге, наголос на економічній та екологічній складовій співробітництва; по-третє, фокус на «кластерному співробітництві» з «державами-однодумцями» в межах ЄС; по-четверте, високий рівень участі в програмах та присутності в інституціях ЄС у тих сферах співробітництва, які найбільше відповідають інтересам Норвегії; по-п'яте, акцент на прагматизмі у розвитку відносин з ЄС з врахуванням особливостей власної ідентичності, внутрішньополітичної ситуації та міжнародно-політичного контексту.

Одним з пріоритетних напрямків політики Норвегії щодо ЄС є підтримання «безпечної Європи», що набуває особливої актуальності з огляду на російську агресію проти України. Визнавши російську агресію як найбільшу загрозу Європейській безпеці з часів Другої світової війни, з лютого 2022 р. Норвегія запровадила найжорсткіші санкції в історії [139]. Норвегія визначає в якості найважливішого інструменту боротьби з «російським режимом» санкції, узгоджені з ЄС та іншими країнами. Водночас Норвегія імплементує санкції з певними поправками, залишаючи за собою вибір сфер, де вважає за доцільне продовження співробітництва з Росією [140]. Норвезький підхід характеризується приєднанням до санкцій ЄС за одночасного проведення власної оцінки санкцій, насамперед, щодо продовження співробітництва на Півночі у сферах пошуково-рятувальних робіт, готовності до надзвичайних ситуацій, безпеки на морі та управлінні водними ресурсами. Діючи у фарватері санкцій ЄС, у лютому 2022 р. найбільший у світі Пенсійний фонд Норвегії списав російські активи і вивів їх з Росії. Одразу після початку російської агресії, Норвегія стала одним з найбільших донорів допомоги для України, надаючи велику частку матеріальної та медичної допомоги через Механізм цивільного захисту ЄС [141]. Через відповідний механізм Норвегія надала близько 2,1 млрд. норвезьких крон на підтримку України та сусідніх країн, що включає

гуманітарну допомогу, підтримку біженців у сусідніх країнах, бюджетну підтримку та підтримку українських фермерів. Норвезький уряд запропонував виділити 10 млрд. норвезьких крон або 1 млрд. євро на підтримку України протягом 2022 та 2023 років (через Світовий банк). Норвегія також є третім за величиною спонсором багатостороннього донорського трастового фонду Світового банку для України після США та Великобританії [142]. В рамках ЄБРР Норвегія надала Україні 2 млрд. норвезьких крон для закупівель природного газу в 2022 р., пообіцявши збільшення підтримки до 10 мільярдів до кінця наступного року [143]. Таким чином, долучаючись до санкційного режиму ЄС проти Росії та імплементуючи відповідні норми у внутрішнє законодавство, Норвегія діє як квазі-член ЄС. Норвегія також є однією з країн, що надають найбільшу допомогу Україні в рамках європейських механізмів, насамперед, ЄБРР та Механізму цивільного захисту ЄС.

Отже, розвитку відносин Норвегії з ЄС притаманний високий рівень прагматизму, що проявляється у прийнятті рішень щодо співробітництва з інтеграційним утворенням з врахуванням внутрішньополітичної ситуації та міжнародно-політичного контексту. Норвегія акцентується на диференційованій інтеграції, визначаючи в якості ключових сфер співробітництва з ЄС економічну та екологічну складову. Водночас Норвегія прагне зберегти високий рівень участі в програмах та присутності в інституціях ЄС у тих сферах співробітництва, які найбільше відповідають її інтересам. Підтримка політичної діяльності Норвегії в Європі забезпечується через механізм стратегічного фінансування, насамперед, Норвезькі гранти та гранти ЄЕП. Основними вимірами норвезького стратегічного бачення майбутнього Європи є фокус на безпековій та економічній сфері, а також забезпечення підтримки громадянського суспільства та сталого розвитку. В контексті російської агресії проти України, яка розглядається Норвегією як основна загроза в Європі, країна послідовно виступає прихильником

санкційного режиму ЄС та одним з найбільших донорів допомоги для України.

2.2 Євроатлантичний вектор зовнішньої політики Норвегії

Євроатлантичний вектор є інтегральним елементом зовнішньополітичної стратегії Норвегії. За виразом нинішнього міністра закордонних справ Норвегії А.Хуїтфельдт, членство в НАТО є частиною норвезької ідентичності [144]. На формування євроатлантичного вектору зовнішньополітичної стратегії Норвегії вплинули події під час та зміна структури міжнародної системи після завершення Другої світової війни, що мало наслідком переосмислення принципу нейтралізму як базису зовнішньої політики країни. Приєднуючись до НАТО, Норвегія стояла перед необхідністю знаходження балансу між двома факторами, що лежали в основі її зовнішньополітичної стратегії, вихідними позиціями, які стали очевидними в другій половині 1940-х рр., а саме розумінням необхідності союзів, насамперед, з потужними морськими державами, з одного боку, та скептицизмом щодо союзів та інтеграції з іншими державами та політики щодо великих держав загалом [24, с.11]. Відповідно, для Норвегії вступ до НАТО у 1949 р. був переломним моментом у її політиці щодо союзів, у більш загальному контексті відображаючи зміщення акценту з нейтралізму до інтернаціоналізму у її зовнішньополітичній стратегії, а також баланс між потребою у надійній військовій угоді та побоюваннями і скептицизмом щодо інтеграції з більш сильними союзниками.

Факторами, що визначали позицію Норвегії щодо НАТО, стали обмежені можливості вибору поведінки у повоєнній структурі міжнародних відносин та страх бути втягнутою у конфлікт між великими державами. З огляду на тісні історичні зв'язки з країнами Заходу, Норвегія вбачала джерело захисту спочатку в Сполученому Королівстві, яке в тому числі історично виступало гарантом нейтралітету країни і, згодом, в США, що було продовженням одного з принципів її політики щодо опори на сильні морські

держави [145]. Водночас, для Норвегії як для відносно молодій державі, був характерний порівняно пізній розвиток власних збройних сил. Це, а також існування радянської загрози, особливо після розміщення потужного ядерного арсеналу на Кольському півострові в 1950-х рр., стало ще одним фактором повного переорієнтування Норвегії на забезпечення безпеки шляхом участі в євроатлантичній організації. Слід зазначити, що за рік до вступу до НАТО Норвегією було відхилено пропозицію Швеції щодо створення Скандинавського оборонного альянсу, що свідчило про переконаність Норвегії у недостатньому значенні такої ініціативи для забезпечення її власної безпеки та надання пріоритету оборонній співпраці по лінії НАТО, в основі чого було розуміння необхідності зовнішньої підтримки з боку найсильніших держав Заходу [146, с.48].

Наслідком вступу Норвегії до НАТО стало істотне реформування власного оборонного сектору. В 1950-1960-х роках країна активно співпрацювала з Великою Британією, США та Канадою у сфері відновлення та модернізації норвезької армії, авіації й флоту. Так, в зазначений період приблизно на чверть військові проекти в Норвегії фінансувалися за рахунок коштів інших країн-учасниць альянсу [147]. Активно долучаючись до співробітництва в рамках НАТО, протягом Холодної війни в реалізації євроатлантичного вектору зовнішньополітичної стратегії Норвегія опиралася на змішану стратегію стримування та обмеження. Елемент стримування передбачав гарантії з боку Великої Британії та США у випадку кризи або війни, в той час як в основі елементу обмеження лежала так звана базова політика (*basepolitikken*) - політика нерозміщення на території країни іноземних воєнних баз та атомної зброї [148, с.49]. Норвегія обрала підхід щодо реалізації політики про нерозміщення постійних іноземних баз практично одразу після рішення про вступ до НАТО. Рішення про заборону ядерної зброї на території Норвегії було прийнято в результаті зростання ядерного потенціалу НАТО та СРСР в 1950-х роках, з чим було пов'язане бажання Норвегії уникати конфронтації з СРСР, більша частина ядерного

потенціалу якого розміщувалася на підводних човнах в районі Баренцового моря в безпосередній близькості до Норвегії. Відповідна політика мала на меті задоволення СРСР щодо неворожої позиції Норвегії з кінцевою метою підтримання політики в регіоні Крайньої Півночі у стані «низької напруги» [149, с.52]. Таким чином, в період Холодної війни в контексті нарощування військової потужності СРСР, Норвегія, розуміючи обмеженість власних сил щодо можливості військового збалансування та не бажаючи провокувати СРСР, прагнула обмежити свою участь в НАТО. Визначивши в якості мети недопущення підвищення рівня військової напруженості у відносинах з СРСР, Норвегія обрала мінімалістичний підхід до співробітництва в рамках НАТО, розглядаючи його в більшій мірі в якості механізму надання військової допомоги, аніж в контексті норвезьких зобов'язань щодо альянсу. Можна сказати, що в певному сенсі Норвегія сформувала власне бачення у відповідності з розумінням свого місця у системі міжнародних відносин.

Важливою частиною норвезького підходу щодо відносин з НАТО 1960-1970 рр. була її участь у підтриманні «північного балансу», який означав забезпечення стабільності на півночі Європи за рахунок збалансованості інтересів СРСР і НАТО в даному регіоні [150, с.114]. На думку норвезького дослідника Е.Норін, концепція «північного балансу» існувала у трьох вимірах. В рамках першого «біполярного виміру» північний баланс розглядався як взаємне стримування США і Радянського Союзу задля недопущення зростання впливу однією з наддержав. Другий вимір передбачав рівновагу між країнами Північної Європи, яка досягалася за рахунок участі в НАТО Норвегії, Данії та Ісландії, нейтралітету Швеції та нейтральності в контексті договору про дружбу між Фінляндією та СРСР [151, с.43]. Варто зазначити, що, незважаючи на різні стратегічні міркування країн Північної Європи щодо питання вступу до НАТО або необхідності створення регіональної безпекової організації, країнами регіону фактично було обрано курс на створення «зони низької напруги» на півночі, в основі чого лежало переконання щодо необхідності врахування позиції та інтересів

своїх сусідів при прийнятті рішень безпекового характеру. Щодо третього виміру «взаємодії між глобальними та регіональними інтересами і силами» передбачалася взаємодія між домінуючою державою (США і СРСР) та «клієнт-державою», до яких відносилася Норвегія [151, с.55].

В 1970-х роках Норвегією підкреслювалася важливість «північного балансу» внаслідок геополітичної позиції країни як сполучної ланки між Заходом, Сходом та країнами Північної Європи [152]. Лідерами країни загроза балансу вбачалася можливою виключно за межами Скандинавії в разі зміни зовнішньополітичного курсу США та СРСР. Участь Норвегії в «північному балансі» стала реакцією на необхідність постійного балансування між забезпеченням національних інтересів та врахуванням особливостей структури безпеки у відповідний період. Характеристикою участі Норвегії в євроатлантичній інтеграції був «атлантицизм», який, існуючи на противагу «континенталізму», мав на меті збалансувати силу великих Європейських держав [153, с.21]. Таким чином, наріжним каменем політики безпеки та оборони Норвегії в період Холодної війни стали захист території та опора на допомогу союзників по НАТО «атлантичного» спрямування, насамперед, США та Великобританії.

Розпад Радянського Союзу в 1991 р. та закінчення Холодної війни не призвели до радикальної зміни обраного Норвегією курсу на забезпечення власної безпеки та оборони, в основі якого, як і раніше, було членство в НАТО. Водночас цей період характеризувався зміною траєкторії взаємного сприйняття НАТО та Норвегії внаслідок того, що Північ перестала бути в центрі уваги НАТО, а географічному розташуванню Норвегії поблизу колишнього супротивника вже не приділялося великої уваги [154, с.619]. В цьому контексті Норвегія намагалася зберегти статус-кво, наголошуючи на необхідності збільшення уваги до північного флангу. Але в міру загострення конфліктів на Балканах внаслідок розпаду Югославії НАТО і Норвегія змінили своє уявлення про безпеку, що призвело до того, що з середини 1990-х років встановлені Норвегією обмеження щодо участі в НАТО стали

носити більш загальний характер, що мало наслідком більш глибоку інтеграцію країни до реалізації діяльності НАТО, яка в цей період вийшла за межі посилення своєї діяльності в Європі та традиційного завдання щодо врівноваження Росії, розширивши глобальний фокус. У ситуації зміщення акцентів НАТО для Норвегії було важливо отримати компетенцію у виконанні військових завдань у різних частинах світу, спрямованих на боротьбу з тероризмом, збереження миру чи підтримку демократичних сил. Відповідна тенденція супроводжувалася трансформацією збройних сил Норвегії у відповідності з новими реаліями міжнародної структури безпеки. Так, Норвегія стала брати більш активну участь в міжнародних миротворчих операціях НАТО, зокрема, щодо стабілізації ситуації на Балканах та протистояння тероризму в загальній політичній лінії США [155, с.2].

На початку 2000-х років в норвезьких національних концепціях та стратегіях безпеки участі країни в міжнародних миротворчих операціях відводилася така ж важлива роль, як і підтримка національної обороноздатності. Норвезький підхід до участі у миротворчих операціях НАТО характеризувався досить позитивною оцінкою глобальних зусиль НАТО та прямої співпраці НАТО зі сторонами конфлікту. Водночас Норвегія сприймала більш глобальний підхід НАТО як цілком сумісний з її миротворчими амбіціями. Норвегія розглядала миротворчість в рамках НАТО не лише крізь призму загальних стратегічних інтересів, а й через притаманність відповідного типу міжнародних зусиль норвезькій політичній ідентичності, ключовим елементом якої є самоусвідомлення Норвегії як держави, що сприяє миру та вважає себе носієм певного морального зобов'язання щодо підтримання миру у глобальному плані [156, с.47]. Таким чином, якщо під час Холодної війни норвезьку політику щодо співробітництва з НАТО можна було охарактеризувати як досить пасивну та реактивну, після її завершення Норвегія стала більш активним членом НАТО. Більш відкрита політика щодо НАТО дозволила Норвегії впливати на політику альянсу в тій мірі, щоб вона краще відповідала її інтересам. Зсув до

посилення інтеграції і порівняно меншого акцентування на необхідності політики стримування був тісно пов'язаним зі сприйняттям Норвегією загрози зі Сходу та розумінням інтересів союзників і їх готовності щодо надання підтримки. [157, с.63].

У зазначений період Норвегія ініціювала введення в концепції НАТО таких понять як «core areas» (ключові зони) та «core functions» (ключові функції), під чим розумілося її прагнення акцентувати увагу НАТО на питанні оборони її північних рубежів [158, с.40]. Значною мірою участь Норвегії в трансформації НАТО мала в основі тезу про залежність норвезької безпеки від процесів реформування НАТО, і що найважливіший внесок Норвегії в забезпечення реалізації зусиль НАТО полягав в її повному залученню до дій союзників по НАТО в рамках Сил реагування НАТО, Нової командної структури та Празької декларації в сфері військових зобов'язань для підтримки НАТО [159, с.414]. Норвегія наголошує на важливості проведення навчань, розглядаючи їх як передумову базової політики, а також підтримання довіри щодо оборонних планів НАТО. З 2006 р. на півночі Норвегії НАТО проводяться щорічні тренування «Холодна відповідь» (Cold Response) [160]. Норвегія також часто виступає країною-координатором тренувань "Арктичний виклик" (ACE) з залученням її військово-повітряних сил, а також відповідних сил союзників по НАТО, Швеції та Фінляндії [161]. Норвегія є активним учасником навчань НАТО Dynamic Mongoose з тематики протичовнової війни проводяться щорічно в Норвезькому морі або Північній Атлантиці [162].

Основним внеском Норвегії до стратегічної концепції альянсу у 2000-х рр. стала вищезгадана декларація під назвою «Ініціатива з основних зон» (Core Area Initiative) 2008 р., в якій висловлювалася необхідність перегляду стратегії НАТО з огляду на вступ нових членів з числа країн Східної Європи та покращення ефективності проведення операцій поза зоною відповідальності НАТО (out-of-area-operations), що було основним пріоритетом НАТО з середини 1990-х років. Водночас після російської

військової інтервенції в Грузії у 2008 р. операції в зоні відповідальності НАТО та колективна безпека знову стали пріоритетом на порядку денному альянсу. Тоді ж у неопублікованому документі під назвою «Зміцнення НАТО – підвищення його авторитету та забезпечення його актуальності» Норвегія запропонувала ініціативу з метою приділення альянсом дещо більшої уваги своїй власній території та периферії, що свідчило про зосередження Норвегії на проблематиці колективної оборони та регіональної безпеки навіть протягом періоду більш відкритої політики щодо НАТО [163, с.16].

Важливим фактором, що визначив зміну норвезької політики щодо співробітництва з НАТО, стала російська анексія Криму та окупація територій Сходу України в 2014 р., після чого норвезька міністр оборони Е.Сорейде заявила, що нормальності у відносинах з Росією більше не існує [164]. Відповідне переосмислення російського фактору мало наслідком повернення Норвегії до стратегії стримування з акцентуванням на колективній обороні НАТО через План дій готовності до дій, розробку Планів поступової відповіді, активізації Сил реагування НАТО та Розширеної передової присутності НАТО, реалізації Концепції рамок країн та інших ініціатив НАТО. «План Готовності до Дій», прийнятий на Уельському саміті НАТО 2014 р., який в умовах подальшої мілітаризації Росії базувався на визнанні необхідності знаходження нового балансу між концепцією стримування та проведенням міжнародних операцій, на думку деяких дослідників, став найсуттєвішою віхою зміцнення системи колективної оборони НАТО з часів Холодної війни, маючи в основі реалізацію двох типів заходів - «заходів із гарантування спокою» та «заходів із адаптації» [165].

В той час як під заходами із гарантування спокою мається на увазі збільшення військової присутності з метою гарантування спокою і забезпечення стримування, насамперед у східній частині Альянсу, заходи з адаптації включають зміни у силових структурах і потенціалі НАТО на тривалу перспективу, що мають на меті посилити здатність НАТО більш

оперативно реагувати на надзвичайні ситуації незалежно від місця їхнього виникнення. Також, починаючи з 2014 р. Норвегія стала активно просувати реформу Командної структури НАТО з метою підвищення її функціональності для виконання завдань колективної оборони, внаслідок чого рішення міністрів оборони НАТО у 2018 р. про створення нового Атлантичного командування НАТО для підтримки союзних підкріплень було сприйняте в Норвегії як перемога [166]. Конструктивно підтримуючи реформування НАТО з метою підвищення його ефективності щодо реалізації колективної оборони, Норвегія водночас робить свій внесок у підтримку стратегії стримування НАТО.

Опора на стримування через колективну оборону НАТО є базисом безпекової стратегії Норвегії. Вбачаючи себе частиною міцного і надійного альянсу, Норвегія прагне досягти стримуючого ефекту і зменшити ймовірність виникнення ситуації, коли безпека Норвегії мала б забезпечуватися військовою силою [167, с.101]. Аналогічно, в Білих книгах щодо зовнішньої політики зазначається, що норвезькі збройні сили повинні мати можливість виконувати завдання в межах Норвегії, а також сприяти надійному стримуванню та допомагати у підтримці важливої ролі Норвегії в Арктиці. У той же час Норвегія акцентується на необхідності підтримання тісних зв'язків з ключовими союзниками та забезпечення присутності союзників на Півночі.

Одним з ключових документів для розуміння норвезького підходу до співробітництва з НАТО є «Довгостроковий план оборони» 2016 р., доповнений Планом 2020 р., в якому підтверджується опора на НАТО як найефективніший спосіб стримування зовнішніх загроз [89, с.32, 130, 131]. В якості основних пріоритетів щодо співробітництва з НАТО Норвегією були визначені:

1. Посилення обороноздатності країни, під якою насамперед розуміється підтримка ситуативної обізнаності та здатність до врегулювання криз; підвищення рівня готовності та боєздатності військових сполучень

країни та забезпечення більшого рівня ефективності отримання підкріплення з боку союзників по Альянсу.

2. Посилення колективної оборони НАТО.

3. Сприяння міжнародному врегулюванню криз.

4. Посилення співпраці між військовими та цивільними організаціями в рамках концепції Total Defense.

В документі зазначалися наміри щодо реформування військово-морських і повітряних сил та реструктуризації сухопутних військ, що включало створення нового підрозділу, у вигляді компанії Ranger, для зміцнення прикордонної армії [166, с.20]. Документом передбачалося розширення участі Норвегії у заходах повітряної підтримки разом з Бельгією, Італією та Великобританією. Норвегія також доєдналася до ініційованої Великобританією ініціативи під назвою «Об'єднані експедиційні сили» (Joint Expeditionary Force) в рамках «Концепції рамок країн» (Framework Nation Concept), до якої також залучені Нідерланди, Данія, Естонія, Латвія та Литва. Норвегія розглядає участь в Об'єднаних експедиційних силах в якості важливого чинника забезпечення власної безпеки в районі Північного моря [168].

Згідно з норвезьким баченням, Об'єднані експедиційні сили та інші ініціативи в рамках «Плану готовності до дій» 2014 р., а також подальші рішення та заходи за результатами Варшавського саміту НАТО в липні 2016 р., повністю відповідають Ініціативі основних зон, зокрема в тому, що Альянс має зосередити свою увагу на проведенні операцій поза межами відповідальності НАТО.

У Плані оборони 2016 р. затверджувалося поступове збільшення щорічних основних видатків на оборону, які з 2016 по 2020 рр. зросли в середньому на 5,6% [166, с.4]. Незважаючи на те, що частка витрат Норвегії на оборону в ВВП країни поки що є меншою від передбачених НАТО 2%, становлячи 1,85% станом на 2021 р., Норвегія є однією з країн-членів НАТО, які витрачають найбільше на оборону на душу населення. Також Норвегія

витрачає близько 25% свого оборонного бюджету на інвестиції, чим перевиконує встановлені НАТО вимоги на 5% (в основному інвестиції спрямовані на збільшення ефективності розвідки та ударних можливостей) [169]. Для реалізації необхідних планів закупівель урядом передбачено додаткове фінансування на суму 160 млрд. норвезьких крон (17,5 млрд. євро) протягом наступних 20 років з акцентом на реалізацію нових інвестиційних програм. На сьогодні Норвегія реалізує довгостроковий оборонний план 2020 р., який передбачає поступове збільшення оборонних інвестицій для досягнення показнику 2% ВВП до 2028 р., що означає зростання оборонних видатків на 27% [167, с.4].

Станом на сьогодні стратегія Норвегії щодо НАТО визначається Білою книгою «Співробітництво для безпеки» 2020 р., в якій колективна оборона НАТО та трансатлантична безпекова спільнота продовжує залишатися наріжним каменем норвезької політики безпеки та одним з трьох основних напрямків відповідних зусиль країни поряд з національною обороною та двосторонніми домовленостями про підтримку з близькими союзниками [170, с.6]. Норвегія виступає за подальше зміцнення морської складової позиціонування НАТО, наголошуючи на важливості безпеки морських ліній зв'язку через Атлантику для безпеки Норвегії та посилення Європи у випадку кризи чи конфлікту. Одним з важливих елементів норвезької політики щодо НАТО є активна присутність в Арктичному регіоні та забезпечення ситуаційної обізнаності трансатлантичної спільноти безпеки, що розглядається Норвегією в якості вагомого внеску у регіональну стабільність, зокрема, в контексті «північного співробітництва», і забезпечення безпеки союзників у більш загальному сенсі [171, с.61].

Сучасний норвезький підхід щодо забезпечення безпеки через співробітництво з НАТО базується на використанні подвійного інструментарію, яким передбачається активна участь в ініціативах НАТО на всіх рівнях, а також заохочення союзних навчань та тренувань в Норвегії. В основі такого підходу лежить переконання Норвегії, що її активне залучення

до реалізації ініціатив НАТО дає їй змогу розраховувати на підтримку альянсу у разі такої необхідності. Відповідно, участь Норвегії у міжнародних операціях НАТО пояснюється не лише її роллю як держави, що сприяє миру, а й важливим фактором формування престижу та репутації як в рамках НАТО, так і в контексті відносин з США. Таким чином, Норвегія вбачала саму участь в ініціативах НАТО, в тому числі, у міжнародних операціях, важливішою, аніж безпосередні наслідки таких операцій.

Після переорієнтації Норвегії на реалізацію стратегії стримування та колективної оборони, у 2018 р. на території країни пройшли найбільші навчання НАТО в Норвегії з 1980-х років Trident Juncture з фокусом на колективній обороні Північного флангу. В березні-квітні 2022 р. на території Норвегії відбулися найбільші з часів Холодної війни навчання під координацією Норвегії Cold Response 2022, в яких брало участь вдвічі більше військовослужбовців, ніж під час попередніх навчань у 2020 р. [172] Відповідні навчання набули особливого значення на фоні війни Росії проти України, в контексті чого Норвегія продовжує наголошувати на своїй ролі ключової держави північного флангу НАТО. Позиціонуючи себе як «вартового північних кордонів НАТО» в Європі, Норвегія наголошує на першочерговій необхідності для себе отримати підтримку від союзників по альянсу у відповідності зі статтею 5 Статуту НАТО, що набуває особливої актуальності в контексті російської агресії проти України [173, с.7].

З лютого 2022 р. Норвегія наголошує на послідовній підтримці України в протидії російській агресії, будучи однією з країн НАТО, яка надає не лише гуманітарну, а й військову допомогу. Позиція Норвегії полягає в підтримці шляху переговорів за одночасного надання Україні збройної підтримки. Для Норвегії сам факт надання військової допомоги країні, яка знаходиться у стані війни, є безпрецедентним. На сьогодні Норвегія надала військову допомогу Україні на суму 283 млн. дол., до якої входять 4 тис. протитанкових гранатометів M72, системи ППО, 22 самохідних артилерійських установок M 109, пускові установки MLRS та мікродрони

БПЛА Black Hornet (спільно з Великою Британією), 160 ракет Hellfire, спільне фінансування передачі словацьких артилерійських систем на суму 92 млн. євро (разом з Німеччиною та Данією), 100 переносних комплексів «Містраль», артилерійські машини-гаубиці; Норвегія також виступила одним із основних спонсорів ініціативи Великої Британії щодо закупівлі зброї та військового обладнання для України [142, 174]. Норвегія є розробником однієї з найсучасніших систем ППО NASAMS, що використовуються в Україні з осені 2022 р. [175]. Окрім цього, Норвегія співпрацює з Великою Британією щодо надання Україні реактивних артилерійських систем РСЗВ великої дальності та є одним з найбільших спонсорів фонду, створеного для координації придбання військового обладнання для України [174, 176]. Розглядаючи агресивні дії Росії як найбільшу загрозу Європейській безпеці, Норвегія акцентується на необхідності підтримки Євро-Атлантичної єдності в довгостроковій перспективі та посиленні присутності НАТО на Сході для підвищення потенціалу стримування. Водночас, називаючи Україну частиною Євро-Атлантичної сім'ї, Норвегія досить скептично ставиться до перспектив розширення НАТО та розповсюдження безпекових гарантій на країни, що не є членами альянсу (в тому числі і на Україну), наголошуючи на необхідності надання підтримки партнерам для посилення їх спроможностей до самозахисту та закликаючи до збільшення фінансування на відповідні потреби [174]. Разом з цим, Норвегія позитивно сприйняла заявки Швеції та Фінляндії на членство в НАТО, розглядаючи розширення присутності Нордичних країн в альянсі в якості важливої передумови забезпечення власних безпекових інтересів, а також в контексті підвищення ефективності NORDEFSCO [141].

Підсумовуючи, членство Норвегії в НАТО стало проявом її відходу від принципу нейтралізму до інтернаціоналізму у реалізації зовнішньої політики. На сьогодні Норвегія, як і раніше, розглядає участь у Євроатлантичній інтеграції як опору своєї безпеки. Водночас норвезький підхід до співробітництва з НАТО характеризується більшим рівнем відкритості та

переважанням стримування над запевненням внаслідок занепокоєння щодо потенційної загрози зі Сходу. Норвегія повністю спирається на принцип колективної оборони НАТО як засіб стримування, що є важливим для забезпечення її безпеки в умовах масштабних структурних змін міжнародної безпеки, насамперед, в контексті російської агресії. Норвегія є одним з найактивніших членів альянсу в розрізі надання військової допомоги Україні, водночас продовжуючи скептично ставитись до розширення НАТО на Схід. Норвегія розглядає участь у Євроатлантичній інтеграції як таку, що має вагомий ефект стримування сама по собі. Важливим моментом для Норвегії в цьому контексті стає залучення США, підтримка яких на практиці розглядається Норвегією як невід'ємна частина забезпечення її безпеки у випадку війни, оскільки жоден інший союзник не має достатньої військової сили для захисту Норвегії. Відповідно, для Норвегії НАТО виступає одним з інструментів залучення США до процесу забезпечення власної безпеки. Для Норвегії участь у Євроатлантичній інтеграції є важливою складовою досягнення статусу «малої середньої держави». Позиціонуючи себе як особливого союзника НАТО внаслідок акцентування на своїй ключовій ролі у нордичному вимірі, Норвегія здобуває визнання як цінний союзник альянсу.

2.3 Нордичний вектор зовнішньої політики Норвегії

2.3.1 Значення концепту «Крайньої Півночі» та особливості реалізації нордичного вектору

Норвегія розглядає політику в регіоні Крайньої Півночі в якості стратегічно важливого вектору зовнішньої політики з огляду на його значення для забезпечення економічних, безпекових та екологічних інтересів країни. В норвезькому дискурсі поняття «Арктика» та «Крайня Північ» часто використовуються як взаємозамінні. До недавнього часу поняття «арктичний» використовувалося в норвезькому зовнішньополітичному

дискурсі для позначення чогось віддаленого в часі (наприклад, полярні дослідження напередодні Другої світової війни) або в просторі (за межами сфери безпосередніх інтересів Норвегії, наприклад, Північний полюс або Американська Арктика). Поняттям «Арктика» позначався віддалений природний регіон та місце наукових досліджень. Друга світова війна вплинула на норвезьке розуміння Арктики через призму військового виміру, що отримало подальшу фіксацію під час Холодної війни. В зазначений період для позначення Європейської Арктики в норвезькому дискурсі стали використовувати поняття "Північ" (nori) або "північні регіони" (nordområdene) [177, с.35]. В 1970 р. у статті Норвезького інституту закордонних справ (NUPI) для позначення північних територій Норвегії було використано термін «de europeiske nordområdene» (дослівно «Європейські північні території») [178]. Знайшовши використання в академічному дискурсі, даний термін згодом почав застосовуватися в офіційних урядових документах: в листопаді 1974 р. в зовнішньополітичній доповіді Стортингу щодо економічних можливостей в Арктиці Міністр закордонних справ Норвегії К.Фрюденлунд використав термін «våre nordområder» (дослівно «наші північні території»), під якими розумілись Арктичні та суб-Арктичні території на північ від материкової Норвегії [179]. У звіті Fridtjof Nansen Institute за авторства Скагестада, зазначається, що, попри відсутність в даній доповіді чіткого окреслення територіальних меж «våre nordområder», під даним терміном розумілися території під норвезькою юрисдикцією, включаючи архіпелаг Шпіцберген (Свальбард), відкрите море та континентальний шельф [180, с.8]. Таким чином, в норвезькому політичному дискурсі дані території розумілися як такі, що підпадають під юрисдикцію Норвегії, ще до запровадження практики встановлення національних Економічних виключних зон.

Сам термін "Крайня Північ" є досить недавнім доповненням до термінології систематичного академічного дискурсу з питань арктичної проблематики Норвегії. В якості перекладу норвезького терміну

‘nordområdene’ термін «High North» («Крайня Північ») було вперше використано в 1986 р. норвезьким дипломатом С.Йервелом у книзі «The Military Buildup in the High North» [181, с.171]. Отримання доступу до нафтогазових ресурсів півночі на початку 2000-х рр. сприяло зростанню уваги норвезького уряду до питань арктичної політики і відповідно, реорганізації МЗС країни, в якому було створено відділ, назва якого містила вираз ‘nordområdene’. Таким чином, термін «High North» («Крайня Північ») став основою норвезького арктичного дискурсу, увійшовши до офіційної лексики норвезького політичного дискурсу як англійський відповідник норвезького терміну [180, с.8]. У грудні 2003 р. поняття «Крайня Північ» з’явилося в доповіді спеціального Урядового експертного комітету (Комітету Орхейма), створеного для оцінки можливостей та викликів для Норвегії в реалізації північної політики. У відповідній доповіді під ним розумілися «території циркумполярної Арктики, в тому числі території Баренцового моря». Також у 2003 р. було опубліковано експертний звіт про стратегічні інтереси Норвегії та нову політику в регіоні Крайньої Півночі, що вважається першим норвезьким документом, що визначав політику країни в Арктиці [182].

Незважаючи на появу та виокремлення терміну «Крайня Північ» ще у 1980-х рр., фактично до 2005 р. норвезька політика в Арктичному регіоні здебільшого розглядалася в рамках політики щодо Росії. З середини 2000-х рр. ідея «Крайньої Півночі» знаходить остаточне оформлення як політично цілісна концепція, що знаменувало собою зміщення фокусу з Баренцового співробітництва на більш широке Арктичне співробітництво. В той час як географічно Крайня Північ охоплює море і сушу, в т.ч. острови та архіпелаги, що простягаються з півдня на північ вздовж південної межі округу Нортланд та на схід від Гренландського моря до Баренцового та Печорського морів, в політичному вимірі відповідний регіон став включати адміністративні одиниці Норвегії, Швеції, Фінляндії та Росії в якості частини Баренцового співробітництва.

В Білій книзі 2004 р. політика в регіоні Крайньої Півночі була проголошена стратегічно важливим напрямом для розвитку країни [183, с.12]. У грудні 2006 р. Норвегія стала першою країною, яка прийняла арктичну стратегію, визначивши в якості основних цілей забезпечення політичної стабільності та сталого розвитку в регіоні. В документі 2006 р., що мав назву «High North Strategy» (Стратегія норвезького уряду щодо Крайньої Півночі) було зазначено наступне визначення Крайньої Півночі: «Крайня Північ є широким концептом як в географічному, так і в політичному сенсі» [184, с.11]. Акцентування Норвегією на політичному концепті «Крайньої Півночі» на протигагу географічному концепту «Арктики» можна пояснити його більшою гнучкістю з точки зору перспективи використання у формуванні зовнішньополітичної стратегії. Так, не обмежуючись лише політичною складовою, концепт «Крайньої Півночі» охоплює юридичний, соціально-економічний, культурний та екологічний параметри. Таким чином, внаслідок того, що «Крайня Північ» є насамперед політичним концептом, його використання дозволяє Норвегії підходити до формування нордичного вектору зовнішньої політики з позиції, що базується на гнучкому розумінні північних територій з позиції їх функціонального значення.

Реалізація нордичного вектору зовнішньополітичної стратегії Норвегії детермінується концептом «Крайньої Півночі» і має результатом подвійне позиціонування себе як ключового регіонального актора в економічному та безпековому вимірі, а також як глобально відповідальної держави та лідера наукового розвитку. Враховуючи той факт, що третина території країни, приблизно 10 % її населення та 80% її територіальних вод та виключної економічної зони знаходяться в Арктиці, розвиток регіону та забезпечення його стабільності розглядається урядом Норвегії як невід'ємний елемент розвитку країни в цілому [185]. Про зростання значення нордичного вектору у зовнішній політиці Норвегії свідчить той факт, що на додачу до чотирьох традиційних кіл зовнішньої політики країни в сучасному дискурсі

виокремлюють п'яте арктичне коло [186, с.862]. Цьому сприяли такі фактори як так звана «арктична лихоманка» за природними ресурсами регіону, відкриття та освоєння нових арктичних водних шляхів, а також поступове сприйняття Арктики як сприятливого регіону для розвитку бізнесу та інновацій. Внаслідок стрімкого зменшення крижаного покриву Норвегія отримала змогу розвідувати нові нафтогазові родовища, а також позиціонувати себе в якості одного з важливих центрів північних торгових перевезень. Фокус на нордичному векторі протягом останніх десятиліть також пояснюється тим, що незважаючи на те, що більша частина норвезької нафти та газу все ще надходить зі старих родовищ Північного моря, саме ще не розвідані родовища Баренцового моря за Північним полярним колом мають найбільший енергетичний потенціал (за різними оцінками, в Баренцовому морі знаходяться 49% невідкритих запасів вуглеводнів країни) [187]. Позиціонуючи себе в якості екологічного лідера, Норвегія вдало балансує між збереженням статусу одного з найбільших європейських постачальників вуглеводнів та активної країни-промоутера інноваційно-технологічного та екологічно «дружнього» освоєння Арктичних територій, використовуючи роль лідера знань та наукового розвитку в Арктиці заради досягнення статусу «позитивної держави».

В 2006 р. Норвегія першою серед арктичних держав прийняла комплексну арктичну стратегію під назвою «Стратегія норвезького уряду щодо Крайньої Півночі». Документ охоплював діяльність 12 міністерств та визначив 22 пріоритетних напрямки, серед яких наука, енергетика і міжнародне співробітництво. Сталий розвиток в північному регіоні було визначено як мету регіональної політики та як стратегічно значущу мету для всієї країни. В якості основи реалізації нордичного вектору зовнішньої політики Норвегії було окреслено «присутність», «діяльність» і «знання»:1) забезпечення присутності у районах Крайньої Півночі, як через забезпечення поселень, так і через наявність у районі норвезької юрисдикції, включаючи архіпелаг Шпіцберген, норвезькі морські райони, узбережжя, поселення і

міста на суші; 2) набуття статусу головного гравця в ключових сферах діяльності, від риболовного промислу до туризму і нових сфер, таких як, морські біорозробки; 3) здобуття позиції лідера знань у всіх ключових сферах. Для реалізації стратегії у країні було створено фонд регіональних досліджень і розвитку з капіталом в 6 млрд. крон., що мав на меті створення дослідницької платформи для спостереження за змінами клімату у регіоні [184].

Стратегія 2009 р. під назвою «Нові структурні елементи на Півночі» в основному стала оновленою та більш конкретизованою версією відповідної стратегії 2006 р. Біла книга фокусувалася на ролі Норвегії як «відповідального та важливого актора в регіоні Крайній Півночі» [188]. Стратегія 2009 р. також мала на меті підтримку застосування норм міжнародного права в Арктиці, насамперед, Конвенції ООН з морського права (UNCLOS). Дана стратегія виокремила сім пріоритетних напрямів політики Норвегії в Арктиці: по-перше, поширення знань про зміни клімату та навколишнє середовище на Крайній Півночі; по-друге, покращення системи моніторингу, реагування на надзвичайні ситуації та морську безпеку у північних водах; по-третє, сприяння сталому використанню морської нафти та відновлюваних морських ресурсів; по-четверте, сприяння розвитку прибережного бізнесу на Півночі; по-п'яте подальший розвиток інфраструктури в регіоні; по-шосте, забезпечення суверенітету та зміцнення прикордонного співробітництва в регіоні; по-сьоме, підтримку та захист культур корінних народів. Незважаючи на те, що в Стратегії 2009 р. регіон "Крайньої Півночі" не мав чіткого визначення, сфера застосування цього терміну стала ширшою, ніж в попередньому документі, не обмежуючись територіями Північної Норвегії та Свальбарду, що фактично означало розширення сфери дії концепту «Крайньої Півночі» до «циркумпольної Арктики».

Стратегією 2009 р. передбачалося забезпечення екологічної стабільності в регіоні через створення системи моніторингу ризиків розливу

нафти, морського трафіку та контролю задля запобігання перевищенню квот на вилов риби в північних водах [188, с. 6,8,76,86]. Іншим напрямком стратегії стала реорганізація економічної сфери в напрямку збільшення підтримки діяльності норвезьких компаній з видобутку нафти та газу та встановлення ширшого ряду вимог для допуску до видобутку ресурсів в регіоні [188, с. 68]. В документі зазначалися наміри уряду щодо збільшення інвестицій в розвиток інфраструктури північних територій Норвегії для покращення позицій країни на ринку логістичних послуг. В сфері безпеки Стратегія 2009 р. наголошувала на необхідності розвитку співробітництва з ЄС щодо використання засобів супутникового моніторингу та спільних тренувань з країнами-сусідами задля збільшення ефективності берегової охорони та попередження незаконної діяльності на морі. У відповідному документі також були зазначені наміри Норвегії щодо збільшення присутності військових сил в північних регіонах та розширення меж економічних зон, що означало тверду позицію Норвегії щодо затвердження своєї присутності в Арктичному регіоні та вимогу поважати її інтереси з боку інших акторів.

Разом зі стратегією в 2009 р. уряд Норвегії опублікував документ під назвою «Комплексне управління морським середовищем Баренцового моря і морських регіонів, прилеглих до Лофотенських островів», для практичної реалізації чого згодом було розроблено План управління норвезькою частиною Баренцового моря і зоною навколо Лофотенських островів [189]. Таким чином, до кінця першої декади 21 ст. Норвегія чітко зазначила власні наміри щодо перетворення регіону Крайньої Півночі на пріоритетну сферу інтересів.

Наступне оновлення арктичної стратегії Норвегії мало місце в 2011 р., коли урядом країни було видано Білу книгу під назвою «Крайня північ - бачення і стратегії» [190]. Однією з головних складових стратегії Норвегії в регіоні стала підготовка стійкого господарського освоєння Крайньої Півночі, внаслідок чого у фокусі уваги опинилися арктичні НДДКР. Основним

завданням Норвегії було визначено набуття глобального лідерства в арктичних дослідженнях і управлінні арктичними природними ресурсами, насамперед в управлінні невідновлюваними природними ресурсами, як мінеральними, так і біологічними. Головною метою в даному напрямку було визначено розвиток інноваційної економіки на півночі через інтеграцію науки з освітою та підприємницькою діяльністю [190, с.7]. Таким чином, наріжним каменем арктичної стратегії Норвегії 2011 р. став економічний та соціальний розвиток Крайньої Півночі з опорою на наукові дослідження та інтелектуальну присутність в регіоні, що, в свою чергу, визнається в якості основи загальнонаціонального розвитку і міжнародної діяльності на довгострокову перспективу. Даним фактом пояснюється комплексний і всеосяжний характер цілей і напрямів наукових досліджень Арктики, що охоплюють питання екології та захисту навколишнього середовища, геології та картографування шельфу, змін клімату, розробки корисних копалин, використання біоресурсів, розвитку критичних інфраструктур та енергетики, космічного моніторингу, економіки та транспорту, управління прибережними зонами, місцевого самоврядування та культури. Таким чином, в той час, як в перших стратегічних документах Норвегії щодо регіону Крайньої Півночі основна увага приділялася елементам традиційної безпекової політики і «пом'якшеної» інституційної політики розширення співробітництва з Росією в різних сферах, нова північна стратегія Норвегії насамперед фокусувалася на розширенні інструментарію активізації економіки й торгівлі, а також розвитку НДДКР в регіоні.

Для розуміння пріоритетів норвезької політики в регіоні Крайньої Півночі та її основних тенденцій розглянемо дві останні Арктичні стратегії Норвегії. Найбільш актуальним документом на сьогодні є Стратегія 2021 р. під назвою «Люди, можливості та норвезькі інтереси в Арктиці». Як і попередня Арктична Стратегія 2017 р. «Арктична стратегія Норвегії: між геополітикою та соціальним розвитком», Стратегія 2021 р. надає пріоритетного значення міжнародному співробітництву, розвитку бізнесу та

інфраструктури, розвитку знань, а також сфері захисту навколишнього середовища та підвищенню рівня готовності до надзвичайних ситуацій. В документі зазначається, що реалізація зазначених пріоритетів відповідає норвезькому баченню мирного та сталого інноваційного розвитку Півночі [191, 192]. Стратегія 2021 р. підтверджує цілі попередніх арктичних стратегій, а саме: 1) подальшого розвитку Арктики як мирного, стабільного та передбачуваного регіону; 2) забезпечення комплексного управління з акцентом на екосистемний розвиток; 3) розвиток міжнародного співробітництва та міжнародно-правового порядку; 4) покращення умов для зайнятості, підвищення ефективності діяльності організацій та добробуту в регіоні, і зосереджується на наступних пріоритетних напрямках: зовнішня та безпекова політика Норвегії в Арктиці, клімат та навколишнє середовище в Арктиці, соціальний розвиток на Півночі, створення вартості та розвиток кваліфікацій, інфраструктура, транспорт та комунікації, а також захист населення. Практично ідентичні пріоритети Арктичних Стратегій 2017 р. і 2021 р., а також фактичне повторення цілей Норвегії в Арктиці з 2011 р. свідчить про послідовність Арктичної політики Норвегії та наявність довгострокової стратегії щодо регіону [190,191, 192].

Норвегія є єдиною країною в світі, близько 10% населення якої проживає північніше Полярного кола [64]. Даний чинник позначається на включенні людського виміру до ряду ключових питань Арктичних стратегій країни. Обидва документи приділяють значну увагу питанню корінних народів з огляду на найбільше представництво населення Самі у Норвегії. Окрім вищезазначених платформ співробітництва, Стратегія 2021 р. передбачає активнішу роль Норвегії в розвитку співробітництва з корінними народами Арктики в рамках Арктичної ради, а також організацій Баренцового співробітництва та Нордичного співробітництва [153, с.22].

В Стратегії Норвегії 2021 р. прослідковуємо зростання зацікавленості уряду Норвегії в розвитку ефективних механізмів міжнародного співробітництва на основі когерентного підходу до реалізації програм

регіональної політики в Арктиці. Основними питаннями порядку денного відповідного співробітництва визнаються розвиток освіти, інфраструктури та бізнесу [191, с.13; 192, с.36]. Нова Арктична Стратегія Норвегії передбачає збільшення уваги з боку уряду на розвиток внутрішніх аспектів арктичної політики країни шляхом більш активної участі громадян та компаній північного регіону в розвитку Арктики на основі принципу сталого розвитку у відповідності з Цілями тисячоліття ООН.

В обох Стратегіях наголошується на важливості дотримання Конвенції ООН про морське право як основного документу для управління районами Арктичного моря. В Стратегії 2021 р. також вказується на необхідність розвитку співробітництва з питань морської безпеки та сталого розвитку судноплавства в Арктиці в рамках Міжнародної морської організації (ІМО) та Арктичної ради задля забезпечення високого рівня морської безпеки в арктичних морських районах. За два роки до виходу нової Арктичної Стратегії, держави «Арктичної п'ятірки» підписали Декларацію Осло про науково-дослідну співпрацю та запобігання «незаконному, незадекларованому та нерегульованому вилову риби» в міжнародних водах центрального району Північного Льодовитого океану» [191, с.9, 20; 192, с. 19]. В цьому контексті Норвегія наголошує на своєму статусі лідера в реалізації комплексного управління морськими ресурсами на основі підтримки екосистеми Арктичного регіону. Норвегія також є однією з держав, що активно виступає за підтримку дотримання норм Полярного кодексу, прагнучи підкреслити значення океанічної складової своєї Арктичної політики та підтвердити свою роль провідного арктичного актора, що послідовно наголошує на необхідності сталого використання ресурсів океанів для забезпечення економічного зростання за одночасного обмеження негативного впливу на екосистему Арктики [191, с.22]. Окрім цього, Норвегія вказує на свої плани подальшого розвитку «синьої економіки» (blue economy) задля створення кращих умов для залучення нових інвестицій,

економічного зростання та збільшення рівня зайнятості в Арктичному регіоні.

Одним з відмінних пунктів стратегій 2017 і 2021 р. є зміщення акцентів щодо відносин з Росією. В Стратегії 2017 р. наголошувалося на наявності спільних інтересів в сфері риболовства, захисту навколишнього середовища, ядерної безпеки, прикордонного контролю, внаслідок чого Норвегія прагнула до підтримки добросусідських відносин з Росією [191, с. 18, 21]. З цього приводу в Стратегії 2017 р. зазначається наступне: «з огляду на важливу роль норвезько-російського співробітництва для зміцнення довіри та сприяння стабільності в Арктиці, підтримка миру та стабільності в якій залишається спільним інтересом обох держав, важливо, щоб Норвегія та Росія співпрацювали над вирішенням ключових викликів на півночі» [191, с.23]. В Арктичній Стратегії 2017 р. вказувалося на необхідність продовження співпраці з Росією в різних сферах, що становлять взаємний інтерес, зокрема, «проведення регулярних норвезько-російських пошуково-рятувальних навчань в рамках Баренцового співробітництва, спільних навчань задля підвищення готовності до реагування розливи нафти у Баренцовому морі, а також протидія радіоактивному забрудненню». Норвегія також наголошувала на важливості «подальшої імплементації Угоди про співробітництво у галузі аеронавігаційного та морського пошуку та рятування в Арктиці через участь у діяльності Робочої групи з питань надзвичайних ситуацій, готовності та реагування Арктичної ради (EPPR)» [191, с.16, 37]. В Стратегії 2021 р. відносини з Росією розглядаються насамперед через призму безпекового контексту. В документі зазначається, що Норвегія розглядає військову модернізацію Росії та нарощення нею військової присутності як безпековий виклик для Норвегії та її союзників по НАТО [192, с.3]. Відповідно, Норвегія зацікавлена у зростанні своєї та союзницької присутності на Півночі, результатом чого стала регулярна присутність військово-морських сил США та Великобританії, а також спільні навчання в регіоні вперше з 1980-х років. Водночас, Норвегія продовжує зосереджуватися на збереженні діалогу з

Росією з найбільш важливих питань, прикладом чого є співробітництво в рамках Угоди про інциденти на морі (INCSEA), Угоди 2019 р. про збір сейсмічних даних по лінії делімітації континентального шельфу Баренцового моря та Північно-Льодовитого океану, а також діяльність в рамках чотирьох двосторонніх комісій у сферах економічного співробітництва, управління рибальством, ядерної безпеки та захисту навколишнього середовища в Арктиці [192, с.19].

Обидві Арктичні Стратегії підкреслюють важливість співробітництва з країнами-спостерігачами Арктичної Ради, таким чином демонструючи наміри Норвегії не обмежуватись співробітництвом в рамках «Арктичної п'ятірки» та «Арктичної вісімки» задля вирішення проблем північного регіону [191, с.17; 192, с.18]. В Стратегії 2017 р. Норвегія підтримала прагнення ЄС щодо набуття статусу спостерігача в Арктичній раді, підкреслюючи значення підтримки діалогу з ЄС з питань розвитку Арктичного регіону та визнаючи роль міжнародного співробітництва у вирішенні транскордонних проблем та захисті норвезьких інтересів в сферах морської безпеки, охорони навколишнього середовища та ресурсів в Арктиці. В обох стратегіях підкреслюється відданість Норвегії дотриманню норм Конвенції ООН з морського права (зокрема, щодо Виключної економічної зони), рекомендації якої визнаються «основою для подальшого мирного співіснування на півночі». Скориставшись своїм правом на продовження континентального шельфу за 200-мильну межу, Норвегія вказує на свої наміри освоєння та розвитку морських районів, що опинилися під її юрисдикцією на півночі.

Щодо сфери захисту навколишнього середовища, обидва документи наголошують на вразливості навколишнього середовища Арктики та необхідності збереження біорізноманіття, що робить захист регіону пріоритетним завданням для Норвегії. Внаслідок цього Норвегія підкреслює свою глобальну відповідальність за забезпечення розумного управління в Арктиці, що, насамперед, передбачає знаходження балансу між економічною

діяльністю в регіоні та захистом навколишнього середовища [191, с.3]. Задля реалізації вищезазначеного балансу Норвегія підкреслює важливість екологічних досліджень, що мають на меті здобуття нових знань про нафтогазові ресурси в Арктиці та розробку методів для запровадження більш екологічних заходів розвідки ресурсів, сталої бізнес-практики, та використання екосистемного підходу до реалізації структури управління в регіоні [191, с.33; 192, с.25].

В обох документах в якості основних загроз для екологічного балансу в регіоні зазначаються нафта, парникові гази, радіоактивні матеріали, і біоакумулюючі та токсичні речовини [191, с.6, 10, 31, 36; 192, с.17, 19]. Визнаючи значення Паризької угоди 2015 р., угоди Арктичної ради про співробітництво з питань підготовки забруднення морської нафти та реагування в Арктиці, а також інші механізми подолання забруднення нафтою в Арктичному регіоні, в обох стратегіях зазначаються різні підходи до його профілактики. Так, Стратегія 2017 р. передбачала імплементацію програми зі створення Морської бази даних для норвезького узбережжя та морських районів (MAREANO) задля картографування морських забруднень та ефективнішого аналізу ризиків та протидії забрудненню, в той час як Стратегія 2021 р. зосередилася на реалізації урядової програми щодо зменшення викидів вуглекислого газу до 2050 р. [191, с.35].

В обох стратегіях акцентується увага на глобальному характері проблеми кліматичних змін в Арктиці. Основними негативними наслідками таких змін в регіоні зазначаються загрози для Арктичної екосистеми, в тому числі міграція риби, що може негативно вплинути на риболовецький промисел Норвегії. Водночас, в якості позитивного наслідку кліматичних змін, зокрема, танення льодів, в обох стратегіях визнається поява нових можливостей ведення економічної діяльності в регіоні. В той час як Стратегія 2017 р. фокусується на адаптації до кліматичних змін, нова Арктична стратегія Норвегії звертає увагу на необхідність пом'якшення наслідків змін клімату. Стратегія 2021 р. наголошує на необхідності застосування нових

підходів, в основі яких лежить розвиток знань про Арктику [191, с.12, 32; 192, с. 12, 17].

Обидві стратегії визначають широке коло акторів, що беруть участь в економічній діяльності в Арктиці: держави, міжнародні організації (ЄС), приватні компанії та корінні народи. В обох документах в якості основних видів економічної діяльності на півночі зазначені туризм, рибальство, аквакультура, оленярство та розвиток «синьої економіки». Під останньою розуміються такі океанічні галузі як морські біотехнології, енергетика, розробка ресурсів морського дна та розвиток морського транспорту. В обох стратегіях констатується світове лідерство Норвегії в сферах технологій та досліджень. З огляду на той факт, що 33% Норвезької гірничодобувної та мінеральної промисловості сконцентровано в північних територіях та в районі архіпелагу Свальбард, в документах підтримується курс країни на розвиток гірничої галузі в Арктичному регіоні [191, с.22; 192, с.34].

Дві останні Арктичні стратегії Норвегії також фокусуються на нафтогазовому потенціалі північних територій та можливостей зростання економічної активності у відповідних сферах. Так, якщо в попередніх стратегіях акцентувалася наявність 43% нерозвіданих нафтогазових родовищ на норвезькому континентальному шельфі в Баренцовому морі, що призвело до зростання розвідки ресурсів та видачі нових ліцензій норвезьким урядом, Стратегії 2017 та 2021 рр. зосереджуються на такій характеристиці економічної діяльності Норвегії як сталість з зазначенням необхідності розвитку альтернативних джерел енергії. Стратегія 2017 р. ввела поняття сталості Арктичного регіону, під чим розуміється збалансованість структури населення та спрямоване на сприяння майбутньому розвитку і зростанню управління людськими та природними ресурсами» [191, с.9]. З огляду на широкий діапазон господарської діяльності в Арктичному регіоні, обидві стратегії фокусуються на значенні регіональної економіки для Норвегії. В документах наголошується на випереджаючі решту територій темпи зростання на півночі країни та експортну спрямованість економіки територій

Північної Норвегії, на які припадає близько 8% експорту країни без врахування нафтогазового експорту» [191, с.3].

В обох стратегіях визнається залежність успішного економічного розвитку північних територій від розвитку людського потенціалу. Підхід Стратегії 2017 р. полягає у створенні сталого регіону, в якому були б наявні робочі місця як в приватному, так і в державному секторах [191, с.10, 23]. Спільною рисою обох стратегій щодо даного питання є вказівки на необхідність поправок в законодавство про зайнятість, а також оновлення політики сприяння економічному зростанню в регіоні. В Стратегії 2017 р. зазначаються наміри щодо спрощення Закону про планування та забудову Північних територій як способу стимулювання економічного зростання; водночас, документ вказує на необхідність посилення урядового регулювання деяких секторів з значним потенціалом зростання на півночі [191, с.31]. Також, відповідно до нової стратегії, уряд зазначив про наміри надання венчурного капіталу «компаніям, що розвивають екологічні технології, через схему Екологічного інноваційно-технологічного розвитку, а також шляхом створення програми ланцюгів постачань в Північній Норвегії» [191, с.23, 24]. Наголошуючи на тому, що з початку XXI ст. Норвегія є лідером з розвитку інноваційних технологій добування вуглеводнів, Стратегія 2017 р. стверджує про необхідність їх подальшого розвитку, зокрема, в сфері безплатформного добування і збільшення віддачі надр (на сьогодні середній коефіцієнт отримання нафти Норвегією становить понад 50%, що є найвищим показником серед Арктичних держав) [191, с.25].

Норвегія позиціонує себе як активного актора в справі утвердження та реалізації правил екологічної безпеки для судноплавства в арктичних водах, очоливши робочу групу зі створення Полярного кодексу в Міжнародній морській організації. В обох стратегіях згадуються плани Норвегії щодо підвищення рівня екологічності морських перевезень через відповідні зусилля в рамках Міжнародної морської організації та Арктичної ради з імплементації Полярного кодексу.

Обидві стратегії фокусуються на забезпеченні енергетичної безпеки в Арктиці та необхідності збільшення ліній електропередач, акцентуючись на ролі відновлювальних джерел енергії в забезпеченні енергетичної безпеки в Арктиці [191, с.32; 192, с.27]. Для досягнення цього визнається необхідним «розвиток інноваційно-технологічної складової транспортної інфраструктури в Арктиці та зеленої економіки, що сприятиме сталому розвитку регіону» [191, с. 31]. Обидві стратегії зазначають роль досліджень та знань в економічному розвитку Норвегії. Задля забезпечення даного процесу обидва документи акцентуються на вдосконаленні науково-дослідної інфраструктури, а саме фізичної інфраструктури через заснування центру експертизи з питань океану та Арктики в Тромсе та будівництво нового криголаму Кронпринц Хаакон [191, с.29], а також нової обсерваторії на архіпелазі Аннейа та науково-дослідних центрів з космічних досліджень на архіпелагах Свальбард, а також в містах Тромсе і Нарвік [192, с.17]. Стратегія 2021 р. розглядає потенціал нафтогазової промисловості, зокрема, родовища Йохан Кастберг та Вістінг, для розвитку інноваційних індустріальних структур та інституцій в регіоні Крайньої Півночі. Підвищення рівня освіти в Північній Норвегії визнається основною передумовою розвитку «розумного» бізнесу в регіоні [192, с.23].

У підсумку, дві останні Арктичні стратегії Норвегії мають найвищий індикатор наступних розділів: управління, економіка, міжнародне співробітництво та наука і освіта. Порівняно зі Стратегією 2017 р., Стратегія 2021 р. приділяє більшу увагу сферам безпеки, протидії кліматичним змінам та захисту навколишнього середовища. Водночас сумарна кількість цитувань з проблематики захисту навколишнього середовища та готовності до надзвичайних ситуацій складає найбільший відсоток відповідних згадувань в обох стратегіях, що свідчить про пріоритетність даного комплексу питань Арктичного порядку денного для норвезького уряду.

В останніх Арктичних стратегіях Норвегії можна прослідкувати наявність зв'язків між різними індикаторами та темами. Так, міжнародне

співробітництво з комплексу безпекових питань, зокрема, забезпечення реалізації Полярного кодексу та Конвенції ООН з морського права, здійснюється в таких структурах управління як Арктична рада та Рада Баренцового регіону. Водночас, міжнародне співробітництво визнається в якості фундаментального фактору забезпечення регіональної стабільності та безпеки в Арктиці. Обидві стратегії схожим чином підходять до розгляду питання безпеки та співробітництва в сфері готовності та реагування на забруднення моря нафтою в Арктиці. Іншою подібною рисою обох стратегій є підхід до економічного комплексу питань з акцентом на необхідності сталого розвитку, залучення людського потенціалу північних територій для успішного економічного розвитку, створення більш сприятливих умов для ведення бізнесу та розвитку знань, а також розумного управління.

2.3.2 Основні проблемні аспекти Арктичного питання у зовнішній політиці Норвегії

2.3.2.1 Проблематика правового статусу Арктичних територій

В основі проблеми правового статусу Арктичних територій лежить відсутність єдиного міжнародного договору, що визначав би правовий статус регіону. Натомість, міжнародно-правове регулювання в Арктиці здійснюється за допомогою норм міжнародного права, національного законодавства арктичних держав та двосторонніх угод. В національних нормативно-правових актах Норвегії не міститься визначення арктичних територій. Лише при підписанні «Інструкції з проведення морських нафтогазових робіт в Арктиці» 13 червня 1997 р. міністрами з навколишнього середовища арктичних держав було зазначено, що арктичну територію Норвегії утворюють райони норвезького моря на північ від 65 пн.ш. з площею 746 тис. кв. км відповідно [193, с.68]. Аналогічно до США і Данії, Норвегія не прийняла спеціальних актів щодо визначення арктичних

районів, прилеглих до її територій; водночас, норвезьке законодавство про континентальний шельф та економічні і рибальські зони поширюється і на арктичні райони.

В 1920-х рр. склалася традиційна практика міжнародного права, якою передбачався розподіл арктичних територій за секторальним принципом, відповідно до якого арктичним сектором держави визнавався «простір, підставою для визначення якого є узбережжя цієї держави, а боковою лінією - меридіани від Північного полюса до східної і західної меж цієї держави». Секторальний принцип, вперше запропонований Департаментом внутрішніх справ Канади в 1904 р., мав на меті нерозповсюдження загальних положень міжнародного права на райони, географічні та кліматичні особливості яких були особливо значущими для приарктичних держав [194, с.27].

«Секторальний принцип» передбачав врахування особливих прав і інтересів приарктичних держав в прилеглих до їх узбережжях арктичних просторах шляхом розповсюдження їх юрисдикції на острови і землі в даному секторі. Вигідність даного принципу для наряду залежала від довжини протяжності узбережної лінії держави в арктичній зоні. Внаслідок цього відповідний принцип найбільше відповідав інтересам Канади та СРСР. Водночас «секторальний принцип» не в повній мірі відповідав інтересам США з огляду на особливості географічної конфігурації арктичного узбережжя. Наслідком цього 1970 р. стало висунення ідеї скликання міжнародної конференції для встановлення міжнародно-правового режиму Арктики на основі принципу «інтернаціоналізації» Арктики в частині району морського дна за межами 200 морських миль, в чому їх підтримала Норвегія [100, с.38]. Реалізація даного принципу знайшла відображення у Конвенції ООН 1982 р. з морського права, відповідно до ст. 4 якої зовнішнім кордоном територіального моря визнавалася лінія, кожна точка якої знаходиться від найближчої точки вихідної лінії на відстані, рівній ширині територіального моря. Конвенцією 1982 р. було встановлено 12-мильну зону територіальних вод, на яку, так само як і на повітряний простір над нею, на її дно і надра,

поширюється повний суверенітет прибережної держави, і 200-мильну виняткову економічну зону. Дно морів і океанів, а також їх надра, що не знаходяться під чієюсь юрисдикцією, оголошувалися спільним надбанням людства, що означало рівні права всіх держав світу на розробку їх природних ресурсів [195]. Таким чином, з точки зору сучасного міжнародного права, державні кордони проходять по зовнішній межі територіальних вод приарктичних держав, причому відлік проводиться від лінії найбільшого впливу як на материку, так і на островах, що належать державі, або від прямих висхідних ліній, що з'єднують точки, географічні координати які затверджуються урядами відповідних держав. Таким чином, формально не скасовуючи «секторальний принцип» визначення статусу територій в Арктиці, Конвенція 1982 р. фактично встановила в якості міжнародної норми «принцип медіанної лінії», що відповідало інтересам Норвегії.

Після того, як Конференція ООН ввела в дію поняття виключної економічної зони (ВЕЗ), Норвегією було висловлено пропозицію щодо проведення розмежування за принципом рівної відстані від відповідних найближчих точок на узбережжі материкових і острівних територій. Керуючись «принципом медіанної лінії», за яким лінія розмежування мала проходити по серединній лінії на схід від межі полярних володінь СРСР, Норвегія прагнула використати перевагу географічної особливості свого північно-східного кордону, витягнутого в східному напрямку. У грудні 1976 р. Норвегія прийняла Акт № 91 про норвезьку економічну зону, на основі якого було видано два укази: перший встановлював виключну економічну зону розміром 200 миль вздовж материкового узбережжя Норвегії, а відповідно до другого було встановлено рибоохоронні зони шириною в 200 морських миль в районі архіпелагу Свальбард і о-вів Ведмежий і Надії [196]. Відповідний акт базувався на Законі «Про Свальбард» 1925 р., який був відповіддю на Договір 1920 р., закріпивши суверенітет Норвегії над архіпелагом та розповсюдження на нього дії норвезьких законів, що фактично означало визнання архіпелагу частиною території Норвезького

королівства [197]. Рішення Норвегії про економічну зону не було визнано СРСР, а згодом Росією, з посиланням на порушення першого абзацу ст. 3 Паризького договору про Свальбард³. З метою уникнення нерегульованого вилову риби в спірних територіях в 1978 р. між Норвегією та СРСР було укладено Тимчасову угоду про сіру зону, дія якої розповсюджувалася на площу 67,5 тис. кв. км. Відповідна Угода стала наслідком компромісу між принципами «серединної лінії» і «секторної лінії», а в 1982 р. країни ввели мораторій на розвиток та добичу мінеральних ресурсів в спірних територіях до остаточного розмежування [198, с.110]. Остаточне відповідне питання було врегульоване в 2010 р. з підписанням Угоди про розмежування економічних зон і континентального шельфу в Баренцовому морі в 2010 р., за результатами якої Норвегії відійшла приблизно половина багатой на вуглеводні спірної акваторії площею 175 тис. кв. км [199].

Період кінця 20 - початку 21 ст. ознаменувались зусиллями Норвегії щодо отримання міжнародно-правового визнання шельфу північніше Свальбарду як шельфу Норвегії, а не як шельфу архіпелагу, що дозволяло б Норвегії розширити сферу застосування виключної економічної зони. В основі відповідної позиції Норвегії лежить твердження, як держава-учасниця Конвенції 1982 р. і як держава, яка має «повний і абсолютний суверенітет» над архіпелагом Свальбард у відповідності з ст.1 Договору 1920 р., Норвегія може встановлювати свою 200-мильну виняткову економічну зону з відповідними суверенними правами в водах цієї зони, зокрема області розвідки, розробки і збереження живих і неживих ресурсів [200, с.12]. Відповідно, Норвегія розглядає правовий режим територіального моря та виключної економічної зони, передбачений Конвенцією 1982 р. як цілком сумісний з Договором 1920 р. Урядом Норвегії підтримується позиція, що Договір 1920 р. не зачіпає її прав і обов'язків щодо встановлення зовнішніх

---

³ Відповідно до Статті 3 на архіпелазі передбачалося створення єдиного режиму господарської та економічної діяльності приватних осіб і компаній всіх учасників Договору, включаючи рибоохоронні зони та територіальні води архіпелагу.

меж континентального шельфу за межами 200 морських миль від висхідних ліній згідно зі ст. 76 Конвенції 1982 р.

Для легітимізації свого бачення щодо меж континентального шельфу навколо Свальбарду в 2006 р. Норвегією було подано заявку в Комісію ООН з меж континентального шельфу щодо розширення меж норвезького шельфу за межами 200 морських миль. В 2009 р. після схвалення даної заявки Норвегія стала першою арктичною державою, яка отримала право на розширення своєї юрисдикції в значній частині Арктики, що розповсюджувалося на три райони північно-східної Атлантики та Арктики: зону «Петля» в Баренцевому морі, «Західний басейн Нансена» в Північному Льодовитому океані та зону «Банан» в Норвезькому морі (235 тис. кв. км в Норвезькому та Баренцевому морях) [201, с.561, 202].

Опираючись на положення UNCLOS правовий режим виключної економічної зони та використовуючи «принцип медіанної лінії», Норвегія уклала угоди про делімітацію морських кордонів в Арктиці з п'ятьма сусідніми державами: Данією, Ісландією, Росією, Швецією та Великобританією. Цими угодами встановлювалися кордони материкової Норвегії (з Росією, Швецією, Данією та Великобританією), а також Свальбарду (з Росією та Данією) та острову Ян-Майєн (з Данією та Ісландією) [200, с.104]. Незважаючи на те, що в контексті Свальбарду продовжує залишатися багато невирішених питань, насамперед, щодо економічної зони та шельфу архіпелагу, внаслідок чого виникають періодичні сутички з Росією, позиція Норвегії щодо реалізації свого суверенітету над Свальбардом залишається незмінною. Водночас не остаточно врегульованим залишається питання морського кордону між зовнішніми континентальними шельфами Свальбарду з Данією (Гренландія). Таким чином, у питанні делімітації Арктики Норвегія спирається на принцип «середньої лінії», та вдало легітимізує прагнення щодо закріплення своєї юрисдикції над значною частиною Арктичних територій, при цьому займаючи принципову позицію щодо питання суверенітету над Свальбардом.

2.3.2.2 Проблема мілітаризації Арктики. Вплив російського чиннику

Геостратегічне розташування Арктики має наслідком традиційно високий рівень мілітаризації регіону. Під час Холодної війни політика Норвегії в регіоні реалізовувалася в контексті блокового протистояння двох наддержав, де Норвегії відводилася роль «північного вартового» НАТО з огляду на її позицію єдиної країни альянсу, що мала спільний кордон з Радянським Союзом. Разом з прилеглими до неї морськими районами Норвегія розглядалась як північний фланг оборонної лінії НАТО проти потенційної агресії з боку СРСР. Відповідне положення обумовило норвезький підхід щодо балансування між стримуванням та запевненням щодо СРСР протягом всього періоду Холодної війни та дотримання політики нерозміщення на своїй території іноземних воєнних баз та атомної зброї [203]. Таке рішення було продиктоване переконанням Норвегії щодо необхідності уникнення можливої конфронтації з СРСР, більша частина ядерного потенціалу якого зосереджувалася в Баренцовому морі, а також підтримання регіону Крайньої Півночі у стані «низької напруги» [149, с.51].

Після завершення Холодної війни політика Норвегії в Арктиці характеризувалася спробами «нормалізації» відносин з ключовими акторами регіону, насамперед, з Росією, оскільки Норвегія розглядала розвиток добросусідських відносин з останньою в якості важливої передумови стабільності в Арктичному регіоні. Фокусуючись на взаємних інтересах щодо міжнародно-правового регулювання відносин та забезпечення економічних інтересів, в 1990-х на початку 2000-х років між двома державами відбувався активний розвиток співробітництва в сферах рибальства, реалізації проектів підтримки через надання фінансової допомоги та експертизи, розвитку транспортної та екологічної інфраструктури та освітніх проектів. Поряд з розвитком двосторонніх контактів, Норвегія акцентувалася на розвитку співпраці в рамках інституцій Баренцового Євро-Арктичного регіону. Високий рівень співробітництва у

регіоні характеризувався деякими дослідниками як «Баренцова ейфорія» [204, с.12]. У 1996 р. Норвегія виступила з ініціативою створення Арктичного воєнно-екологічного співробітництва (АМЕС) за участю Росії та США з метою реалізації проектів з ядерної безпеки, насамперед щодо утилізації атомних підводних човнів на Кольському півострові. Відповідна ініціатива розглядалася Норвегією в якості важливого елементу забезпечення ядерної та екологічної безпеки в Арктиці [205, с.111]. Прагнучи до перетворення Арктики на простір безпеки та співробітництва, Норвегія розглядала в якості важливої передумови цього розвиток відносин з сусідніми державами, і, насамперед, з Росією, особливо в сферах, що становлять спільний інтерес, наприклад, в галузі ядерної безпеки, захисту навколишнього середовища та розвитку міжлюдських контактів. На думку української дослідниці О.Подворної, така ситуація «великою мірою зумовлена географічним розташуванням обох держав та наявними багатими природними і енергетичними ресурсами у їхніх суміжних морських акваторіях» [206, с.84].

Повернення норвезького наративу до сприйняття Росії як потенційної загрози безпеці в Арктичному регіоні було обумовлене російським ревізіонізмом. Водночас фактично до 2014 р., коли Росія анексувала Крим та розпочала свою агресію на Сході України, Норвегія розглядала відносини з Росією як такі, що засновані на співробітництві, навіть у сферах, де Росія сприймалася як виклик. Для норвезького бачення відносин з Росією в цей період було характерним поєднання дискурсу про співробітництво та партнерство з Росією та акценту на необхідності посилення оборони на Півночі, а також привернення уваги НАТО та найближчих союзників Норвегії до регіону [207, с.360]. Таким чином, норвезький підхід базувався на співіснуванні підтримання партнерства з Росією та просування ідеї посилення НАТО на Півночі. Стратегія Норвегії щодо двосторонніх відносин з Росією протягом довгого часу знаходила своє втілення в рамках традиції так званої «дуалістичної політики», в основі якої лежить взаємне забезпечення інтересів двох сторін. Дана традиція, яка бере свій початок з

середини 1970-х років, сприяла більш тісному співробітництву між Норвегією та СРСР в період Холодної війни, зокрема, в риболовецькій сфері. Як зазначається Норвезькою експертною комісією з Норвезької політики безпеки і оборони, Норвегія не вбачає протиріччя між проведенням жорсткого зовнішньополітичного курсу стосовно Росії за одночасного активного співробітництва з нею в рамках традиції проведення «дуалістичної політики», базуючись на переконаннях стратегічної терплячості у кризові для двосторонніх відносин періоди [158, с.100]. В березні 2015 р. Міністр оборони країни І.Сорейде фактично підтвердила вищезазначену позицію Норвегії навіть після агресії Росії проти України 2014 р. [164].

Водночас з приходом до влади в Норвегії в 2013 р. уряду Консерваторів норвезьке бачення Росії трансформувалося з оцінки її як ключового партнера в бік її розгляду як держави, що порушує права людини і не поділяє спільні з Норвегією цінності. Окрім цього, розглядаючи модернізацію військових сил Росії як прояв її великодержавних амбіцій, Норвегія посилила акцент на необхідності розширення своїх військових спроможностей на Півночі у прив'язці до НАТО [208, с.11]. Таким чином, з 2014 р. в норвезькому баченні Арктичного регіону відбулося посилення фокусу на безпековому вимірі. Нова безпекова складова норвезько-російських відносин знайшла відображення в «Довгостроковому плані Збройних сил Норвегії на 2017-2020». Так, План передбачає збільшення витрат на оборонний бюджет на суму майже до 60 млрд. крон (7 млрд. дол.) до 2020 р., що зробить Норвегію країною з найбільшими витратами на оборону в Північному регіоні. План також визначає типи та види повітряних і морських озброєнь, на які буде спрямована більша частина інвестицій: прогресивні винищувачі п'ятого покоління F-35 компанії Lockheed Martin (52 одиниці); новий клас підводних човнів Ula; літаки Boeing P-8 Посейдон; а також модернізовані наземні системи протиповітряної оборони. Окрім цього, маневри Trident Juncture, що проходили в Норвегії з 25 жовтня по 23

листопада 2018 р., були визнані експертами найбільш масштабними навчаннями НАТО за останні 16 років [207, с.4].

Незважаючи на курс «дуалістичної політики», після анексії Росією Криму в березні 2014 р. Норвегія перейшла до розгляду Росії як актора, який порушує правила міжнародного співіснування, що мало наслідком зниження рівня довіри між державами. Діяльність Росії щодо модернізації воєнної інфраструктури та розширення військової присутності в Арктиці, зокрема, через створення в 2015 р. 45-ої армії ВПС і ППО Північного флоту, були сприйняті Норвегією як виклик безпеці у північному регіоні [209]. Наступні дії Росії щодо мілітаризації регіону протягом останніх років, прикладами чого стали випробування та розробка систем ядерної зброї «Посейдон» та «Буревісник» у прилеглих до Норвегії районах, неодноразові випробування надзвукової ракети 3М22 «Циркон» з кораблів та підводних човнів Північного флоту, а також наміри ставити відповідні ракети на озброєння існуючих та майбутніх фрегатів та підводних човнів російського Північного флоту, розгортання МіГ-31 на бойове чергування на Новій Землі у відповідь на плани США розгорнути на норвезькій базі Ерланн оперативну групу бомбардувальників в складі чотирьох літаків Rockwell B-1B Lancer, факти демонстративної присутності ракетних крейсерів Північного флоту в безпосередній близькості від норвезького кордону, відновлення діяльності військової бази на архіпелазі Земля Франца-Йосифа на схід від Свальбарду та розміщення на чергування винищувачів МІГ-31БМ на авіабазі Нагурське, викликають занепокоєння норвезького уряду, який у відповідь прагне посилення безпекових позицій Норвегії у регіоні [209; 210; 211; 212; 213]. Крім цього, занепокоєння Норвегії викликає підхід Росії щодо застосування ядерної зброї, відповідно до якого остання не накладає на себе обмежень стосовно незастосування ядерної зброї першою [210]. У лютому та жовтні 2022 р. Росія провела ядерні навчання «Грім» з застосуванням всіх складових ядерної тріади, а також крилатих ракет морського базування [214].

Відповідна поведінка Росії призвела до посилення акцентування Норвегії на посиленні оборони в Північному регіоні.

У проекті військового бюджету на 2023 р. уряд Норвегії визначив в якості пріоритету забезпечення збройних сил країни достатньою кількістю ресурсів для взаємодії із союзниками у північних районах, в тому числі, з метою посилення розвідувальної діяльності. Відповідні витрати на оборону становитимуть 75,8 млрд. крон в 2023 р., що більше на 9,8% у порівнянні з попереднім роком [215]. Внаслідок зміни безпекової ситуації в результаті російської агресії проти України в 2022 р., Норвегія планує суттєве розширення присутності в регіоні Крайньої Півночі, посилення контролю у Свальбарді та підвищення рівня готовності щодо реагування на надзвичайні ситуації [216]. Впродовж останніх років норвезький фрегат «Тур Хейердал» здійснює щорічні заходи у Лонг'їр задля підкреслення суверенітету країни в територіальних водах Свальбарду [217]. Норвегії також належить законодавча ініціатива щодо обмеження доступу до інформації про морське дно у районі Свальбарду для Росії, але не для країн-членів НАТО [213]. В квітні 2022 р. Норвегія підписала додаткову угоду про співробітництво в сфері оборони з США, якою передбачається можливість для США інвестувати в проекти військової інфраструктури в Норвегії, а також надання більш швидкої та ефективної допомоги у випадку кризової ситуації з метою забезпечення безпеки та інтересів Норвегії та Європи [218, 219].

Якщо до 2014 р. Норвегія прагнула до розбудови відносин з Росією, беручи за основу концепти «стратегічного партнерства» та «конструктивної взаємодії», впродовж останніх років її підхід визначається у категоріях «стримування» та «твердості» [89, с.14]. Хоча в офіційному норвезькому дискурсі до 2022 р. Росія не визнавалася як «загроза», в комплексі Норвегія розглядала політику Росії як фактор дестабілізації на Півночі. В цьому контексті політика Норвегії характеризувалася фактичною відмовою від практики балансування між «стримуванням» і «запевненням», що бере свій початок ще з часів Холодної війни. На сьогодні оборонна концепція Норвегії

на Півночі полягає в опорі на посилення присутності під час кризових ситуацій і нерозміщенні військових баз у мирний час, задля реалізації чого Норвегія вважає за необхідне продовження спільних навчань та тренувань з союзниками [174]. Прикладами цього є рішення Норвегії про базування близько 300 морських піхотинців США на авіабазі Вернес, активізація спільних навчань Норвегії з союзниками НАТО, збільшення кількості підводних човнів на базуванні в регіоні Трумс [219]. Протягом 2020 - 2022 рр. Норвегія стала учасником ряду навчань – Trident Juncture, Arctic Challenge, Cold Response (найбільше Арктичне навчання НАТО за останні 30 років), Arctic Fighter Meet, Falcon Deploy, FLOTEX, покликаних зміцнити відносини із союзниками по НАТО на півночі [191; 220, 221, 222, 223]. З 2021 р. норвезький аеродром Евенес став місцем тренувань сил швидкого реагування НАТО за участю норвезьких винищувачів F-35, а також місцем базування нового флоту норвезьких морських патрульних літаків P-8A «Посейдон» [222].

Водночас норвезький підхід до відносин з Росією характеризується акцентуванням на збереженні співробітництва в сферах, які найбільше відповідають інтересам Норвегії, насамперед, захист навколишнього середовища, стаке управління ресурсами, рибальство, а також людський вимір [89, с.15]. Норвезько-російське співробітництво продовжується в рамках Комісії з екологічної співпраці, Конвенції з пошуку та порятунку на морі (Конвенція SAR), в рамках якої діють Мурманський центр координації морських порятунків (MRCC) та Спільний координаційний центр порятунку Північної Норвегії (JRCC NN) [224; с.6]. Разом з цим, після російської агресії 2022 р. Норвегія виступила за призупинення участі Росії в Баренцовому секретаріаті, який впродовж довгого часу залишався важливою ареною забезпечення цивільної складової інтересів Норвегії і Росії, і яким наразі здійснюється обмежене коло діяльності, насамперед, щодо питання меншин (корінних народів Самі), а також перетину кордону (в травні 2012 р. між Норвегією та Росією була підписана угода про спрощений перетин кордону

для жителів прикордонних територій) [225]. На тлі призупинення співробітництва з Росією в Арктичній Раді, Баренцовій раді та Північній раді міністрів Норвегія заявила про продовження співробітництва з Росією у сферах сталого управління ресурсами та підтримки міжлюдських контактів та співробітництва, зокрема, в рамках Норвезького Баренцового секретаріату [226]. На думку норвезької дослідниці Грегер, на сьогодні стан норвезько-російських відносин прямо залежить від відносин між Росією та країнами Заходу [39; с.85]. Так, після російської агресії проти України 2022 р. Норвегія діє у фарватері ЄС щодо санкційного режиму проти Росії, максимально обмежуючи сфери співробітництва та згортаючи вже існуючі проекти в Арктиці. Так, Норвегія значно обмежила кількість портів, куди можуть заходити російські рибальські судна, визначивши в якості останніх Кіркенес, Тромсе та Ботсфіорд, а також вживає заходів, щоб запобігти вивезенню російськими рибальськими судами санкційної продукції з Європи [227]. Норвегія також призупинила співробітництво з Росією в сфері ядерної безпеки, заморозивши фінансування всіх спільних проектів з ядерної безпеки на північному заході Росії, започаткованих ще в 1994 р. на суму близько 2 млрд. норвезьких крон [228]. Норвегія допускає нормалізацію відносин з Росією у довгостроковій перспективі після зміни теперішнього курсу, вказуючи на її роль «занадто великого сусіда, щоб його можна було ігнорувати» [174]. Демонструючи безпрецедентно жорстку позицію щодо Росії, Норвегія в той же час прагне до збереження обмеженого практичного співробітництва з Росією на Півночі у тих сферах, які вимагають його підтримання, бодай і на мінімальному рівні.

Впродовж останніх років військова модернізація Росії та розширення її військової присутності в Арктиці змусили Норвегію трансформувати підхід до двостороннього співробітництва. Норвегія розглядає Росію як загрозу з огляду на її прагнення до підриву єдності Заходу і міжнародного співробітництва та використання своїх військових та економічних сил, що виступає викликом безпеці і миру в країнах Північної Європи. Норвегія

дедалі більше стурбована посиленням російської військової присутності в регіоні Крайньої Півночі та Північній Атлантиці, а також потенційними діями Росії щодо залякування або застосування сили, впливаючи на безпекове середовище Північного регіону, внаслідок чого Норвегія визначає російський фактор в якості такого, що є джерелом загрози як для Норвегії, так і для Євроатлантичної спільноти в цілому [229, с.447]. В контексті російської агресії 2022 р. Норвегія дедалі більше розглядає Арктику як простір безпеки і досить обмежено як простір співробітництва з Росією, підтримуючи двосторонні відносини лише в сферах, де в цьому існує нагальна необхідність для забезпечення власних інтересів. Норвегія дедалі більше акцентується на посиленні своєї обороноздатності в Арктиці, зокрема, через механізми колективної оборони в рамках НАТО та двосторонньої підтримки від найближчих союзників, розглядаючи безпеку на Півночі як необхідну передумову національної безпеки.

2.3.3 Підхід Норвегії до міжнародного співробітництва в рамках нордичного вектору зовнішньої політики

На сьогодні Норвегія бере активну участь в міжнародному співробітництві на півночі, реалізація якого відбувається в рамках трьох вимірів: циркумполярному, Євро-Арктичному та північному. *Циркумполярний вимір* міжнародного співробітництва репрезентований Арктичною Радою, яка визнається Норвегією в якості «єдиного циркумполярного міжурядового органу з політичного співробітництва» [230]. З часу свого створення в 1996 р. як форуму для сприяння екологічному співробітництву, Арктична рада значно розширила коло проблем, якими вона опікується, ставши органом з ефективного запобігання забрудненню нафтою в водах Арктики, протидії глобальним кліматичним змінам та захисту корінного населення Арктики. Утворена за ініціативою Фінляндії, протягом

останніх десятиліть Арктична Рада стала однією з основних платформ для реалізації «брендингу» Норвегії як країни-лідера Арктичного регіону.

Норвезький підхід до участі в Арктичній Раді характеризується високим рівнем її залучення в усі сфери діяльності організації, спрямовані на розвиток Арктичного регіону, насамперед рибальство, видобуток вуглеводнів та судноплавство. Завдяки особливостям географічного положення Норвегія має можливості більш активного використання арктичних районів, ніж інші арктичні держави. Незважаючи на порівняно невисоку активність Норвегії в діяльності Арктичної Ради в перші роки після її утворення, з середини 2000-х рр. організація стала привертати дедалі більшу увагу політичного керівництва країни, що відобразилось на значному збільшенні норвезької частки фінансування Ради. З утворенням постійного секретаріату Ради у м. Тромсе та розташування там секретаріатів трьох робочих груп - Програми арктичного моніторингу та оцінки (АМАР), Програми з подолання забруднень в Арктиці (АСАР) та Програми з попередження, підготовки та відповіді на надзвичайні ситуації (ЕППР) Норвегія фактично заявила про свої наміри перетворити місто на «столицю» Арктики, перейнявши своєрідну роль лідера утворення. Норвегія виступила в ролі куратора та основного донора декількох проектів Програми арктичного моніторингу та оцінки (АМАР) під егідою Арктичної ради, а також активно лобювала отримання статусу постійного спостерігача в Арктичній Раді такими азійськими країнами як Китай, Японія, Південна Корея та Сінгапур [190, с.86].

З часу заснування Арктичної Ради Норвегія зарекомендувала себе в якості відповідального актора у справі забезпечення сталого розвитку північного регіону в умовах глобальних змін клімату, запропонувавши найбільш деталізований національний політичний проект освоєння північних територій з-поміж інших держав-учасниць Арктичної Ради. В період останнього головування в Арктичній Раді в 2007-2009 рр. у фокусі Норвегії перебувала екологічна складова. Особливістю норвезького підходу до управління в регіоні в рамках Арктичної Ради стало поєднання цілей захисту

навколишнього середовища та стійкого використання як відновлювальних, так і невідновлювальних природних ресурсів за одночасного визнання необхідності поживлення економічної діяльності в регіоні. Впродовж періоду головування основними пріоритетами Норвегії були визнані:

- 1) комплексне управління ресурсами в різних сферах, включаючи риболовство та видобування нафтогазових ресурсів;
- 2) моніторинг та оцінка зміни клімату, а також рівня забрудненості;
- 3) захист морського середовища та збереження біологічного різноманіття [231].

Після закінчення періоду головування Норвегія виступила одним з ініціаторів підписання першої юридично зобов'язуючої угоди в рамках Арктичної Ради - Угоди про співробітництво в авіаційному і морському пошуку та рятувальних робіт в Арктиці або Панарктичної угоди [232]. Окрім зазначеної угоди, Норвегія зіграла провідну роль у розробці Угоди про співробітництво з питань підготовки та реагування на нафтові забруднення в Арктиці 2013 р. та в підписанні Угоди про посилення міжнародного наукового співробітництва в Арктичному регіоні 2018 р. [233, 234]. Пріоритетами Норвегії на час наступного головування в Арктичній Раді на 2023-2025 рр. визначені питання клімату та навколишнього середовища, океанічне управління та сталий розвиток [235].

Визначаючи Арктичну Раду в якості провідного політичного форуму циркумполярного виміру Арктичного співробітництва, Норвегія використовує її як майданчик для свого утвердження як одного з лідерів Арктичного регіону з фокусом на екологічній складовій. Акцентуючись на необхідності дотримання відповідального підходу до освоєння та розвитку Арктики, Норвегія позиціонує себе як державу-ініціатора концепції «сталого розвитку» та одного з найактивніших промоутерів відповідної ідеї в Арктичному регіоні на сучасному етапі. Норвегія є найбільшим інвестором в екологічні проекти в Арктиці, переважна частина яких реалізується в рамках Програми арктичного моніторингу та оцінки. Взявши на себе роль

координатора проектів захисту навколишнього середовища в Арктиці, Норвегія підвищує свій статус на міжнародній арені як глобально відповідальної держави та займає «нішу» ключового гравця на Арктичному екологічному полі.

Другим важливим виміром співробітництва в Арктичному регіоні для Норвегії є *Євроарктичний вимір*, у створенні якого вона виступила ініціатором. На початку 1990-х рр. Норвегія запропонувала утворити організацію, яка б сприяла розвитку добросусідських відносин між країнами Європейської Арктики [236, с.31]. Нова пост-блокова геополітична реальність призвела до значного переосмислення концепту безпеки Європейської Півночі, внаслідок чого зовнішня політика Норвегії в Європейській Арктиці на початку 1990-х років стала передбачати залучення Росії до спільних мереж співробітництва. Таке залучення отримало оформлення у вигляді концепту «Баренцового регіону», який було вперше висловлено норвезьким міністром закордонних справ Й.Столтенбергом у квітні 1992 р. [237, с.7] В основі «Баренцової ініціативи» лежала ідея нової стратегії безпекового співробітництва, втіленої в концепції «спільної безпеки» [238, с.263]. Ініційований Норвегією проект Євро-Арктичного регіону став частиною більш загального процесу регіоналізації в Європі та Арктиці, яким передбачалося перетворення периферійних прикордонних районів на центри транскордонного співробітництва з питань охорони навколишнього середовища, підтримки корінних народів, розвитку регіональної інфраструктури, посилення економічного та науково-технічного співробітництва. Включення Росії до співробітництва в рамках Баренцового регіону практично одразу після завершення Холодної війни було спрямоване на зменшення розриву по лінії «Захід-Схід», що означало мінімізацію можливих загроз для Норвегії [239, с.7]. Визнаючи взаємозалежність та транснаціоналізацію загроз невійськового характеру в Баренцовому регіоні в якості «безпекових проблем», Норвегія виступила ініціатором організації, що була покликана знайти способи їх вирішення на транснаціональному рівні. З

точки зору Норвегії, створення дружнього та передбачуваного політичного клімату в Баренцовому регіоні є необхідною передумовою досягнення того рівня передбачуваності змін, яке уможливило реагування на специфічні виклики та загрози регіону, наприклад, загрози біоресурсам моря та техногенні катастрофи.

З підписанням Кіркінеської декларації в січні 1993 р. було утворено Баренцов Євро-арктичний регіон (BEAR) як форум співробітництва між Норвегією, Швецією, Фінляндією та Росією на міжурядовому (BEAC - Баренцова Євро-Арктична Рада) та міжрегіональному (BRC - Баренцова регіональна рада) рівнях. В якості основних завдань Ради зазначалися зменшення військової напруги, послаблення екологічних загроз та зменшення розриву між стандартами проживання в регіоні по лінії «Схід-Захід». Основною метою BEAC та BRC проголошувалося забезпечення стабільності та процвітання в Баренцовому регіоні на основі концепцій «нормалізації», «стабілізації» та «регіоналізації» [236, с.16]. Ідея «нормалізації» полягала в легітимізації Баренцового Регіону через відродження дорадянського стану відносин з Росією, з якою планувалося налагодити дружні відносини. З норвезької точки зору, створення Баренцового регіону мало сприяти перетворенню потенційно небезпечної зони на простір безпеки, у відповідності з принципами колегіальності, консенсусу та відкритості. Ідея «нормалізації» також означала посилення взаємозалежності та зменшення розриву по лінії «Схід»-«Захід», що визнавалося важливим елементом забезпечення безпеки в регіоні.

Підхід до міжнародного співробітництва в Євро-Арктичному регіоні, запропонований Норвегією, означав проведення «децентралізованої» зовнішньої політики, що концентрувалася не лише на міждержавних відносинах, а й на зв'язках між суспільствами. В безпековому плані значення такого підходу полягало в зростанні значимості периферійних територій та міжрегіональних інституцій в забезпеченні мирного та стабільного розвитку Баренцового регіону. Разом з цим Норвегія завжди наголошувала на

важливості НАТО та розвитку трансатлантичного співробітництва в справі забезпечення безпеки як Норвегії, так і Євро-Арктичного регіону в цілому.

В періоди головування в BEAR, останній з яких припав на 2019-2021 рр., Норвегія декларує центральними пунктами порядку денного «мир, стабільність та ефективно організоване співробітництво з Арктичними сусідами». Задля процвітання регіону центральним питанням визнається розвиток людського капіталу регіону, а саме підтримка корінних народів півночі, вдосконалення системи охорони здоров'я шляхом запровадження нових технологій та інноваційних підходів до лікування, розвиток прямих контактів між населенням, що проживає в регіоні, через міжкультурні обміни, розвиток інфраструктури, сталого транскордонного економічного співробітництва, а також спрямування інвестицій в сектори аквакультури, відновлювальної енергетики та інформаційно-комунікаційних технологій [239].

З огляду на центральне значення концепції «сталого розвитку» для норвезької арктичної політики, програмою головування Норвегії в Раді передбачається стале використання природних ресурсів, адаптація до кліматичних змін, розширення середовища інноваційних бізнес-підприємств. Норвегія наголошує на значенні знань як ключового елементу ефективного управління навколишнім середовищем регіону та реалізації довгострокової стратегії розвитку біоекономіки та переходу до низько вуглецевого суспільства. Для досягнення стратегічних цілей Ради Норвегія декларує підтримку організацій громадянського суспільства та активізацію контактів між молоддю Євро-Баренцового регіону задля створення спільної ідентичності та покращення взаєморозуміння, для реалізації чого Норвегія виступила ініціатором практичного співробітництва з Міжнародним Баренцовим Секретаріатом та Норвезьким Баренцовим Секретаріатом.

Ініційований Норвегією проект Євро-Арктичного співробітництва зазнав значної критики через невдачу ряду норвезько-російських проектів, зокрема плану дій щодо ядерної безпеки в північно-західній Росії (Кольський

півострів), та проектів транскордонного бізнес-партнерства в регіоні [240, с.12]. Неefективність курсу щодо подальшої інституціоналізації партнерства з Росією, а також фактичне призупинення співробітництва з Росією в березні 2022 р. через військову агресію проти України має наслідком визнання невдачі проекту Євро-Арктичного регіону в розумінні його початкового задуму як засобу розбудови відносин з Росією через поглиблення транскордонного співробітництва. На сьогодні Норвегія розглядає Євро-Арктичну Раду як важливий майданчик для вирішення питань транскордонної міграції, підтримки корінних народів півночі та розвитку прямих контактів між населенням Баренцового регіону, при цьому поступово переорієнтовуючи увагу до циркумполярного виміру співробітництва в Арктиці з акцентом на питаннях захисту навколишнього середовища, розвитку науки, торгівлі та промисловості.

Третім виміром участі Норвегії в міжнародному співробітництві в рамках нордичного вектору є *Північний вимір*, становлення якого можна прослідкувати ще з середини XIX ст., коли почали проводитися регулярні заходи за участю Норвегії та інших нордичних країн з метою гармонізації правових систем. Аналізуючи безпековий рівень «північного співробітництва», варто зазначити, що країнами Північної Європи було обрано курс на мирне співіснування. На думку данського дослідника О.Вевера, «нордичний мир» став результатом «прогресивної маргіналізації проблеми спільної безпеки на користь інших питань», тобто обрання країнами Північної Європи в якості пріоритету небезпечних сфер співробітництва [241, с.81]. Після Другої світової війни вищезазначеними країнами було зроблено першу спробу створення системи колективної оборони у вигляді Північного оборонного союзу. Незважаючи на те, що в ході переговорів про створення союзу Норвегія, Швеція та Данія домовилися про високий рівень оборонного співробітництва, зі вступом Норвегії та Данії до НАТО і відмовою Швеції від участі в альянсі переговори про створення Північного оборонного союзу зайшли в глухий кут [242, с.3]. Натомість в

1952 р. Нордичні країни утворили Північну Раду, що стала першою регіональною організацією на Півночі Європи, та Північний паспортний союз. Країнами-засновницями Північної Ради стали Норвегія, Данія, Швеція та Ісландія (Фінляндія приєдналася до утворення в 1956 р.) [243]. Подальший розвиток північного виміру співробітництва знайшов вираження у підписанні в 1962 р. країнами Північної Європи Гельсінського договору про Північне співробітництво та створенні в 1972 р. Ради міністрів Північних країн, яка стала виконавчим органом «північного співробітництва» [244, с.5]. Натомість «Програму північного співробітництва» було прийнято лише в 1978 р., що стало свідченням «розтягнутості» інтеграційних процесів на півночі Європи на відміну від загальноєвропейської інтеграційної динаміки [241, с.79]. Насамперед така особливість інтеграції країн Північної Європи пояснювалася не наявністю протиріч між державами регіону, а високою ефективністю вже існуючих зв'язків між країнами, які не потребували нагальної інституціоналізації та документального закріплення. На думку дослідника Воронова, прийняття країнами Північної Європи у відносинах між собою моделі «субрегіоналізму» з опорою на державні структури дозволило їм компенсувати свій відносно периферійний статус в межах Європи [245, с.45]. Відповідно, для Норвегії участь у структурах «північного співробітництва» важлива не лише з огляду на зміцнення відносин з сусідніми країнами в Північному регіоні, а й для забезпечення можливості більш глибокої та ефективної взаємодії з ЄС.

Станом на сьогодні співробітництво країн Північної Європи відбувається в основному в рамках Північної Ради і Ради міністрів Північних країн як її складової. Країни Північної Європи, а також самоврядні території в їх складі (Фарерські та Аландські острови) представлені в Північній Раді пропорційно до демографічних та територіальних характеристик. Разом з цим, Північна Рада не є наднаціональним органом і її резолюції мають рекомендаційний характер. Протягом останнього десятиріччя Норвегія головує в Північній Раді двічі – в 2012 і 2018 рр. Під час її останнього

головування ключовими сферами діяльності в рамках «північного співробітництва» були визначені: 1) освіта, інклюзивність та мобільність; 2) розвиток медико-технологічної бази; 3) безпека навколишнього середовища та морів; 4) безпека та оборона [246]. В свою чергу, Норвегія акцентується на наступних пріоритетах північного співробітництва: Північний регіон на порозі змін, Північний регіон в Європі та Північний регіон у світі. В рамках першого пріоритету співробітництва основною метою Норвегії вбачався перехід всіх країн Північного регіону до запровадження зеленої економіки, а також докладання спільних зусиль для вирішення екологічних проблем регіону. Окрім цього, передбачалося, що Північний регіон стане піонером в глобальному переході до зеленої економіки, для досягнення чого корисною визнавалася більш тісна співпраця між Північними країнами в галузі освіти, досліджень та інновацій.

Другий пріоритет мав на меті сприяння більш тісному співробітництву з ЄС щодо європейської політики, необхідною передумовою чого визнавалося врахування інтересів Північних країн при прийнятті рішень. Норвегія наголошує, що успішні прецеденти країн Північного регіону можуть надихати інші європейські країни до запровадження реформ для кращого захисту навколишнього середовища, вирішення енергетичних проблем та співпраці в інших сферах, що становлять взаємний інтерес [247, с.18].

В рамках третього пріоритету ініціативи Норвегії були спрямовані на продовження розвитку північної зовнішньої політики партнерства задля вирішення найважливіших глобальних викликів, в тому числі, з врахуванням репутації країн Північної Європи у їхньому вирішенні. Зазначалося, що світові зміни впливають на Північний регіон швидше, ніж будь-коли, внаслідок чого країни Північної Європи мають розширити межі власної глобальної стратегічної відповідальності. В свою чергу глобальна стратегічна відповідальність є одним з елементів принципу когерентності – одного з

основних принципів зовнішньополітичної стратегії Норвегії на сучасному етапі.

Одним з важливих елементів політики Норвегії в рамках північного співробітництва є NORDEFSCO - безпекова ініціатива в рамках Північної Ради, утворена за ініціативою Норвегії та Швеції в 2009 р. на основі злиття NORDCAPS (Північної координаційної Угоди з військової підтримки миру), NORDAC (Північного співробітництва у сфері озброєнь) та NORDSUP (Північних структур з підтримки оборони) [248, с.1164]. В той час як спершу діяльність NORDEFSCO в основному зводилася до дискусій та конференцій з питань безпеки, на сьогодні ініціатива визнається центральним елементом норвезького нордичного виміру співробітництва. До реалізації проекту NORDEFSCO співробітництво між країнами Північної Європи здебільшого було символічним, зосереджуючись в екологічній, економічній та науковій сферах. За ініціативою Норвегії Нордичне співробітництво отримало стимул до перетворення на оборонну спільноту північноєвропейського регіону, що мала на меті зміцнення оборонного потенціалу та підвищення ефективності використання систем озброєнь країн-членів утворення шляхом визначення сфер для співробітництва та спільної розробки технологій.

Подією, яка висунула питання безпеки та оборони в північному регіоні на перший план, стало опублікування в 2009 р. доповіді колишнього прем'єр-міністра Норвегії Й. Столтенберга щодо тіснішого зовнішньополітичного та безпекового співробітництва між країнами Північної Європи, що стало політичною реакцією на хвилю колективних оборонних зусиль, згаданих вище, а також відображенням поглядів очільників міністерств оборони країн Північної Європи щодо необхідності співробітництва у відповідних сферах [249].

Доповідь 2009 р. мала на меті визначення потенціалу для співробітництва між нордичними країнами, створення платформи для проведення дискусій з питань зовнішньої політики, безпеки та оборони, а також надання переліку конкретних пропозицій щодо розвитку

співробітництва на півночі. Значення доповіді Й. Столтенберга полягало в значному переосмисленні нордичного політичного та стратегічного співробітництва, що мало наслідком розширення кола питань безпекового порядку денного північних країн та, відповідно, збільшення кількості сфер співробітництва між ними. Символічним підтвердженням цього стало рішення норвезького уряду про переміщення центру управління військовими операціями з м. Йетті, розташованому на півдні країни, в м. Рейтан на півночі та підписання Нордичної декларації солідарності в 2011 р. [250, 251] Результатом ініціатив Норвегії щодо посилення «північного співробітництва» стало значне розширення компетенції NORDEF CO. Ідеї, що містилися в Доповіді Й. Столтенберга, отримали подальший розвиток в підписанні Гельсінського меморандуму про взаєморозуміння від 4 листопада 2009 р., в якому зазначалося про початок реалізації інтегрованої програми Північноєвропейського оборонного співробітництва з метою покращення координації зусиль країн Північної Європи в сфері оборонної промисловості, підвищення оперативної сумісності збройних сил країн-членів утворення та пошук ефективних спільних рішень задля підвищення загального рівня їх обороноздатності [249]. В сфері солідарної безпеки, згідно з пропозицією Столтенберга, країнами Північної Європи було прийнято Гельсінську декларацію 2011 р., що переважно стосувалися загроз, пов'язаних з кібертерористичними атаками. З підписанням Гаазької декларації в 2013 р. в регіоні активізувалось безпекове співробітництво, що мало на меті підвищення готовності країн регіону реагувати на кризи. В подальших роках зазначена доповідь неодноразово цитувалась в урядових документах Норвегії щодо зовнішньої та безпекової політики країни на півночі в якості «стандарту» реалізації проекту північноєвропейського співробітництва; в політичному дискурсі інших країн-учасниць спільноти Доповідь Й. Столтенберга також згадувалася як відправна точка для реалізації співробітництва в сфері безпеки та оборони [248].

Під час головування Норвегії в NORDEFSCO в 2014 і 2018 роках було докладено значних зусиль до розробки дострокового плану розвитку даної ініціативи – «NORDEFSCO Vision 2025» з фокусом на зміцнення діалогу та безпекового співробітництва з країнами Балтії, а також реагування на погіршення безпекового стану в європейському регіоні в цілому внаслідок дій Росії [252]. Порівняно з попереднім документом «Vision 2020», нова стратегія NORDEFSCO є більш амбітною, оскільки, окрім підкреслення традиційної ролі північноєвропейської спільноти як платформи для тісного політичного діалогу та обміну інформацією, координація спільних дій передбачалася не лише в мирний час, але і у випадку кризи або конфлікту. Іншим важливим доповненням стало проголошення наміру щодо зміцнення Північно-Трансатлантичного партнерства, а також подальшого розвитку співробітництва й діалогу з Балтійськими країнами. Таким чином, амбіції щодо зміцнення північного оборонного співробітництва вийшли за межі Північного регіону. В оновленій редакції стратегії NORDEFSCO основними сферами співробітництва визнані розвиток військового потенціалу країн-учасниць, політика в сфері закупівлі озброєнь, а також проведення спільних навчань та операцій. В документі також вказується на необхідність більш тісної співпраці в умовах зростаючої загрози тероризму, кібер- та гібридних викликів [252]. Таким чином, в той час як спочатку безпекове співробітництво країн Північної Європи мало здебільшого політичне та символічне значення, на сьогодні NORDEFSCO є більш зосередженим на шляхах посилення оперативних військових можливостей країн-учасниць.

Одним з важливих елементів норвезького підходу до «північного співробітництва» є просування нордичного бренду за кордоном, що було офіційно закріплено на 66-й сесії Ради міністрів Північних країн в листопаді 2014 р. В основі брендингу Північного регіону лежать такі його риси як відкритість, спільне вирішення проблем, справедливість, рівність і права людини, а також інноваційність підходів в сферах економіки та освіти. Ключовим компонентом «брендингу» нордичного регіону є участь

підрозділів NORDEFSCO у миротворчих операціях під егідою ООН [253, с.17].

Норвегія розглядає NORDEFSCO в якості важливого елементу своєї безпеки, що доповнює участь в НАТО та ЄС, виступаючи інструментом практичної реалізації ідеї оборонного співробітництва «кластерних груп» та концепції «розумної оборони», практичною метою якої є підвищення ефективності оборонних комплексів держав-членів та зменшення витрат на оборону. NORDEFSCO надає Норвегії доступ до ініціатив ЄС, зокрема, Постійного структурного співробітництва з питань безпеки та оборони (PESCO), таким чином посилюючи відносини Норвегії з ЄС у відповідній сфері [254]. Також з 2014 р. функціонує новий формат співробітництва між NORDEFSCO та НАТО (28+2), метою якого є забезпечення безпеки в Балтійському морі [171, с.12, 249]. Зазначені зміни стали наслідком зростання присутності Росії в регіоні Балтійського моря, а також її більш жорсткої позиції в Північній Європі. Реагуючи на відповідний виклик, Норвегія стала ініціатором налагодження тіснішого діалогу з Балтійськими країнами щодо питань оборони та розвитку сусідніх територій, а в її зовнішньополітичному дискурсі вперше наголошувалось на важливості Північно-Балтійського регіону, що, в свою чергу, дозволяє зробити висновок про появу Нордично-Балтійського формату співробітництва в якості окремого нового пласту нордичного співробітництва. В цьому контексті Норвегія особливо акцентує відданість союзницьким зобов'язанням в рамках НАТО.

Отже, Норвегія разом з іншими Північними країнами обрала курс на забезпечення насамперед «м'якого» варіанту взаємної безпеки, що не передбачає надання жорстких гарантій безпеки від зовнішньої агресії. Незважаючи на це, підписання Гельсінської декларації фактично стало першим кроком в рамках «північного співробітництва» до створення системи дієвого реагування на загрози безпеці країн регіону. На сьогодні Норвегія розглядає NORDEFSCO як 1) важливу арену для діалогу та

Північноєвропейськими країнами; 2) основу оперативного співробітництва, наприклад, щодо проведення спільних навчань; та 3) доповнення до НАТО та ЄС. Нещодавнім доповненням до Нордичного формату співробітництва Норвегія розглядає Нордично-Балтійський формат. Відповідні зміни торкнулися наповнення пріоритетного формату нордичного безпекового та зовнішньополітичного співробітництва в бік розширення тлумачення безпеки в північному регіоні як безпеки Нордично-Балтійського регіону.

Підхід Норвегії до міжнародного співробітництва в рамках нордичного вектору зовнішньої політики реалізується в трьох вимірах: циркумполярному, Євро-Арктичному та північному. Особливістю норвезького підходу до управління в регіоні в рамках циркумполярного виміру, репрезентованого Арктичною Радою, стало поєднання цілей захисту навколишнього середовища за одночасного визнання необхідності посилення економічної діяльності в регіоні. Визначаючи Арктичну Раду в якості провідного політичного форуму циркумполярного виміру Арктичного співробітництва, Норвегія використовує її як основну платформу для реалізації «брендингу» Норвегії як глобально відповідальної держави країни-лідера Арктичного регіону. Визнання невдачі проекту Євро-Арктичного регіону та неефективності курсу щодо подальшої інституціоналізації партнерства з Росією, а також фактичне призупинення співробітництва з Росією в березні 2022 р. через військову агресію проти України має наслідком фактичну переорієнтацію Норвегії на циркумполярний вимір співробітництва. В рамках північного виміру Норвегія виступає за посилення глобальної стратегічної відповідальності країн Північної Європи. Норвегія розглядає NORDEFSCO в якості ключового формату безпекового співробітництва в Північному регіоні та як доповнення до НАТО та ЄС. Нещодавнім доповненням до Нордичного формату співробітництва Норвегії є Нордично-Балтійський формат.

Висновки до розділу 2

Аналіз пріоритетних векторів зовнішньополітичної стратегії Норвегії дозволяє зробити наступні висновки.

По-перше, позиція Норвегія щодо європейської політики та процесів європейської інтеграції зокрема обумовлена її ідентичністю як невеликої та вразливої країни, пріоритетом морської складової в структурі економіки країни, дихотомією «центр-периферія», традицією егалітаризму та негативному ставленні до ідеї союзів як уній в цілому. Ключовими концептами для розуміння реалізації Норвегії європейського вектору зовнішньої політики є «нордична винятковість», «незручне партнерство», «квазі-членство», «дипломатія з чорного входу» та «кластерне співробітництво». Характеристиками норвезької моделі співробітництва з ЄС є: акцентування на диференційованій інтеграції; високий рівень участі в програмах та присутності в інституціях ЄС у тих сферах, які є найбільш важливими для інтересів Норвегії, та акцент на прагматизмі. Позиціонування Норвегії як «середньої держави» у європейській політиці базується на її ролі важливого партнера ЄС, насамперед в економічному та екологічному вимірі співробітництва, а також ключового актора в контексті забезпечення енергетичної безпеки ЄС.

По-друге, інтегральним елементом зовнішньополітичної стратегії Норвегії є Євроатлантичний вектор. Вступ Норвегії до НАТО означав переорієнтування на принцип інтернаціоналізму у реалізації зовнішньої політики. Під час Холодної війни в основі підходу Норвегії до участі в НАТО лежала базова політика та мінімалістична позиція щодо співробітництва в рамках альянсу. Після завершення Холодної війни норвезький підхід щодо Євроатлантичної політики став характеризуватися більш високим рівнем залучення до ініціатив НАТО та намаганнями Норвегії привернути увагу альянсу до необхідності збільшення фокусу до північного флангу. Відповідно, сучасний норвезький підхід до співробітництва з НАТО базується на використанні подвійного інструментарію, яким передбачається

активна участь в ініціативах НАТО на всіх рівнях, а також просування необхідності проведення навчань альянсу в Норвегії. Норвегія розглядає більш глобальний підхід НАТО як такий, що відповідає самоусвідомленню Норвегії як держави, яка бере на себе моральне зобов'язання щодо підтримання миру у світовому масштабі. Водночас Норвегія поступово збільшила акцент на стримування внаслідок занепокоєння щодо потенційної загрози зі Сходу. Участь у Євроатлантичній інтеграції є ключовим елементом досягнення Норвегією статусу «середньої держави», базисом чого виступає підкреслення своєї ролі важливого союзника НАТО, насамперед в контексті нордичного виміру.

По-третє, відзначаємо в якості стратегічно важливого вектору зовнішньої політики Норвегії політику в регіоні Крайньої Півночі з огляду на особливості географічного розташування (Норвегія входить до «Арктичної п'ятірки») та ресурсного потенціалу регіону. Норвегія акцентується на використанні політичного концепту «Крайня Північ» з точки зору гнучкості його використання у формуванні зовнішньополітичної стратегії. Норвегія стала першою країною, яка прийняла комплексну Арктичну стратегію, відтоді доповнюючи її у відповідності до актуальності проблем та викликів регіону. Базисом реалізації нордичного вектору зовнішньої політики Норвегії є подвійне позиціонування як ключового регіонального актора в регіоні Крайньої Півночі в економічному та безпековому вимірі, а також як «позитивної» глобально відповідальної держави та лідера наукового розвитку і технологічних інновацій. Норвегія фокусується на необхідності застосування когерентного підходу до реалізації різних вимірів політики задля розвитку Арктики як мирного, стабільного та передбачуваного регіону, та забезпечення розумного управління з акцентом на екосистемному розвитку. Незважаючи на успіхи в принципово важливій сфері делімітації морських кордонів в Арктиці, не остаточно врегульованим залишається питання щодо зовнішнього континентального шельфу Свальбарду з Росією і Данією (Гренландія). Аналіз стратегії Норвегії щодо двосторонніх відносин з

Росією свідчить про те, що вона знаходить своє втілення в рамках традиції «дуалістичної політики» з акцентом на стратегічній терплячості. Хоча Норвегія не визнає Росію як джерело безпосередньої загрози безпеці, її військова модернізація та агресивна поведінка призвели до посилення акцентування Норвегії на «стримуванні» та фокусу на обмеженому колі питань співробітництва.

По-четверте, нордичний вектор зовнішньої політики Норвегії в сфері міжнародного співробітництва реалізується в трьох вимірах: циркумполярному, Євро-Арктичному та північному. Норвезький підхід в рамках циркумполярного виміру характеризується поєднанням посилення економічної діяльності за одночасної підтримки екологічного балансу. Розглядаючи циркумполярний вимір співробітництва в якості пріоритету, Норвегія використовує Арктичну Раду як основний інструмент «брендингу» Норвегії як глобально відповідальної держави та країни-лідера Арктичного регіону. Протягом останніх років спостерігається зменшення фокусу Норвегії до Євро-Арктичного виміру з огляду на агресивну політику Росії, внаслідок чого на сьогодні співробітництво в рамках ініціативи є значно лімітованим. Щодо північного виміру, Норвегія розглядає NORDEFSCO в якості ключового формату безпекового співробітництва в Північному регіоні та як доповнення до НАТО та ЄС.

РОЗДІЛ 3

СЕКТОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ НОРВЕГІЇ

3.1 Кліматична політика Норвегії як наскрізна складова секторального підходу у зовнішній політиці

Прагнучи утвердитися в статусі середньої держави та «позитивної сили», Норвегія фокусується на спеціалізації в певній сфері або сферах міжнародної політики, де вона має потенціал до лідерства та участь в яких мала б позитивний вплив на глобальні процеси. Така спеціалізація лежить в основі секторальної/нішевої дипломатії Норвегії, де кліматична політика виступає наскрізною складовою.

Особливістю кліматичної політики Норвегії є те, що вона є детермінантою у зовнішньополітичній стратегії країни попри той факт, що основою норвезької економіки є нафтогазова галузь. В цьому контексті деякі експерти висловлюють думку про існування так званого «норвезького парадоксу», в основі якого лежить протиріччя між статусом найбільшого в Західній Європі виробника нафти і газу та амбітного кліматичного лідера. Вуглеводні залишаються життєво важливими ресурсами для економіки Норвегії, адже нафтогазовий сектор забезпечує близько 40% загального експорту Норвегії та 12% ВВП країни, а також зайнятість 7% населення країни [64]. За даними Всесвітньої книги фактів ЦРУ Норвегія посідає 15 місце у світі за рівнем видобутку нафти, 10 місце за експортом сирої нафти, 20 місце за обсягами розвіданих запасів нафти і газу, а також 7 місце за рівнем видобутку газу, 3 місце за експортом газу, і є найбільшим постачальником вуглеводнів в Європі [64]. У 2020 р. Норвегія забезпечувала 22% газового постачання до Європейського Союзу, поступаючись за цим показником лише Росії [130]. При цьому Норвегія позиціонує себе як

кліматично відповідальну державу на національному рівні та лідера кліматичної політики на міжнародному рівні.

Документом, в якому вперше закріплювався намір Норвегії стати лідером кліматичної політики, зокрема, в сфері протидії наслідкам змін клімату, є Доповідь Стортингу №34 (2006-2007). В якості ключових положень норвезької кліматичної стратегії були зазначені: 1) визнання необхідності міжнародної відповіді на виклики, спричинені змінами клімату; 2) підтримка та допомога іншим країнам у зменшенні викидів та допомога країнам, що розвиваються, у адаптації до змін клімату; 3) співробітництво в рамках ООН щодо досягнення вуглецевої нейтральності [255, с.6]. Для реалізації цілей кліматичної політики основними критеріями та принципами були визначені ефективність та економічна доцільність, а також принцип «забруднювач платить» (ПЗП) та принцип перестороги у його тісному зв'язку з принципом сталого розвитку [255, с.9-12]. Зазначені принципи, поруч з принципом крос-секторальної відповідальності, яким передбачається координація заходів у різних сферах політики з метою захисту навколишнього середовища, лежать в основі формування кліматичної політики Норвегії.

Як вже було зазначено, для норвезької кліматичної політики характерний парадокс «кліматичний лідер vs нафтогазовий гігант». Прагнучи мінімізувати цю контроверсійність, Норвегія вдається до використання двох дискурсів:

1. Виклик зміни клімату у взаємозв'язку з проблемою бідності.
2. Позиціонування як лідера інновацій та технологій.

В той час як перший дискурс базується на ідеї міжнародної справедливості, що передбачає спільну відповідальність розвинених країн світу перед бідними країнами («тим, кому пощастило менше»), та концепції сталого розвитку⁴, в основі якої лежить взаємопов'язаність екологічного,

---

⁴ У 1987 р. концепція «сталого розвитку» була запропонована у доповіді «Наше спільне майбутнє» Всесвітньої комісії з навколишнього середовища та розвитку, головою якої була прем'єр-міністр Норвегії Гро Харлем Брундтланд

економічного та соціального розвитку, в рамках другого дискурсу Норвегія виступає взірцем для наслідування у сфері запровадження екологічно чистих технологій.

Фокус на відповідних дискурсах у формуванні зовнішньополітичної стратегії Норвегії проявляється в тому, що протягом останніх десятиліть акцентування на кліматичній складовій дедалі частіше розглядається у рамках ширшої мети досягнення цілей сталого розвитку, що в більш широкому контексті є відображенням реалізації принципу когерентності. Вперше приклад цього знаходимо в Білій книзі «Клімат, конфлікти та капітал» (2008-2009), найбільш нещодавній – в Доповіді Стортингу № 24 «Спільна відповідальність за спільне майбутнє» (2016-2017) [85, 145]. В останньому документі зміни клімату та захист навколишнього середовища визнаються в якості одного з чотирьох наскрізних факторів норвезької політики з метою розвитку, а «клімат, відновлювана енергетика та навколишнє середовище» як один з п'яти пріоритетних напрямків реалізації відповідної політики [256, с. 11]. Розглядаючи зміни клімату та бідність в якості двоєдиного виклику, Норвегія фокусується на заходах з пом'якшення наслідків та адаптації до змін клімату, виступаючи одним з найбільших донорів кліматичного фінансування країн, що розвиваються та одним з лідерів у сфері протидії кліматичним змінам, посідаючи за цим показником шосте місце у світі [257]. Також Норвегія стала першою і на даний момент єдиною країною у світі, яка отримала оцінку «дуже високо» у пункті рейтингу ССРІ щодо імплементації заходів з відновлюваної енергетики. Станом на 2022 р. Норвегія посідає 13 місце серед держав-донорів кліматичної ОДА у абсолютних показниках [258].

На глобальному та регіональному рівнях практична реалізація політики Норвегії щодо захисту навколишнього середовища та боротьби з наслідками змін клімату відбувається в рамках трьох блоків:

- заходи з пом'якшення наслідків змін клімату;
- заходи з адаптації до змін клімату;

- міжсекторальні заходи.

Існуючі ініціативи Норвегії базуються на принципах трьох «R» - реагування, регенерація (відновлення) та реконструювання:

- ✓ реагування - короткострокові надзвичайні заходи, спрямовані на подолання викликів, спричинених кліматичними змінами;
- ✓ регенерація (відновлення) – середньострокові соціально-економічні заходи з акцентом на захисті навколишнього середовища та боротьбі з наслідками кліматичних змін на основі концепту «збудувати краще аніж було» («build back better»);
- ✓ реконструювання - довгострокові заходи щодо трансформації існуючих соціально-економічних та соціокультурних систем з метою підвищення їх життєздатності та сталості [259].

Визначені напрямки імплементуються в наступних форматах.

1.Просування кліматичних ініціатив з пом'якшення наслідків змін клімату на глобальному та регіональному рівнях.

Норвегія бере активну участь у переговорах з питань клімату в контексті співробітництва з метою розвитку як на регіональному, так і на глобальному рівнях, відіграючи ключову роль у розробці правил відповідно до Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату та Паризької угоди. Відповідно до умов останньої Норвегія зобов'язалася зменшити викиди на 40% до 2030 р., реалізуючи зазначене зобов'язання у контексті співробітництва з ЄС [260]. Щодо міжнародної кліматичної політики, Норвегія визначає в якості пріоритету допомогу іншим країнам щодо встановлення та досягнення кліматичних цілей, а також сприяння переходу до більш екологічної глобальної траєкторії розвитку.

На регіональному рівні Норвегія підтримує амбітну європейську кліматичну політику та робить істотний внесок у процеси екологічних трансформацій в Європі через систему норвезьких грантів та грантів країн ЄЗ (у співробітництва з Ісландією та Ліхтенштейном) з метою імплементатії цілей сталого розвитку ООН та Європейського зеленого курсу,

зокрема, щодо досягнення кліматичної нейтральності Європою до 2050 р. Протягом 2014-2021 рр. Норвегією було виділено 1,41 млрд. євро на вирішення екологічних проблем та розвиток сталої енергетики у 12 країнах-реципієнтах, що забезпечило 94,4% від загального фінансування [258]. Станом на сьогодні в рамках системи норвезьких грантів та грантів ЄЗ реалізуються 6 програм в сфері досягнення доступної та чистої енергії; 12 програм з пом'якшення наслідків зміни клімату; 5 програм з захисту навколишнього середовища та екосистем, 4 з яких фінансуються Норвезьким агентством з навколишнього середовища [261]. Норвегія також бере активну участь у «Групі зеленого зростання», до якої входять країни, які виступають за імплементацію амбітної кліматичної політики ЄС.

Основними глобальними ініціативами щодо пом'якшення наслідків змін клімату за участю Норвегії на сьогодні є:

1) ініціатива щодо скорочення викидів, обумовлених знелісненням та деградацією лісів (REDD+); 2) механізм чистого розвитку (Clean Development Mechanism); 3) діяльність в рамках Трансформативного фонду вуглецевих активів (TCAF); 4) розвиток відновлюваної енергетики в країнах, що розвиваються [262, 263].

Норвегія розглядає участь у REDD+ в якості одного з пріоритетів глобального виміру своєї кліматичної політики [264, с.5]. Після запровадження REDD+ у 2007 р. Норвегія одразу виявила свою зацікавленість у набутті статусу провідного гравця у міжнародній дискусії щодо змін клімату. Поряд з такими країнами як Німеччина, Великобританія, Канада, Австралія, Японія та Данія, Норвегія відіграла важливу роль в розробці пропозицій щодо рішень Рамкової конвенції ООН зі змін клімату. Станом на сьогодні Норвегія надає більше фінансових ресурсів для реалізації REDD+, ніж будь-яка інша країна, забезпечуючи 35% від усього обсягу фінансування ініціативи [265].

Діяльність Норвегії в рамках REDD+ реалізується через Міжнародну ініціативу Норвегії в галузі клімату та лісів (NICFI), започатковану в 2008 р.

Реалізацію даної ініціативи здійснює Міністерство клімату та навколишнього середовища Норвегії (KLD), яке надає підтримку комплексному портфелю проектів, імплементація яких відбувається на підставі двосторонніх угод з країнами з великою площею лісів, багатонаціональними організаціями та громадянським суспільством [266]. Щороку Норвегія виділяє близько 330 млн. дол. на рік на захист тропічних лісів та зменшення викидів парникових газів від вирубки лісів та знеліснення у країнах, що розвиваються. З часу започаткування ініціативи Норвегія підтримувала зусилля щодо скорочення вирубки лісів у більш ніж 70 країнах. На сьогодні країнами-партнерами Норвегії в рамках NICFI є Гайана, Демократична Республіка Конго, Індонезія, Мексика, Танзанія, Еквадор, Перу та Коста-Ріка [267].

Основними напрямками досягнення цілей NICFI Норвегію визначено:

- 1) розвиток партнерства з приватним сектором з метою забезпечення ланцюгів поставок без вирубки лісів і стимулювання низьковуглецевого шляху розвитку;
- 2) розвиток широкомасштабного партнерства з ключовими країнами з великими площами лісу;
- 3) сприяння розробці та створенню інтегрованої архітектури багатосторонніх ініціатив REDD та якнайскорішого прогресу у реалізації REDD+;
- 4) фінансування неурядових організацій, науково-дослідних інститутів та організацій громадянського суспільства з метою проведення аналізу, пілотних проектів та демонстрацій на підтримку переговорів щодо REDD+ [265].

Окрім скорочення викидів, ініціатива має на меті здійснювати позитивний вплив на інші сфери, зокрема, сприяючи скороченню бідності та захисту біорізноманіття у країнах-партнерах.

Другим пріоритетом Норвегії у сфері пом'якшення наслідків змін клімату є Механізм чистого розвитку (CDM) в рамках Кіотського протоколу, у запровадженні якого Норвегія відіграла провідну роль [268]. Виходячи з того, що на сьогодні більше 80 % світового споживання енергії забезпечується вуглеводнями, а також той факт, що населення бідних країн є найбільш вразливим до кліматичних змін, Норвегія бере активну участь у реалізації CDM, збільшуючи інвестиції у розвиток низьковуглецеві

технологій та підвищення енергоефективності у країнах, що розвиваються. Імплементация CDM дозволяє державним або приватним організаціям інвестувати в проектну діяльність, що пом'якшує викиди парникових газів у країнах, що розвиваються, і отримувати кредити на зменшення викидів, які потім можна використовувати для зменшення власних викидів або їх продажу на відкритому ринку. Для підвищення ефективності реалізації CDM 2013 р. уряд Норвегії у співробітництві з Північною екологічною фінансовою корпорацією (NEFCO) заснував Норвезький фонд закупівлі вуглецю (NorCaP) [269]. У 2016 р. Міністерство клімату та навколишнього середовища Норвегії підписало найбільшу на даний момент угоду про купівлю сертифікованих ООН вуглецевих кредитів трьох електростанцій Scatec Solar у Західній Африці (близько 330 тис. тонн CO₂) [270].

Третім пріоритетним напрямком норвезької політики щодо пом'якшення наслідків змін клімату є діяльність в рамках Трансформативного фонду вуглецевих активів (ТСАФ), утвореного з метою реалізації ст.6 Паризької угоди. Поряд з Німеччиною, Швейцарією та Швецією Норвегія виступила одним з ініціаторів відповідної ініціативи в 2015 р. [271] Її метою було визначено пошук нових способів створення стимулів, спрямованих на масштабне скорочення викидів парникових газів у країнах, що розвиваються, в рамках загальної мети боротьби зі зміною клімату. Основними інструментами ТСАФ є: запровадження механізмів тарифікації вуглецевого забруднення; підтримка заходів політики, спрямованих на зниження викидів вуглецю, зокрема, через встановлення цільових показників чистої енергії; запровадження стандартів ефективності для підприємств; підтримки розвитку екологічно чистого транспорту; встановлення «зелених» будівельних нормативів; виплати країнам за імплементацию кліматичних реформ. На сьогодні Норвегія є найбільшим інвестором Трансформативного фонду вуглецевих активів, забезпечуючи близько 40% його фінансування [272].

Ключовим напрямком реалізації Норвегією ініціатив з пом'якшення наслідків змін клімату є фінансування розвитку відновлюваної енергетики в країнах, що розвиваються. Відповідна діяльність здійснюється Норвегією через механізми інвестицій державних фінансових установ розвитку, а також інвестицій компаній-розробників та інвесторів, які являють собою потужний норвезький кластер компаній-промоутерів відновлюваної енергетики.

Найбільшим норвезьким інвестором в розвиток відновлюваної енергетики є Norfund – приватна акціонерна компанія, підзвітна МЗС Норвегії, інвестиції якої в розвиток відновлюваних джерел енергії за 2013-2018 рр. становили 850 млн. дол., що є найбільшим показником серед нордичних країн [273, с.6]. Серед норвезьких приватних компаній-девелоперів та інвестиційних компаній, якими протягом 2005-2019 рр. на розвиток відновлюваної енергетики було надано інвестицій на суму близько 2,85 млрд. дол., найбільшими є SN Power, Agua Imara, Scatec Solar, Equinor, Kube Energy, Tinfos, KLP та Norway's PA Technical Services Ltd. [274] Дані щодо структури інвестицій Норвегії через Norfund представлені на Рис.3.1

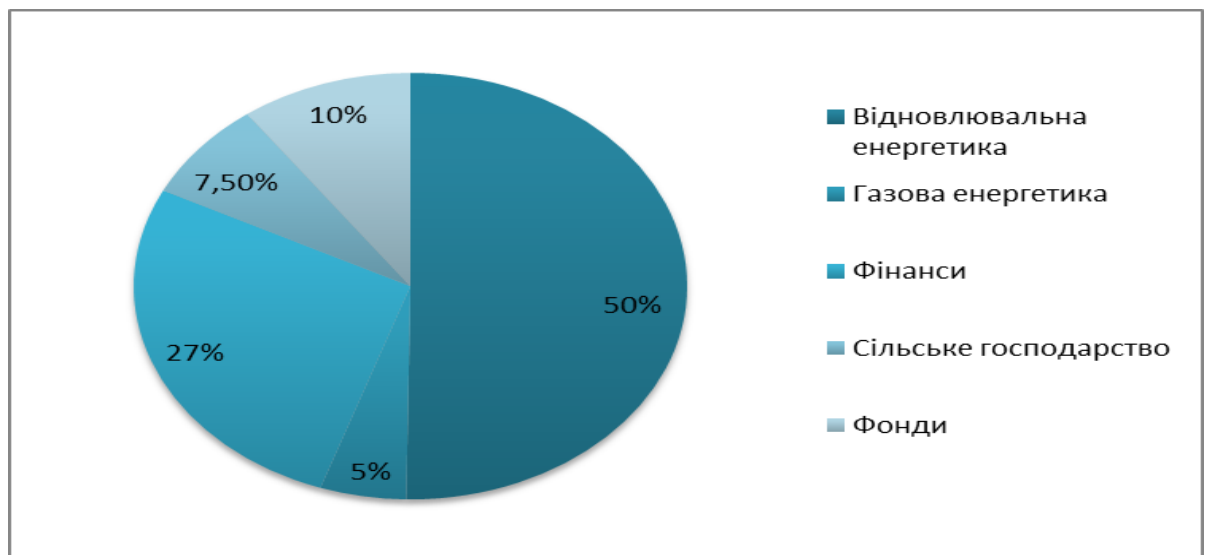

Рис.3. 1 Структура інвестицій Norfund (Норвегія)

Джерело: розроблено автором за даними [274]

Будучи одним з найбільших донорів кліматичної допомоги в цілях розвитку, Норвегія надає її як через підтримку національних компаній, які здійснюють діяльність в країнах, що розвиваються, так і через залучення до

проектів місцевих урядів. Підтвердивши в Білій книзі з реалізації цілей сталого розвитку 2016 р. чіткі зобов'язання щодо реалізації цілі «забезпечення загального доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії», Норвегія задекларувала наміри протягом декількох років вдвічі збільшити власний внесок у розвиток відновлюваних джерел енергії в країнах, що розвиваються, через збільшення бюджету допомоги для розвитку, що свідчить про пріоритизацію Норвегією наряду розвитку відновлюваної енергетики [85, с.14]. У бюджеті ODA на 2022 р. урядом Норвегії було передбачено виділення 193 млн. дол. на фінансування сфери клімату, захисту навколишнього середовища та розвитку океанів. Крім того, 569 млн. дол. було виділено на розвиток бізнесу, сільського господарства та відновлюваної енергетики.

Основними каналами фінансування розвитку відновлюваної енергетики є NORAD в складі МЗС, що здійснює управління багатосторонніми фондами, а також Norfund, що надає підтримку реалізації приватних та комерційних проектів. Особливістю норвезького підходу до кліматичного фінансування в країнах, що розвиваються, є надання підтримки через механізм грантів за активного залучення до даного процесу приватних компаній на основі політики когерентності з кінцевою метою скорочення бідності в глобальному вимірі. Головними ініціативами NORAD та Norfund в цьому контексті, зокрема, в сфері розвитку відновлюваної енергетики в країнах, що розвиваються, є «Чиста енергія для розвитку» (Clean Energy for Development) та «Розвиток приватного сектору» (Private Sector Development) [275, 276].

Головною метою вищезазначених ініціатив є стимулювання економічного зростання та зменшення забруднення, задля чого передбачено реалізацію енергетичних проектів з використанням гідро- та сонячної енергії, освітні проекти й дослідження та надання технічної допомоги. Окрім вищенаведених ініціатив, Норвегія бере участь в мульти-донорських програмах, найуспішнішою з яких є програма GET FiT, започаткована в Уганді в 2013 р. (крім уряду Норвегії, донорами виступають уряди Великої

Британії, Німеччини та ЄС) [277]. У реалізації відповідних ініціатив також беруть участь норвезькі приватні компанії, такі як SN Power (з 2017 року належить Norfund), Scatec Solar і KLP. За останні роки SN Power стала найбільшою комерційною інвестиційною компанією в рамках ініціативи «Чиста енергія для розвитку», яка фінансує гідроенергетичні проекти у Філіппінах (Амбуклао, Бінга, канал Маріс, Магат), Лаосі (проекти Теун, Хінбун), Замбії (проекти Lunsemwfa, Mulungushi, Muchinga) та Панамі (проект Bajo Frio) [278, 279]. Іншими організаціями, що надають підтримку розвитку відновлюваної енергетики в країнах, що розвиваються, є Innovation Norway, NORWEP та Nysnø AS. Норвезькі компанії, що отримують підтримку Innovation Norway, здійснюють свою діяльність в Кенії (SUNami Solar Kenya), Танзанії, Уганді, Південній Африці, а також на Близькому Сході [82]. Основними завданнями NORWEP є проведення консультацій, здійснення обміну інформацією між норвезькими компаніями та міжнародними партнерами, а також забезпечення платформи для обміну знаннями та досвідом в сфері розвитку відновлюваної енергетики, зокрема проведення відповідних форумів в зацікавлених країнах, що розвиваються [279]. В свою чергу, Nysnø AS є суверенним фондом багатства Норвегії, що має на меті боротьбу з кліматичним змінами, виступаючи одним з важливих інструментів уряду країни для виконання нею зобов'язань в рамках Паризької кліматичної угоди [280].

Іншим важливим каналом норвезького фінансування розвитку відновлюваної енергетики в країнах, що розвиваються, є діяльність некомерційних організацій. Найбільшою такою організацією є Південно-Африкансько-Норвезька Асоціація (SANA), яка виступає платформою для торговельного та інвестиційного співробітництва між компаніями ПАР та Норвегії [281]. Окрім розвитку відновлюваної енергетики, організація займається реалізацією соціальних та освітніх програм. Подібними завданнями опікується заснована в 2015 р. Нігерійсько-Норвезька торговельна палата (NNCC) [282].

В Таблиці 3.1. наведено перелік та основні напрямки діяльності норвезьких державних та приватних підприємств з фінансування відновлюваної енергетики в країнах Центральної та Південної Америки, Азії та на Близькому Сході.

Таблиця 3.1.

Аналіз надання допомоги в сфері відновлювальної енергетики в країнах Центральної та Південної Америки, Азії та на Близькому Сході

<i>Компанія</i>	<i>Вид послуг</i>	<i>On-grid/off-grid</i>	<i>Тип відновлюваних ресурсів</i>	<i>Діяльність</i>
<i>Agua Itara</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>On-grid</i>	<i>Гідроенергетика</i>	<i>Проекти в Панамі</i>
<i>BKK</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>On-grid</i>	<i>Гідроенергетика</i>	<i>Проекти в Панамі</i>
<i>Equinor</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>On-grid</i>	<i>Сонячна та вітроенергетика</i>	<i>Проекти в Бразилії та Аргентині</i>
<i>NBT AS</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>On-grid</i>	<i>Вітроенергетика</i>	<i>Проекти в Китаї (Внутрішня Монголія)</i>
<i>Scatec Solar</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>On-grid</i>	<i>Мережева сонячна електроенергетика</i>	<i>Проекти в Центральній та Південній Америці, Азії та на Близькому Сході</i>
<i>SN Power</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>On-grid</i>	<i>Гідроенергетика</i>	<i>Проекти гідроелектростанцій на Філіппінах, в Лаосі, Панамі</i>
<i>Statkraft</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>On-grid</i>	<i>Гідро-, вітро- та сонячна енергетика</i>	<i>Проекти в Індії, Бразилії, Перу та Чилі</i>
<i>Th Lao Enterprise & Partners Co Ltd.</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>On-grid</i>	<i>Сонячна та вітроенергетика</i>	<i>Інжиніринг, консультування та управління проектами в Лаосі</i>
<i>Tinfos AS</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>On-grid</i>	<i>Гідроенергетика</i>	<i>Будівництво гідроелектростанцій Мапірі в Індонезії</i>

Джерело: розроблено автором за даними [274]

В Таблиці 3.2. наведено перелік та основні напрямки діяльності норвезьких державних та приватних підприємств з фінансування відновлюваної енергетики в країнах Африки.

Таблиця 3.2

Аналіз надання допомоги в сфері відновлювальної енергетики в країнах Африки

<i>Компанія</i>	<i>Вид послуг</i>	<i>On-grid/off-grid (мережева і/позамережеві)</i>	<i>Тип відновлюваних ресурсів</i>	<i>Діяльність</i>
<i>Flowpower Norway AS</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>On-grid</i>	<i>Гідроенергетика</i>	<i>Проект гідроелектростанції в Уганді</i>
<i>Agua Itara</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>On-grid</i>	<i>Гідроенергетика</i>	<i>Проекти в Замбії</i>
<i>BKK</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>On-grid</i>	<i>Гідроенергетика</i>	<i>Проекти в Замбії</i>
<i>Scatec Solar</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>On-grid</i>	<i>Мережева сонячна електроенергетика</i>	<i>Проекти в Африці</i>
<i>SN Power</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>On-grid</i>	<i>Гідроенергетика</i>	<i>Проекти гідроелектростанцій в Замбії, Уганді</i>
<i>Norsk Vind Energi AS</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>On-grid</i>	<i>Вітроенергетика</i>	<i>Проект вітроенергетичного парку Макамбако в Танзанії</i>
<i>TrønderEnergi</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>On-grid</i>	<i>Гідроенергетика</i>	<i>Фінансування гідроелектростанції Вигуоу в Уганді</i>
<i>Grenor AS</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>Не визначено</i>	<i>Гідроенергетика</i>	<i>Субсидювання гідроелектростанції в Камеруні</i>
<i>Bright Products</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>Off-grid</i>	<i>Сонячна енергетика</i>	<i>Проекти в Африці</i>
<i>Kube Energy</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>Off-grid</i>	<i>Сонячна енергетика</i>	<i>Проекти для таборів біженців в Південному Судані та Кенії</i>
<i>NB Solar</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>Off-grid</i>	<i>Сонячна енергетика</i>	<i>Будівництво електростанцій в Південній Африці</i>
<i>SunErgy</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>Off-grid</i>	<i>Сонячна енергетика</i>	<i>Проекти в Камеруні</i>
<i>Solar Village</i>	<i>Девелопінг/інвестування</i>	<i>Off-grid</i>	<i>Сонячна енергетика</i>	<i>Проекти в Замбії</i>

Джерело: розроблено автором за даними [274]

Норвегія спрямовує найбільші обсяги фінансування на підтримку проектів відновлюваної енергетики у країнах Африки з акцентом на розвитку гідроенергетики та сонячної енергетики, внаслідок чого вона отримує змогу

значно розширити свою присутність на енергетичному ринку. Проекти у цій сфері спрямовані на залучення приватних інвестицій у країни, що розвиваються, а також на створення робочих місць з кінцевою метою зниження рівня бідності. Фінансуючи проекти відновлюваної енергетики у країнах, що розвиваються, Норвегія прагне досягти комплексної мети щодо сприяння пом'якшенню наслідків змін клімату, скорочення рівня бідності у країнах, що розвиваються, та підтримки підприємницької діяльності власних компаній задля утвердження своєї ролі кліматичного та енергетичного лідера.

2. Реалізація ініціатив з адаптації до змін клімату у країнах, що розвиваються.

Під адаптацією до кліматичних змін Норвегією насамперед розуміється комплекс дій, спрямованих на мінімізацію ризиків змін та максимізацію їх можливих корисних наслідків шляхом пристосування людських і природних систем у відповідь на реальні або очікувані кліматичні стимули. Однією з головних ініціатив Норвегії у сфері адаптації до змін клімату стало створення Фонду кліматичних інвестицій у 2021 р. з фінансуванням у розмірі 1,1 млрд. дол. США протягом п'яти років починаючи з 2022 р. [283] Завданням даного фонду є підтримка кліматичних дій та розширення доступу до відновлюваних джерел енергетики в країнах з низьким та середнім рівнем доходу, при чому більше частина кліматичного фінансування Норвегії спрямована на проекти, пов'язані з охороною навколишнього середовища та розвиток енергетики.

У квітні 2021 р. норвезький уряд розпочав нову стратегію боротьби з кліматичною кризою та голодом, в рамках якої збільшено фокус кліматичної допомоги Норвегії на адаптацію до змін клімату. Протягом останніх двох років Норвегія значно збільшила внески до Зеленого кліматичного фонду (GCF) та Глобального екологічного фонду (GEF), подвоївши обсяги фінансування GCF та збільшивши внески до GEF на 20%. Станом на сьогодні

Норвегія є шостим за величиною донором фонду та одним з 14 донорів Фонду кліматичних інвестицій (CIF) Світового банку [284].

Ключовим напрямком політики Норвегії в контексті адаптації до змін клімату є забезпечення продовольчої безпеки в країнах, що розвиваються, за допомогою вдосконалень в сфері сільського господарства та рибальства, а також розвитку бізнесу та наукових досліджень. Основою стратегії Норвегії щодо відповідної сфери є Білі книги під назвою «Продовольча безпека в кліматичній перспективі» (2013-2015) та «Спільна відповідальність за спільне майбутнє» (2016-2017), в якій робиться акцент на необхідності запровадження більш кліматично розумного сільського господарства у країнах, що розвиваються, розвитку приватного сектору, що діє в сфері сільськогосподарського виробництва та рибальства, а також заходів щодо зменшення продовольчих витрат [85, 285].

Норвегія є ключовим гравцем у підтримці роботи ФАО щодо права на забезпечення продовольством, зокрема, в рамках Комітету з всесвітньої продовольчої безпеки, а також активним учасником Глобального альянсу з «кліматично розумного» сільського господарства (GACSA) [286]. Кліматично «розумне» сільське господарство передбачає збільшення продуктивності сільського господарства і, водночас, збільшення стійкості до майбутніх впливів кліматичних змін, в тому числі за рахунок зменшення викидів парникових газів за допомогою технології ґрунтозахисного землеробства. На сьогодні Норвегія підтримує кілька програм кліматично «розумного» сільського господарства, в основному в Африці та Латинській Америці в рамках Африканського Союзу, Нового партнерства для розвитку Африки (NEPAD), Комплексної програми розвитку сільського господарства Африки (CAADP) та програми в Бразилії [287, с.5].

Як один із лідерів у риболовецькій сфері, Норвегія акцентується на фінансуванні розвитку сталого рибальства у країнах, що розвиваються, яка в основному спрямовується через ФАО та механізми двостороннього

співробітництва [288]. З 1980 р. Норвегія надає допомогу менш розвиненим країнам, фінансуючи наступні проекти ФАО:

- Програма виняткової економічної зони (EEZ), в рамках якої було підтримано зусилля багатьох країн щодо запровадження законодавства для розширення економічних зон;
- Консультативна програма з управління рибальством і надання консультативної допомоги (FIMLAP) в рамках Конвенції ООН з морського права (UNCLOS);
- FishCode - запровадження Кодексу поведінки для відповідального рибальства та відповідних планів дій;
- Реалізація міжнародної Угоди про заходи держави порту, спрямованої на боротьбу з незаконним, непідзвітним, і неконтрольованим рибальством (ННН-рибальством) [289]. Норвегія підтримала запровадження нового або оновленого законодавства про рибальство та нормативно-правової бази, включаючи Конвенцію про біологічне різноманіття у Намібії, Південній Африці, В'єтнамі, Маврикії, та Малайзії, а також сприяє розвитку малого індивідуального рибальства через співробітництво з Південною Африкою та Намібією, та підтримку Міжнародного фонду сільськогосподарського розвитку (IFAD) у Мозамбіку [290].

Норвегія розглядає в якості невід'ємного елемента підтримки напрямку сталого рибальства у країнах, що розвиваються, формування відповідної компетенції. Так, Норвегія ділиться технічними знаннями в ряді затребуваних галузей у сфері рибальства та аквакультури, надає консультаційні послуги, а також сприяє розвитку університетських партнерств та досліджень, які мають важливе значення для практичного співробітництва в галузі економіки та управління рибальством, а також аквакультури в рамках програми «Риба для розвитку» [291]. Елементом норвезького підходу до сталого рибальства є сприяння розвитку спільного управління, що передбачає відповідальність місцевих рибальських спільнот за виконання нормативної бази на локальному рівні.

Важливим напрямком політики Норвегії щодо адаптації до змін клімату є збереження та розвиток біорізноманіття, оскільки в умовах кліматичних змін все більшого значення набуває розвиток нових видів рослин, здатних адаптуватися до нових умов [292]. В останні роки Норвегія значно збільшила інвестиції в розвиток біорізноманіття, а в 2008 р. на території Свальбарду було створено Всесвітнє сховище насіння, метою якого є збереження генофонду сучасних зернових культур на випадок локальної чи глобальної катастрофи [200, с.47].

Норвегія є одним з найактивніших учасників Консультативної групи з міжнародних досліджень в галузі сільського господарства (CGIAR), метою якої є вивчення виробничих систем в країнах, сільське господарство яких потребує адаптації до кліматичних змін та вироблення цілісного підходу до його розвитку [293]. Норвегія розглядає CGIAR як ключового партнера у зусиллях щодо сприяння адаптації сільського господарства до зміни клімату і є одним з найбільших європейських донорів відповідного глобального партнерства.

Акцентуючись на позиціонуванні як лідера та прикладу для наслідування у сфері технологічних інновацій з метою протидії змін клімату та захисту навколишнього середовища, Норвегія робить вагомий внесок у розвиток кліматичних технологій. В основі норвезького підходу лежить акцент на зменшенні викидів парникових газів всередині країни (майже вся електроенергія країни виробляється гідроелектростанціями) та запровадженні новітніх технологій видобутку нафти та газу. Водночас Норвегія має намір поступово збільшувати питому вагу відновлюваної енергетики у структурі економіки, прикладом чого стала переорієнтація Суверенного фонду країни на інвестування в інфраструктуру альтернативних джерел енергетики на початку 2021 р. та повне позбавлення від активів, пов'язаних зі сферою розвідки та видобутку вуглеводнів [294]. Фонд планує інвестувати близько 12 мільярдів доларів у проекти з відновлюваної енергетики у період з 2020 по 2022 рік [295]. Норвегія також є лідером в

розвитку екологічного судноплавства та офшорної вітрової енергетики, розвиток якої проголошено одним з пріоритетів екологічної політики нового уряду країни [296].

Ключовими інструментами внутрішньополітичного аспекту кліматичної політики Норвегії є податок на викиди вуглецю (введений у 1991 р.), торгівля викидами (запроваджена у 2000 р., згодом пов'язана зі схемою торгівлі викидами ЄС з 2008 р.), та інвестування в технологію уловлювання та зберігання вуглецю (CCS) [297, с.1-6]. Норвегія акцентується на розвитку CCS як засобу подолання парадоксу між її позицією провідного експортера нафти і газу та статусу кліматичного лідера. Програма з запровадження відповідної технології під назвою “Лодія” (з англ. Longship) розглядається Норвегією як важливий етап розвитку інноваційної норвезької промисловості та економічно ефективний варіант боротьби зі змінами клімату як в самій Норвегії, так і у глобальних масштабах [298].

Таким чином, використовуючи наратив екологічної модернізації, що базується на технологічних інноваціях, Норвегія позиціонує свій спосіб нафтогазового видобутку як екологічно відповідальний, таким чином утверджуючись у статусі кліматичного лідера попри збереження за собою ролі провідного експортера паливних ресурсів.

Позиціонування Норвегії у сфері кліматичної політики має в своїй основі не лише утвердження в статусі кліматичного лідера, а й глобальний наратив про відповідальність щодо світового співтовариства в цілому, що базується на її ідентичності «позитивної держави», яка охоче дотримується міжнародних зобов'язань та норм. Для Норвегії кліматична політика є однією із сфер, де вона найбільш повно проявляє свою позитивну роль у світових справах, насамперед, щодо підтримки тих, кому пощастило менше. Розглядаючи розвинені в якості сторони, що несе на собі тягар відповідальності за глобальні зміни клімату, Норвегія вважає своїм завданням активно допомагати у пом'якшенні наслідків та адаптації до змін клімату країнам, що розвиваються. Особливістю норвезького підходу до

реалізації кліматичної політики є поєднання моральної відповідальності та постійних пошуків інноваційних технологічних рішень, що є одним з факторів продовження Норвегією курсу на одночасне співіснування позицій кліматичного лідера та потужної нафтогазової держави.

3.2 Політика допомоги Норвегії з метою розвитку як важливий фактор позиціонування країни у міжнародному середовищі

Політика допомоги з метою розвитку є одним з основних секторів / «ніш», що використовується Норвегією для утвердження в статусі «позитивної держави». В основі мотивів надання Норвегією міжнародної допомоги з метою розвитку лежать альтруїстичні цінності, пов'язані із суспільно-політичними нормами, насамперед, ідеологією соціальної держави. Деякі автори стверджують, що «значення допомоги з метою розвитку полягає у популяризації цінностей, які сповідує Норвегія, та іміджу, який багато норвежців вважали б бажаним для себе, що відповідним чином вплинуло на норвезький світогляд та зовнішньополітичний курс у важливих сферах» [299, с.260].

Норвезький дослідник К.Стокке зазначає: «Політика розвитку Норвегії більшою мірою, ніж у багатьох інших країнах, має своїм фундаментом ідеалістичну складову, що є запорукою її широкої внутрішньої підтримки» [56, с.256]. Водночас важливим фактором формування порядку денного здійснення норвезької допомоги з метою розвитку часто можуть виступати внутрішньополітичні системні інтереси та інтереси приватного сектору, насамперед, бізнес-інтереси.

Формалізація відповідного напрямку політики Норвегії відбулася на початку 1960-х років, поштовхом до чого були процеси деколонізації та перше десятиліття розвитку ООН. У 1961 р. Норвегія стала членом Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) та учасником Комітету сприяння розвитку (DAC). Наприкінці 1970-х років Норвегія

сформувала основні елементи своєї міжнародної політики розвитку, збільшивши офіційну допомогу з метою розвитку (ODA) з досить невеликої частки валового національного продукту у 1960-х роках до рівня, встановленого на друге десятиліття розвитку ООН (0,7% ВВП), згодом ставши однією з перших країн, що досягнула рівня 1% [300, с.534]. Органами, відповідальними за реалізацію політики з метою розвитку Норвегії, є Міністерство клімату та навколишнього середовища, Norad, Norec (Норвезьке агентство з обмінного співробітництва) і Norfund (Норвезький інвестиційний фонд для країн, що розвиваються).

У період становлення політики ODA Норвегія розглядала допомогу з метою розвитку в якості інструменту, що сприяє економічному та соціальному прогресу в найменш розвинених країнах. Надаючи допомогу, Норвегія прагнула сприяти не лише економічному зростанню, а й соціальному та культурному розвитку країн, що розвиваються. У 1967 р. норвезький уряд затвердив принцип безумовності допомоги як такий, що краще відповідає потребам країн-реципієнтів [56, с.53]. Незважаючи на деякі модифікації у 1980-х роках, викликані кризовими явищами в економіці країни, безумовна допомога стала одним з наріжних каменів державної політики розвитку, поряд з акцентом на врахуванні потреб та пріоритетів країн, що розвиваються.

Таким чином, в період становлення політики ODA, норвезький підхід до допомоги з метою розвитку характеризувався утилітарною позицією, згідно з якою Норвегія орієнтувалася на плани розвитку та пріоритети країн-реципієнтів. Характерною особливістю норвезької допомоги було її спрямування найменш розвинутим країнам у формі, яка могла б мінімізувала їх залежність від постійних потоків допомоги.

Наприкінці 1980-х років Норвегія спрямовувала допомогу з акцентом на політичні трансформації в країнах, що розвиваються, зокрема, у сфері прав людини, ефективності адміністративного процесу, належного управління, покращенні умов найбідніших та підтримці вразливих груп. У 1990 р.

норвезький уряд ввів окрему статтю бюджету для забезпечення гнучкої підтримки новим і слабким демократіям. Прагнучи заохотити країни-реципієнти більш ефективно досягати цілей розвитку, Норвегія встановила принцип умовності допомоги, який ґрунтувався на майбутніх зобов'язаннях країни-реципієнта щодо вдосконалення для отримання допомоги (*ex ante*) або залежність майбутньої допомоги від минулих результатів (обумовленість *ex post*) [301, с.52].

Вважаючи принцип відповідальності країни-реципієнта вирішальною передумовою для досягнення країнами, що розвиваються, цілей розвитку, Норвегія замінила утилітарну позицію, що домінувала в її підході щодо ОДА з 1970-х років, нормативною позицією, що була заснована на припущенні, що кожна країна-реципієнт несе відповідальність за свій власний розвиток [301, с.65].

На початку 21-го століття ключовим принципом в реалізації Норвегією допомоги з метою розвитку став принцип когерентності, у відповідності до якого Норвегія зосереджувалася на наданні допомоги у тих сферах, зусилля в яких мали б найбільшу ефективність для подолання бідності в країнах, що розвиваються [72]. В Білій книзі 2004 р. Норвегія зробила наголос на важливості підвищення ефективності допомоги за допомогою так званих «позитивних заходів», які передбачають спрямування допомоги на ті інституції та групи, які б могли досягти цілей, визначених у норвезьких програмах допомоги з метою розвитку, насамперед, скорочення бідності [79, с.14].

Таким чином, допомога з метою розвитку, яка постала в якості одного з перших інструментів зовнішньополітичної стратегії Норвегії в контексті глобального розвитку, стала одним з пріоритетних секторів зовнішньої політики країни, заповнення якого сприяє позиціонуванню Норвегії як середньої держави та її репутації «позитивної держави».

На сьогодні Норвегія є одним із найбільших донорів допомоги з метою розвитку та однією з шести країн, які дотримуються рівня надання допомоги,

встановленого ООН, та, разом зі Швецією і Люксембургом, надає понад 1% ВВП на цілі офіційної допомоги з метою розвитку [302]. Політика Норвегії з метою розвитку має своїм підґрунтям ряд стратегічних документів, ключовим з яких є «Можливості для всіх: права людини у зовнішній політиці та співробітництві з метою розвитку Норвегії» [88]⁵.

У 2013–2015 рр. Норвегія розробила нові принципи щодо ОДА, якими стали:

- підтримка конкурентоспроможності та створення позитивного іміджу країни;
- моральна відповідальність за майбутнє світу і пріоритетне вирішення соціальних проблем);
- високий рівень взаємодії з сусідами та іншими європейськими країнами [56, с. 252].

Протягом останнього десятиріччя Норвегія постійно збільшувала обсяги ОДА, при цьому бюджет за 2020 р. став рекордним і склав 39,5 млрд. дол. (див. Рис. 3.1) [69]. Після проголошення Декларації цілей сталого розвитку, яка є основою норвезької політики допомоги з метою розвитку, Норвегія підтвердила намір підвищити ефективність допомоги та сприяти глобальному розвитку з особливим акцентом на наступних питаннях: права людини, права жінок та гендерна рівність, зміна клімату та захист навколишнього середовища, а також боротьба з корупцією [303].

Відповідні цілі відображені у поточній програмі допомоги, яка зосереджена на пріоритетах, до яких відносяться питання боротьби зі змінами клімату, освіти, охорони здоров'я, розвитку приватного сектору та гуманітарної допомоги.

Динаміка обсягів допомоги, наданою Норвегією з метою розвитку (ODA), представлена на Рис. 3.2

---

⁵ Інші документи: «Тісна взаємодія: розвиток приватного сектору в норвезькому співробітництві з метою розвитку» (2014 – 2015 рр.), План дій МЗС щодо прав жінок та гендерної рівності у зовнішній політиці та політиці з метою розвитку на 2016-2020 рр., «Гуманітарна стратегія Норвегії: ефективний та комплексний підхід» (2018), «Роль та інтереси Норвегії у багатосторонньому співробітництві» (2018–2019), Міжнародна стратегія Норвегії з ліквідації шкідливих практик на 2019–2023 рр. та «Краще здоров'я, краще життя: боротьба з неінфекційними захворюваннями в контексті норвезької політики розвитку» (2020–2024).

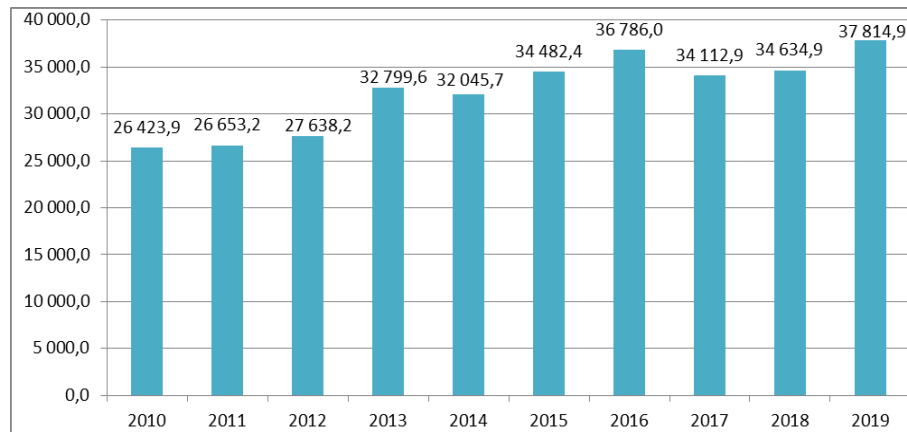

Рис 3.2 Обсяги норвезької ODA в млн. NKR (2010-2019)

Джерело: розроблено автором за даними [303]

З метою підвищення ефективності ODA у 2014 р. уряд Норвегії скоротив кількість країн-реципієнтів допомоги зі 116 до 84, визначивши 12 країн в якості основних партнерів, розділивши їх на дві групи – слабкі (недієздатні) країни та країни, що перебувають у процесі розвитку [304, с.5]. Відтоді Норвегія зробила особливий акцент на допомозі так званим недієздатним країнам через високу ціну неучасті в цьому процесі. Норвегія намагалася посилити спроможність таких країн захищати власну безпеку, спрямовуючи допомогу на підтримку сектору безпеки та правосуддя. До першої групи країн входять: Афганістан, Гаїті, Малі, Палестина, Сомалі та Південний Судан; до другої - Ефіопія, Малаві, Мозамбік, М'янма, Непал і Танзанія. В той час як допомога першій групі країн містить акцент на забезпеченні миру і стабільності, пріоритетом допомоги другій групі країн є розвиток приватного сектору та управління ресурсами. Основними країнами-реципієнтами норвезької двосторонньої ODA є країни Близького Сходу та Африки на південь від Сахари: Сирія, Афганістан, Ефіопія, Південний Судан, Палестина, Сомалі, Індонезія, Ліван, Колумбія та Малаві (див. Рис. 3.3.). З 2018 р. найбільшими реципієнтами норвезької допомоги є Сирія та Афганістан.

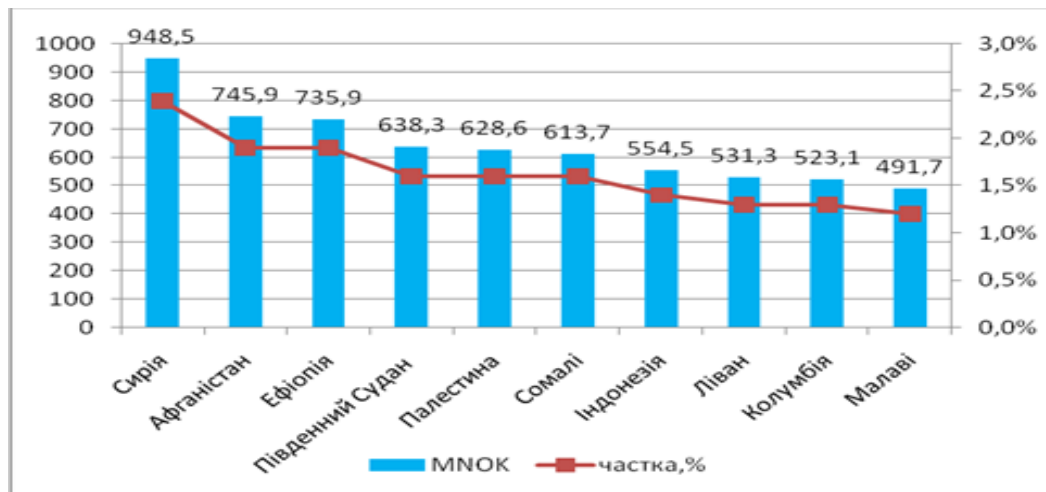

Рис.3.3 Топ-реципієнти норвезької ODA у 2020 р.

Джерело: розроблено автором за даними [304]

Протягом перших десятиліть 21 століття Норвегія демонструє свою відданість Цілям сталого розвитку тисячоліття, розглядаючи Декларацію цілей сталого розвитку в якості основоположного документу для реалізації політики з метою розвитку [305]. Норвегія ставить своїм завданням підвищити ефективність ODA та сприяти глобальному розвитку на основі принципу когерентності. Визначаючи останній в якості магістрального принципу у реалізації політики з метою розвитку, Норвегія концентрується на сферах, допомога у реформуванні яких найбільш ефективно сприяла б досягненню цілі скорочення бідності, і, як наслідок, зростанню безпеки у світовому вимірі. Окрім сектору протидії кліматичним змінам, в якості пріоритетних Норвегія визначає наступні сфери:

1. Освіта. Норвезька ODA в освітній сфері має на меті підготовку місцевого населення до участі в економіці, заснованій на знаннях, внаслідок чого починаючи з 2013 р. Норвегія постійно збільшує обсяги освітнього фінансування в країнах з низьким рівнем доходу [306, с.7]. Будучи одним із найбільших донорів Глобального партнерства з питань освіти, Норвегія приділяє особливу увагу інклюзивній освіті та питанню просування гендерної рівності [307]. Протягом останнього десятиліття також збільшилася частка норвезького фінансування на сферу освіти в умовах надзвичайних ситуацій і конфліктів. Основними каналами такої допомоги є Міжвідомча мережа

освіти в надзвичайних ситуаціях (INEE) та фонд «Освіта не може чекати» (ECW), завданням якого є трансформація системи допомоги та сприяння освітнім програмам для дітей та молоді в регіонах і країнах, охоплених кризою [308]. Норвегія також виступила одним з ініціаторів Декларації безпечних шкіл – першого документу такого роду, в якому підкреслювалася необхідність захисту учнів і вчителів під час збройних конфліктів та забороні використання навчальних закладів у військових цілях [309]. Станом на сьогодні Норвегія надає освітню допомогу 25 країнам у рамках багаторічних програм ECW.

2.Глобальне здоров'я. Норвегія позиціонує себе в якості лідера в сфері охорони здоров'я, а також визначає глобальне здоров'я як ключовий компонент своїх гуманітарних зусиль і основний пріоритет до 2030 р. У 2017 р. норвезький уряд заснував CEPi – головну глобальну ініціативу країни з розробки вакцин, спрямованих на протидію нових захворювань [310]. В якості основних каналів фінансування Норвегія використовує Gavi - Глобальний альянс з вакцин і імунізації, Глобальний фонд для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією та Глобальний фінансовий фонд [311]. Також Норвегія підтримує глобальні дослідження та розробки в галузі охорони здоров'я в рамках національної програми GLOBVAC, в рамках якої фінансує 87 програмних проектів [312]. У 2019 р. країна запустила комплексну стратегію «Краще здоров'я, краще життя» для боротьби зі смертельними неінфекційними захворюваннями [313]. Серед інших пріоритетів у зазначеній сфері Норвегія визначає охорону здоров'я жінок і дітей, репродуктивне здоров'я та збільшення охоплення, спрямованого на забезпечення доступу до медичних послуг якомога більшої кількості населення в країнах, що розвиваються.

3.Гуманітарна допомога. Норвегія зосереджується на довгостроковій перспективі гуманітарної допомоги з урахуванням причин гуманітарних потреб у всьому світі – конфліктів, бідності та кліматичних змін. З 2013 р. гуманітарний бюджет Норвегії збільшився на 68% [314, с.5]. З 2018 р.

Норвегія імплементує гуманітарну стратегію, якою передбачається інтегрований та правовий підхід до гуманітарної діяльності в країнах, що розвиваються з акцентом на досягнення більшої ефективності та добросовісності щодо гуманітарної допомоги. Впродовж 2019-2020 рр. Норвегія спрямовувала найбільший об'єм гуманітарної допомоги на підтримку постраждалих від кризи людей у регіоні Сахель [315]. Впродовж останніх років найбільшим реципієнтом гуманітарної допомоги Норвегії залишається Сирія. Норвегія також виступила ініціатором розробки Глобального договору про біженців – основного документу для збільшення ефективності подолання глобальних міграційних проблем.

Станом на сьогодні гуманітарна допомога Норвегії, в поєднанні з допомогою у сфері охорони здоров'я, є визначальною рисою норвезького підходу до гуманітарних зусиль у глобальному масштабі. Як один із основних партнерів UNHRC, Норвегія приділяє особливу увагу питанням гендерної рівності та необхідності комплексного та інноваційного підходу до надання гуманітарної допомоги [88]. Репутація Норвегії як щедрого донора гуманітарної допомоги базується на тому, що вона продовжує підтримувати населення країн у затяжних кризах, яким часто не приділяється велика увага з боку міжнародного співтовариства.

Особливістю норвезького підходу до реалізації ODA є фокус на принципі когерентності, що обумовлює необхідність постійної оцінки ефективності допомоги з метою підвищення її відповідності сучасному порядку денному досягнення Цілей сталого розвитку та рішень Ріо+20, та, відповідно, вирішенню ключової глобальної проблеми, якою Норвегією визнається проблема бідності. Відповідно, характеристиками норвезького підходу до реалізації ODA на сучасному етапі є :

- опора на гнучку інституційну структуру міжнародної допомоги розвитку: Міністерство закордонних справ розробляє стратегії ODA, які потім реалізують три державні установи – NORAD, FK Norway та NORFUND;

- значне звуження географії допомоги з акцентом на досягнення конкретних результатів. Якщо в 2013 р. Норвегія виступала донором для 116 країн, то вже в наступних роках їх кількість скоротилася більш ніж на чверть [69]. Двостороння допомога Норвегії в першу чергу спрямована на країни Африки на південь від Сахари та Латинської Америки;

- акцент на відповідальності країн-реципієнтів за ефективне розподілення та використання допомоги;

- фокус на реалізації спеціальних секторальних програмах політики з метою розвитку;

- поєднання ODA з ефективною торгівельною політикою, створенням сприятливих умов для інвестицій та нових робочих місць;

- зосередження на таких категоріях партнерства як довгострокове співробітництво в галузі розвитку та співробітництво для стабілізації та запобігання конфліктів, а також просування ідеї міжнародної легітимності участі донорів у розвитку країн-реципієнтів, зокрема, щодо підтримки прав людини [89, с.9];

- посилення акценту на використанні багатосторонніх каналів фінансування задля кращої мобілізації ресурсів. Серед міжнародних організацій Норвегія особливо вирізняє систему ООН, яка є традиційно важливою міжнародно-політичною ареною країни та ключовим каналом допомоги з метою розвитку. У 2019 році найбільшими одержувачами основної частки фінансування Норвегії були ЮНІСЕФ, ПРООН, Фонд ООН у галузі народонаселення, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Всесвітня продовольча програма та Структура ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок [316, с.6]. Водночас, трьома найбільшими одержувачами норвезької допомоги є ПРООН, ЮНІСЕФ та Gavi;

- посилення соціального акценту та, як наслідок, фокус на активному залученні нових учасників ODA, а саме громадянського суспільства, неурядових організацій та приватного бізнесу. У 2019 р. вперше більше

чверті всього обсягу норвезької допомоги було спрямовано через організації громадянського суспільства – Норвезьку раду у справах біженців, Норвезький Червоний Хрест, Організації допомоги Норвезької церкви, Норвезьку народну допомогу та «Врятуємо дітей» Save the Children Norway [317, 318];

- посилення партнерства з приватним бізнесом та стимулювання приватної підприємницької діяльності, для чого було утворено нову грантову схему Norfund, яка дозволяє норвезькому приватному бізнесу долучатися до фінансування ініціатив з покращення реалізації програм для розвитку у країнах-реципієнтах [319].

Підсумовуючи вищезазначене, політика Норвегії щодо надання допомоги насамперед ґрунтується на соціально-політичних нормах та цінностях країни, а також пов'язана із зацікавленістю у існуванні міжнародного режиму, який міг би підтримувати такі цінності. Будучи одним з найбільших донорів міжнародної допомоги, Норвегія розглядає цю сферу своєї політики як одну з «ніш», важливих для підвищення свого морального політичного капіталу і визнання на міжнародній арені. Таким чином, ODA є важливим інструментом позиціонування Норвегії як «позитивної держави», яка бере на себе відповідальність за процеси глобального розвитку.

3.3 Політика Норвегії зі сприяння миру як ключовий елемент міжнародного позиціонування Норвегії

В основі зовнішньої політики Норвегії щодо сприяння миру лежить розуміння своєї особливої ролі як малого народу/невеликої країни в досягненні миру, що, в свою чергу, є невід'ємним елементом її позиціонування як «позитивної держави». Як лівоцентристські, так і правоцентристські уряди Норвегії обрали сприяння миру в якості пріоритетного напрямку політики країни. Незважаючи на віддаленість і малу кількість населення, впродовж останніх десятиліть Норвегія перебувала у

авангарді зусиль зі сприяння миру. Зовнішньополітична діяльність країни на відповідному напрямку включає посередництво та сприяння переговорному процесу, миротворчість, а також гуманітарні зусилля та допомогу з метою розвитку. Роль Норвегії в укладенні угоди в Осло між Ізраїлем та Палестиною та її подальше залучення до врегулювання конфліктів у Гватемалі, Боснії, Шрі-Ланці, Судані, Філіппінах, Гаїті та Колумбії сприяли формуванню репутації Норвегії як «позитивної держави». Утвердженню відповідної репутації Норвегії сприяє той факт, що впродовж останнього десятиліття країна продовжує залишатися одним із найбільших донорів міжнародної допомоги з метою розвитку [302]. Високий рівень залучення країни до міжнародних зусиль зі сприяння миру та її успіх у цьому секторі/«ніші» міжнародної політики можна пояснити двома факторами: наявністю політичного дискурсу про Норвегію як державу миру як однієї з основ її позиціонування на міжнародній арені, а також існуванням «норвезької моделі», яка дозволяє досягти ефективної взаємодії між урядом, громадянським суспільством та науково-дослідними установами задля досягнення конкретних зовнішньополітичних результатів.

Політика сприяння миру Норвегії має в своїй основі історичне самоусвідомлення як держави миру, яка сповідує ліберальні цінності і прагне зробити світ кращим. На думку норвезького дослідника Х.Лейра, ідея миру є міцно вкоріненою в норвезьку ідентичність: «Норвегія і норвежці виступають за сприяння миру насамперед тому, що це є частиною того, що робить нас «норвежцями» [320, с.349]. Існування традиції миру в Норвегії можна прослідкувати ще з середини 19 ст., коли розпочало було започатковано Норвезьке місіонерське товариство, яке проводило свою діяльність у низці африканських країн [321, с.5]. Ще до отримання Норвегією незалежності, в 1902 р. майбутній міністр закордонних справ Норвегії Х.Кут вказував на особливу роль малих народів, в тому числі і Норвегії, в справі сприяння миру, вважаючи, що вони не лише можуть, але й мають відігравати активну роль в трансформаціях на світовій політичній арені: «Якщо ми,

норвежці, доєднаємось до досягнення великої мети - миру під лозунгом «Справедливість для людей і між народами», для нас буде великою честю взяти участь у творенні нової ери миру серед народів» [320, с.343]. Продовження відповідної ідеї знаходимо в твердженні видатного норвезького політичного діяча, першого секретаря ООН Лі: «Менші держави мають відігравати значну роль у зміцненні миру, оскільки їхні амбіції носять насамперед економічний та культурний, а не політичний характер. Їхня зовнішня політика має бути спрямована на досягнення взаємного розуміння та довіри між великими державами» [322, с.29]. Наголошуючи на відсутності егоїстичних інтересів та відводячи ключову роль історичному моральному обов'язку Норвегії сприяти перетворенню світу на краще місце, прем'єр-міністр країни Х.Бунневік зазначав: «Діяльність, спрямована на досягнення миру, була однією з основ політики Норвегії протягом століть... ми повинні, наскільки це можливо для малої нації, прагнути побудувати культуру миру між народами» [323].

Аналізуючи особливості політики миру Норвегії в 20 ст., можемо прослідкувати еволюцію підходів до її реалізації. Після закінчення Першої світової війни Норвегія фактично відходить від політики ізоляціонізму, вступивши до Ліги Націй, де вона активно підтримує укладення міжнародних арбітражних угод та рішень про надання міжнародної гуманітарної допомоги, а також тісно співпрацює з іншими скандинавськими країнами щодо підтримки миротворчих заходів. Після Другої світової війни Норвегія виступила одним з засновників ООН, залишаючись послідовним прихильником зусиль організації та її ініціатив, зокрема щодо проведення миротворчих операцій ООН та надання міжнародної допомоги. що стало проявом нового активізму, під яким розумілася підтримка багатосторонніх рішень глобальних проблем та застосування конкретних заходів щодо просування миру через глобальний розвиток. Таким чином, в перші роки після формування системи ООН, при виробленні свого зовнішньополітичного курсу Норвегія продовжувала опиратися на

ліберальну традицію. Навіть вступ до НАТО у випадку Норвегії не являв собою відхід від традиції миру, оскільки впродовж Холодної війни Норвегія дотримувалася стратегії «третього шляху» щодо блокового протистояння, роблячи ставку на активному залученні до діяльності ООН та обмеженій участі в НАТО [324, с.59]. Незважаючи на те, що під час Холодної війни Норвегія могла реалізовувати діяльність, пов'язану з політикою миру, в досить обмеженому варіанті з огляду на домінування безпекової проблематики у зовнішньополітичному порядку денному країни, в норвезькому дискурсі продовжувала прослідковуватись відданість ідеям миру та співробітництва, а також переконання в існуванні особливої місії Норвегії та її прагнення щодо позитивних трансформацій у світі. Незважаючи на постійну присутність політики миру як невід'ємної частини зовнішньої політики Норвегії, було б неправильно казати про її безперервний та незмінний характер з огляду на зміни ступеню та інтенсивності міжнародної взаємодії, а також змісту самого поняття «мир», що насамперед було пов'язано з розширенням колом питань «мирного» порядку денного, до якого все частіше включалися сфери глобального розвитку та безпеки, та його місця в зовнішній політиці країни.

Закінчення Холодної війни означало для Норвегії з одного боку покращення безпекової ситуації, а з іншого – необхідність пошуку більш чіткої зовнішньополітичної ідентичності. Інтелектуальною відправною точкою для цього стала теза Державного секретаря Я.Егеланда про порівняльні переваги малих держав для перетворення світу на краще місце, насамперед в сфері захисту прав людини. Особлива роль Норвегії в цьому процесі пояснювалася позитивним міжнародним іміджем, відсутністю колоніального минулого в поєднанні з давньою мирною традицією, наявними ресурсами та тенденцією до нарощування об'ємів допомоги, а також тісними зв'язками між державою та гуманітарними неурядовими організаціями, та внутрішньополітичним консенсусом, які згодом стали основними елементами так званої «норвезької моделі» політики миру [57]. Окрім суто

ліберальної спрямованості, ідея позиціонування Норвегії як держави миру, що своїми діями сприяє глобальним мирним перетворенням, мала своїм підґрунтям тезу про необхідність для Норвегії відгравати помітну роль на міжнародній арені після закінчення Холодної війни з огляду на зниження важливості країни як стратегічного пункту в блоковому протистоянні. В цьому контексті ініціативи, пов'язані з сприянням миру, стали для Норвегії сектором/нішею, завдяки якій вона отримала змогу продовжувати становити інтерес для міжнародних партнерів та наростити свій політичний капітал, внаслідок чого відбувалося конструювання образу Норвегії як актора, який володіє здатністю сприяти процесу досягнення миру та бути корисним у міжнародному плані.

Позиціонування Норвегії як «позитивної держави», що сприяє миру, остаточно оформилось після її участі у врегулюванні на Близькому Сході в 1993 р., коли було сформовано її імідж як гуманітарної супердержави (“humanitær stormakt”) [325, с.94]. Зарекомендувавши себе як успішний посередник у переговорах між Ізраїлем та Організацією звільнення Палестини, Норвегія здобула статус провідної держави у сфері сприяння миру. Я.Егеланд так пояснював прийнятність Норвегії як третьої сторони у ізраїльсько-палестинському врегулюванні: «Ми, на відміну від великих держав, не розглядалися як держава з іншими цілями, аніж досягнення миру. Нам ніхто не приписував ні економічних, ні стратегічних мотивів» [156, с.40]. Сприяння миру в якості повноцінного самостійного вектору зовнішньої політики Норвегії бере початок саме з цього періоду, оскільки, незважаючи на відносно довгу традицію миру в зовнішньополітичному дискурсі країни, під час Холодної війни сприяння миру розглядалося радше як інструмент політики допомоги з метою розвитку, гуманітарної допомоги або сприяння демократії. Так, у Білих книгах, опублікованих в 1986 - 1992 рр. в основному акцентувалася проблематика захисту прав людини, гуманітарної допомоги та сталого розвитку, в той час як сприяння миру не вважалося сферою, де Норвегія могла б претендувати на міжнародне лідерство. Починаючи з 90-х

рр. 20 ст. допомога для розвитку стала відігравати більш підпорядковану роль, розглядаючись в якості корисного інструменту у зусиллях щодо сприяння миру як основної мети [7, с.58]. Завдання сприяння миру, таким чином, почало розглядатися не лише як інструмент допомоги для розвитку, а й як важлива частина зовнішньої політики країни.

Впродовж останніх десятиліть, Норвегія брала участь у значній кількості процесів мирного врегулювання. погоджуючись взяти на себе цю відповідальну місію на прохання сторін. Окрім мирних переговорів в Осло, з 1993 р. Норвегія офіційно брала участь у процесах мирного врегулювання у Афганістані, Колумбії, Гватемалі, М'янмі, Непалі, Сомалі, Шрі-Ланці, Філіппінах і Південному Судані. Завдяки своїм зусиллям зі сприяння миру в цей період Норвегія здобула міжнародну репутацію держави, що сприяє миру, утвердивши цю сферу в якості особливого дипломатичного сектору/«ніші». Станом на сьогодні Норвегія бере участь у процесах мирного врегулювання в більш ніж 20 різних країнах і регіонах, більшість яких здійснюється у тісній співпраці з іншими суб'єктами, зокрема з ООН.

Підтвердженням особливого значення політики миру в зовнішньополітичному курсі Норвегії стало утворення в 2002 р. окремого підрозділу, а в 2004 р. Департаменту з питань миру та мирного врегулювання в складі МЗС [326, с.567]. Починаючи з цього періоду відбувається остаточний перегляд релевантності завдань «сприяння миру» та «допомоги з метою розвитку» в норвезькому зовнішньополітичному дискурсі, оскільки саме сприяння миру стає кінцевою метою, тоді як допомога з метою розвитку розглядається в якості одного з важливих інструментів для її досягнення. Водночас, наголошується на необхідності узгодження зусиль щодо сприяння миру та допомоги з метою розвитку з огляду на глибинну взаємозалежність обох сфер, в чому знаходимо відображення застосування Норвегією принципу когерентності у формуванні зовнішньополітичної стратегії [327]. В Таблиці 3.3 представлено зведений аналіз участі Норвегії у зусиллях зі сприяння миру з 1993 р. [328, 329, 330, 331, 332].

Зведений аналіз участі Норвегії у зусиллях зі сприяння миру

Країна	Миротворчий внесок Норвегії
Афганістан	Надання підтримки миротворчим зусиллям та розбудові регіонального співробітництва. Особливий акцент на захисті прав жінок.
Венесуела	Сприяння проведенню мирних переговорів 2019 р. між сторонами конфлікту у Венесуелі.
Гватемала	Разом із США, Іспанією, Мексикою, Венесуелою та Колумбією-член Групи друзів Гватемальського мирного процесу. У Норвегії було підписано три часткові угоди та Мирна угода 1996 р.
Ізраїль, Палестина	Сприяння проведенню переговорів у 1992-1993 рр., наслідком яких стало підписання Угоди Осло. Норвегія відповідала за реалізацію програми, створеної відповідно до Угоди Осло II у 1995 р., що мала на меті збільшення інклюзивності мирного процесу. Норвегія очолює Спеціальний комітет зв'язку (ANLC) з координації міжнародної допомоги Палестині з моменту його створення в 1993 р. ANLC координує міжнародне фінансування значної частини бюджету Палестинської автономії.
Колумбія	Участь в зусиллях з досягнення миру та примирення, а також в сприянні налагодженню діалогу між урядами країни та партизанськими угрупованнями (Farc-EP та Армії національного звільнення (ELN). З 2016 р. виступає державою, що сприяє мирному процесу з ELN.
М'янма	Участь у мирному процесі через Спільний фонд миру та підтримку Спільного моніторингового комітету. Підтримка миротворчих зусиль організацій громадянського суспільства.
Непал	Надання неформального місця зустрічі для сторін конфлікту під час мирного процесу, а також підтримка зусиль ООН з допомоги та моніторингу. Після підписання Всеохоплюючої мирної угоди в 2006 р. сприяння інтеграції та реабілітації колишніх комбатантів-маоїстів, а також надання підтримки Непальському трастовому фонду миру.
Сомалі	Сприяння реалізації мирних переговорів між урядом і комуністичним рухом Національного демократичного фронту Філіппін (NDFP) з 2001 р. та активна участь у Групі міжнародного моніторингу (IMT) та Міжнародному незалежному органу з контролю над процесом роззброєння на півдні Філіппін (IDB) у зв'язку з мирним процесом між урядом та Ісламським фронтом визволення Moro (MILF).
Судан/Південний Судан	Член Тройки, разом з США і Великобританією з 2002 р. Провідна роль у переговорах, наслідком яких стало підписання мирної угоди в 2005 р. Підтримка проведення переговорів під керівництвом Міжурядового органу з питань розвитку (IGAD), результатом яких стали Аддіс-Абебські угоди між Суданом і Південним Суданом у 2012 р. Підтримка проведення переговорів під головуванням IGAD після конфлікту в Південному Судані, наслідком чого стало укладення мирної угоди в серпні 2015 р. та переглянутої угоди у вересні 2018 р.

<i>Продовження таблиці</i>	
Філіппіни	Разом із США член-засновник Міжнародної контактної групи. Підтримка розробки Рамкової програми національного примирення 2019 р.
Шрі-Ланка	Сприяння мирним переговорам у 2000-2006 рр. Головування в Моніторинговій місії на Шрі-Ланці, створеної для спостереженням за виконанням угоди про припинення вогню 2002 р., до офіційного виходу уряду Шрі-Ланки з угоди в 2008 р.

Джерело: розроблено автором

Політика Норвегії щодо сприяння миру не обмежується посередництвом або зусиллями зі сприяння проведенню переговорів. З середини 1990-х років Норвегія долучилися до низки миротворчих ініціатив в рамках ООН. Незважаючи на той факт, що Норвегія брала участь у операціях ООН ще у період після закінчення Другої світової війни, після завершення Холодної війни характер її участі у миротворчості зазнав змін, а кількість операцій, в яких брала участь країна, значно зросла. Так, 86% усіх операцій за участю Норвегії розпочалися після 1990 р. Зміни також позначилися на зростанні різноманітності типів операцій та видів внесків. Водночас, з кінця 1990-х Норвегія стала надавати пріоритет участі у операціях НАТО, однією з причин чого стали виклики, з якими ООН зіткнулися у Руанді та Боснії [333, с.4].

Попри розширення мандату ООН на початку 2000-х рр., а також збільшення кількості миротворчих операцій, внесок Норвегії у миротворчі зусилля організації, зокрема, у розрізі кількості персоналу, залишався порівняно невисоким (навіть у перерахунку на кількість населення, Норвегія надавала менше п'ятої частини персоналу у порівнянні з країнами-лідерами миротворчих операцій ООН). З середини 1990-х до 2017 р. кількість норвезького персоналу у миротворчих операціях ООН зменшилася з 1500 до 69 чоловік [328, с.1]. Норвегія дещо збільшила свою участь в операціях ООН після 2005 р., як за чисельністю персоналу, так і за кількістю операцій. Водночас, Норвегія прагнула сконцентрувати свій персонал хай не у великій кількості, але на критично важливих позиціях, прикладами чого стали надання транспортного літака Hercules C-130 у операції в Малі (MINUSMA) у 2016 р., 2019 р. та 2021 р. у відповідності з ініційованою Норвегією

концепцією багатонаціональної ротації, робота аналітиків, розгортання польового госпіталю та надсилання інженерів з буріння свердловин до Чаду з 2009 по 2010 рр., а також призначення норвезьких офіцерів членами персоналу ООН [328, с.4]. Водночас, позиція Норвегії полягає в тому, що надсилання персоналу є не єдиним способом зробити свій внесок у миротворчі операції, натомість пропонуючи в якості альтернативи фінансові зобов'язання та вузькоспеціалізовану діяльність, наприклад, щодо надання високотехнологічного обладнання. Порівнюючи фінансовий внесок Норвегії у миротворчість з рівними країнами, слід зазначити, що він є меншим від внеску Швеції на 27%, Нідерландів – на 43% та Швейцарії - на 36%, але водночас переважає внесок Данії та Фінляндії. Амбіції Норвегії щодо обрання непостійним членом РБ ООН на 2021-2022 рр. мали наслідком збільшення фінансування миротворчих зусиль ООН, зокрема, Фонду миробудівництва ООН, де Норвегія виступає одним з найбільших спонсорів, виділивши майже 57 млн. дол. на наступну стратегічну фазу його діяльності на 2020-2024 рр. [334].

Як член Ради Безпеки ООН, Норвегія планує використати свій 20-річний досвід миротворчої дипломатії для посилення зусиль Ради Безпеки щодо запобігання та врегулювання конфліктів, визначаючи в якості пріоритетів посилення захисту цивільного населення та участь жінок у процесах мирного врегулювання, а також підкреслюючи взаємозалежність безпеки та сталого розвитку, особливо в контексті змін клімату. У своїй зовнішньополітичній діяльності на відповідному напрямку Норвегія спирається на традиції «тихої дипломатії», продовжуючи відігравати активну роль у сприянні миру у різних регіонах світу - від Близького Сходу до Африки, Азії та Латинської Америки [335]. Норвегія також бере активну участь у нормативній площині підтримання миру, що виходить за рамки діяльності ООН. В якості одного з прикладів такого залучення є ініційована Норвегією резолюція 1325 РБ ООН – перша резолюція про жінок, мир і безпеку, за якою визнається особлива роль жінок в підтриманні миру, миротворчості та постконфліктному

відновленні. Ще одним прикладом є діяльність Департаменту миротворчих операцій ООН, зокрема, щодо утворення інтегрованих місій зі збільшенням акценту на ролі цивільних осіб у миротворчих операціях, що є одним з елементів норвезького підходу до миротворчості загалом [336]. Відповідний внесок дозволяє Норвегії отримати визнання для позиціонування себе в якості «позитивної держави».

«Норвезька модель» сприяння миру

Тоді як у вузькому сенсі «норвезька модель» передбачає тісне співробітництво з неурядовими організаціями та громадським сектором, в більш широкому сенсі до її основних характеристик також включають підкріплення мирних зусиль ресурсами, виділеними на допомогу для розвитку та гуманітарну допомогу, а також співробітництво та координацію з іншими міжнародними акторами.

У випадку Норвегії перевагами, які забезпечують довіру до Норвегії як до третьої сторони, виступають: відсутність колоніального минулого, егоїстичних інтересів, важелів примусу щодо сторін, а також традиційна неупередженість. Наявність тісних контактів як з державними, так і з недержавними суб'єктами у зонах конфлікту також сприяють утвердженню ролі Норвегії як провідної держави зі сприяння миру. До того ж стабільно значними залишаються розміри норвезьких бюджетних асигнувань, спрямованих на просування миру, примирення та демократії [337].

Тісне співробітництво між владою, неурядовими організаціями та академічними установами, що є стрижневим елементом «норвезької моделі», забезпечує гнучкість норвезького підходу щодо мирного врегулювання. Особливість такої форми побудови роботи в сфері політики миру пояснюється традиційним акцентом на ролі «народу» у міжнародних зусиллях Норвегії щодо сприяння миру, оскільки саме громадянське суспільство брало активну участь в міжнародному співробітництві та мирних ініціативах задовго до того, як ці процеси стали частиною порядку денного державної політики. Так, більшість ініціатив Норвегії в цьому напрямку

впливали з попередніх контактів неурядових організацій, які в подальшому створили основу для більш формалізованої взаємодії, як це було у випадку Гватемали та Судану, де діяли такі організації як Kirkens Nødhjelp (Допомога Церкви Норвегії) та Norsk Folkehjelp (Норвезька народна допомога) відповідно. Саме тому, коли Норвегія стала брати активну участь в полегшенні процесів мирного врегулювання в різних регіонах світу, присутність неурядового сектору виглядала цілком логічною та доцільною [338, с.226].

Норвегія підходить до питання своєї ролі у мирному врегулюванні з врахуванням особливостей контексту у кожному окремому випадку. Водночас, основними елементами норвезького підходу до сприяння миру є: (1) тісні робочі відносини між міністерством закордонних справ та неурядовими організаціями, які володіють необхідними компетенціями щодо діяльності у місцевому контексті; (2) підтримка контактів з усіма сторонами конфлікту (досить часто неофіційних); (3) вдавання до секретних переговорів, за необхідності; (4) підтримка посередницьких зусиль ключових акторів мирного врегулювання, наприклад, ООН або США; (5) надання суттєвих обсягів фінансової допомоги та місця для проведення переговорів; (6) акцент на довгостроковій підтримці через допомогу з метою розвитку та економічна підтримка зусиль з реконструкції задля подальшої підтримки миру на більш стабільній основі [7, с.58].

Основними напрямками участі Норвегії у врегулюванні конфліктів є сприяння у проведенні переговорів між сторонами конфлікту, підтримка моніторингових механізмів дотримання досягнутих зобов'язань, координація зусиль країн-донорів, які надають підтримку мирному процесу, а також допомога населенню у постраждалих від конфлікту країнах. Зусиллям Норвегії зі сприяння процесам мирного врегулювання також притаманний набір певних характеристик:

- позиціонування себе як сторони, що не має безпосередніх інтересів в результаті врегулювання конфлікту, окрім самого мирного врегулювання;

- відсутність прямих важелів впливу на сторони конфлікту;
- використання в якості імпліцитних важелів впливу неурядових організацій;
- поєднання зусиль зі сприяння миру з ODA.

Підхід Норвегії до процесів мирного врегулювання має довгостроковий характер та є орієнтованим на результат, що, з огляду на комплексний характер сучасних викликів, передбачає поєднання зусиль зі сприяння миру з гуманітарною допомогою та допомогою з метою розвитку й захистом прав людини у співробітництві з ООН та національними і міжнародними неурядовими організаціями та організаціями громадянського суспільства. Характер зусиль Норвегії, спрямованих на досягнення миру та примирення між сторонами конфлікту, залежить від особливостей самого конфлікту та місцевого контексту.

Водночас, можливо виокремити узагальнені характеристики норвезького підходу до сприяння миру:

- Покладання відповідальності за результати мирного процесу на сторони конфлікту. Норвегія сприяє сторонам конфлікту в їхніх зусиллях щодо досягнення миру, але відповідальність за мирний процес завжди покладається на самі сторони конфлікту. Досягнення довготривалого миру є можливим лише в тому випадку, коли самі сторони продемонструють готовність працювати над виробленням політичного рішення, в той час як Норвегія ніколи не нав'язуватиме своє бачення рішення сторонам.

- Довгостроковість зусиль, спрямованих на досягнення миру та примирення між сторонами конфлікту. В основі такого підходу лежить розуміння Норвегією довготривалості багатьох конфліктів, що означає, що часто потрібен певний проміжок часу, перш ніж сторони будуть готові вести переговори щодо політичного вирішення конфлікту. Широкий консенсус у Стортингу, що існує з цього приводу, а також послідовна підтримка відповідних процесів урядами країни, сприяє репутації Норвегії як передбачуваного партнера.

- Готовність вести діалог з усіма сторонами конфлікту. Норвегія веде переговори з усіма сторонами, які прагнуть досягнути політичного вирішення конфлікту, що сприяє зміцненню довіри та покращенню розуміння основних інтересів сторін конфлікту.

- Розуміння ризиків невдачі. Норвегія приймає той факт, що часто існує висока ймовірність неуспішності мирного процесу, але разом з цим визнає необхідність подальших спроб задля досягнення кінцевого успіху. В якості прикладу можна навести процес врегулювання в Колумбії, де сторонам вдалося досягти мирної угоди у 2016 р., спираючись на уроки, винесені з трьох попередніх невдалих спроб у 1980-х і 1990-х роках.

- Використання доступних ресурсів. У поєднанні зі значним обсягом допомоги з метою розвитку, Норвегія має можливість підтримувати переговорні процеси та сприяти стійкому мирному врегулюванню, наприклад, через механізм моніторингу та імплементації мирних угод.

- Тісне співробітництво з партнерами. Норвегія співпрацює з міжнародними організаціями, країнами та організаціями громадянського суспільства. Щороку разом із Центром гуманітарного діалогу Норвегія організовує Форум в Осло, метою якого є обмін досвідом та створення мереж партнерства.

- Участь Норвегії в міжнародних військових операціях та різноманітних мирних ініціативах, що ґрунтується на дотриманні трьох принципів: 1) політична і моральна легітимність участі в міжнародних військових операціях; 2) співпраця та співробітництво між цивільними та військовими; 3) оцінка результативності мирних ініціатив.

- Неупередженість. Виступаючи в якості держави, що сприяє полегшенню мирних процесів, Норвегія завжди залишається неупередженою, що, водночас, не означає нейтральності, коли йдеться про цінності, оскільки Норвегія активно сприяє просуванню принципів міжнародного права та прав людини. Норвегія виходить з того, що процеси мирного врегулювання за

участю місцевого цивільного населення сприяють відчуттю відповідальності та, зрештою, ефективнішому досягненню мирних угод.

В даний період часу відбувається зміна специфікації основних характеристик «норвезької моделі». Зокрема, в норвезькому дискурсі все частіше наголошується на ролі Норвегії не лише як посередника у процесі мирного врегулювання, а як держави, що сприяє миру, з метою акцентування відповідальності за кінцевий результат врегулювання саме на сторонах конфлікту. Разом з цим, в програмних документах Норвегія робить все більший наголос на підтриманні відносин з основними міжнародними акторами, а також співробітництві та координації спільних зусиль. Вищезазначена тенденція демонструє, з одного боку, намагання Норвегії убезпечити себе від можливих звинувачень щодо неефективності її залучення до сприяння миру, а з іншого, прагматичну спрямованість її зусиль як на досягнення результату, так і на підкресленні свого статусу «позитивної держави».

Висновки до Розділу 3

Аналіз секторальної дипломатії як базису позиціонування Норвегії в якості «позитивної держави» дозволяє зробити наступні висновки.

По-перше, визначальним напрямом зовнішньополітичної стратегії Норвегії є акцент на тих сферах міжнародної політики, де вона має потенціал до лідерства та участь в яких мала б позитивний вплив на глобальні процеси. Відповідно, ключовими складовими секторальної дипломатії Норвегії є: кліматична політика; політика допомоги з метою розвитку та політика щодо сприяння миру.

По-друге, для кліматичної політики Норвегії характерним є парадокс «кліматичний лідер vs нафтогазовий гігант». Прагнучи мінімізувати цю контроверсійність, Норвегія вдається до використання двох дискурсів: виклик зміни клімату у взаємозв'язку з проблемою бідності з одного боку та

позиціонування країни як лідера інновацій та технологій з іншого. Норвегія розглядає кліматичну складову своєї зовнішньої політики у рамках ширшої мети досягнення цілей сталого розвитку, що в більш широкому контексті є відображенням реалізації принципу когерентності.

По-третє, норвезька політика допомоги з метою розвитку є проекцією цінностей держави добробуту на міжнародній арені з одного боку, та ключовим інструментом утвердження Норвегії як «позитивної держави» з іншого боку. Детермінантами норвезького підходу до співробітництва в галузі розвитку є моралізм і гуманітарний інтернаціоналізм та зовнішньополітичні інтереси, пов'язані з підтриманням міжнародного миру та економічної стабільності в країнах, що розвиваються. Застосовуючи когерентний підхід, Норвегія зосереджується на наданні допомоги у тих країнах і сферах, допомога у реформуванні яких найбільш ефективно сприяла б досягненню мети скорочення бідності, і як наслідок, зростанню безпеки у глобальному вимірі. Водночас Норвегія розглядає допомогу з метою розвитку в якості одного з визначальних інструментів досягнення миру.

По-четверте, політика сприяння миру, в основі якої лежить домінування ліберального світогляду у норвезькій зовнішньополітичній традиції, є ключовим інструментом формування позитивної репутації Норвегії. Особлива роль Норвегії в політиці сприяння миру базується на позитивному міжнародному іміджі неупередженої сторони регулювання, відсутністю колоніального минулого та існуванням традиції миру. Найкращим способом забезпечення норвезької безпеки є сприяння миру, стабільності та сприятливому міжнародному розвитку, і, відповідно, зменшення ризику виникнення криз. Маючи тривалу традицію політики миру, Норвегія здобула статус держави миру першого ешелону, міжнародну репутацію держави, що сприяє миру, утвердивши відповідне завдання як свою дипломатичну «нішу». Норвегія акцентується на співробітництві, заснованому на цінностях егалітаризму та альтруїзму, та консенсусу щодо пріоритетності допомоги з метою розвитку та сприяння миру. Характеристиками «норвезької моделі»

сприяння миру є: підтримка контактів з усіма сторонами конфлікту та готовність вести з ними діалог; підтримка посередницьких зусиль ключових акторів мирного врегулювання; покладання відповідальності за результати мирного процесу на сторони конфлікту без нав'язування свого бачення рішення сторонам; довгостроковість зусиль, спрямованих на досягнення миру та примирення між сторонами конфлікту; розуміння ризиків невдачі та необхідності подальших спроб задля досягнення кінцевого успіху. Важливим аспектом секторальної дипломатії є взаємообумовленість цілей та їх реалізації.

ВИСНОВКИ

Зовнішньополітична стратегія Норвегії базується на прагненні утвердження в ролі впливового гравця на міжнародній арені та досягнення статусу «середньої держави». Основним інструментом реалізації Норвегією відповідного прагнення є акцентування на своєму значенні важливого актора Європейського, Євро-Атлантичного та Нордичного виміру політичних процесів, а також формування іміджу «позитивної держави».

Виходячи з поставленої мети вдалося дійти наступних висновків.

1. Розгляд зовнішньополітичної стратегії Норвегії крізь призму конструктивізму і структуралізму дозволяє зосередитися у найбільш повній мірі на факторах та принципах, які виступають базисом формування зовнішньої політики Норвегії на основі усвідомлення нею свого місця та ролі у міжнародному середовищі. В той час як конструктивізм надає сприятливе теоретичне підґрунтя для аналізу нематеріальних аспектів впливу, таких як статус та позиціонування Норвегії, структуралізм дозволяє прослідкувати основні тенденції поведінки Норвегії на міжнародній арені у відповідності до структури міжнародної системи, серед яких виокремлюємо зацікавленість у використанні «позитивних» міжнародних зусиль в якості ключового зовнішньополітичного модусу Норвегії.

2. Позиціонування Норвегії у системі міжнародних відносин базується на отриманні визнання як «позитивної держави», що виступає передумовою для утвердження в статусі «середньої держави». Реалізація Норвегією свого прагнення щодо набуття статусу «позитивної держави», що є ключовим інструментом для підвищення її ваги та помітності на міжнародній арені, базується на участі у сферах, які традиційно сприймаються як прерогатива «великих держав», наприклад, політики з метою розвитку та сприяння міжнародному миру та безпеці. Важливою характеристикою позиціонування Норвегії як «позитивної держави» є прагнення зробити порівняно більший

внесок у підтримання міжнародної системи, аніж інші актори, зокрема, шляхом ініціювання певних концепцій чи ідей (як приклад, концепція сталого розвитку). В цьому контексті репутація є важливим інструментом впливу Норвегії на міжнародній арені, а підвищення статусу стає самоціллю зовнішньої політики. Основними елементами позиціонування Норвегії є акцент на ролі важливого актора європейського та євроатлантичного виміру міжнародної політики, ключової держави нордичного виміру світополітичних процесів, а також використання секторальної/нішевої дипломатії з реалізації зусиль щодо досягнення глобального добробуту.

3. Відзначаємо, що ключовими складовими ефективної реалізації зовнішньополітичної стратегії Норвегії є політика когерентності та секторальна/нішева дипломатія. Політика когерентності Норвегії базується на переконанні про необхідність синергетичного підходу до реалізації різних векторів зовнішньої політики з метою забезпечення реалізації Цілей сталого розвитку та позитивного впливу на розвиток країн, що розвиваються. Застосування секторальної дипломатії передбачає розуміння Норвегією власних сильних сторін та їх кореляції з глобальними викликами. На основі цього Норвегія виокремлює сектори міжнародної політики, участь в яких найбільше б сприяла отриманню нею морального капіталу та репутації «хорошого громадянина» у міжнародному співтоваристві, внаслідок чого відбувається злиття реалізації забезпечення національних інтересів з готовністю брати відповідальність за досягнення глобального добробуту. Виходячи з розуміння взаємопов'язаності країн внаслідок глобалізації та застосовуючи комплексний підхід до розуміння глобальних викликів та проблем, Норвегія прагне реалізувати зовнішньополітичний курс, який би відповідав як її інтересам щодо політики з метою розвитку, так і інтересам та потребам країн, що розвиваються, насамперед, щодо скорочення бідності, розглядаючи це як необхідну передумову безпеки та добробуту самої Норвегії, а також створення більш безпечного та передбачуваного міжнародного середовища загалом.

4. Завдяки особливостям геополітичного положення інтегральними векторами зовнішньої політики Норвегії є Європейський та Євро-Атлантичний, до реалізації яких Норвегія підходить з проактивної позиції. Специфікою ставлення Норвегії до процесів європейської інтеграції є розгляд країни крізь призму власної винятковості і особливого шляху розвитку, що обумовлено її розташуванням на периферії Європи та негативною конотацією ідеї союзів. В результаті Норвегія побудувала унікальну модель відносин з ЄС, що базується на диференційованій інтеграції, яка надає їй змогу краще реалізовувати власні інтереси та мати більшу свободу дій і фактично перебувати у становищі «квазі-члена ЄС». Характеристиками «норвезької моделі» співробітництва з ЄС є: 1) диференційована інтеграція; 2) акцентування на економічній, екологічній та енергетичній політиці; 3) фокус на «кластерному співробітництві» з «державами-одномумцями»; 4) високий рівень участі у програмах та ініціативах ЄС; 5) прагматизм з врахуванням особливостей внутрішньополітичної ситуації та міжнародного контексту. В той час як Європейський вектор розглядається Норвегією як важливий напрям реалізації її інтересів насамперед в економічному плані, Євро-Атлантичний вектор виступає магістральним щодо забезпечення безпеки та визначається принципом інтернаціоналізму. Базисом норвезької політики безпеки є колективна оборона НАТО та трансатлантична безпекова спільнота. Норвезький підхід щодо співробітництва з НАТО базується на використанні подвійного інструментарію, яким передбачається активна участь в ініціативах НАТО на всіх рівнях, а також заохочення союзних навчань в Норвегії. Водночас Норвегія акцентується на необхідності посилення «північного флангу» НАТО, позиціонуючи себе як «північного вартового» рубежів та ключового союзника НАТО. Займаючи проактивну позицію щодо здійснення Європейського та Євро-Атлантичного вектору політики, Норвегія досягає статусу «малої середньої держави» через позиціонування як важливого партнера ЄС та ключового члена НАТО.

5. Нордична політика Норвегії посідає центральне місце у зовнішньополітичній стратегії Норвегії з огляду на значення регіону Крайньої Півночі для забезпечення комплексу стратегічних інтересів та позиції країни як впливового регіонального гравця та, відповідно, «середньої держави». Акцентування Норвегією на політичному концепті «Крайньої Півночі» пояснюється його більшою еластичністю з точки зору перспективи використання у формуванні зовнішньополітичної стратегії. Основою реалізації нордичного вектору зовнішньополітичної стратегії Норвегії є подвійне позиціонування себе як ключового актора в регіоні Крайньої Півночі в економічному та безпековому вимірах, а також як глобально відповідальної екологічної держави та лідера наукового розвитку. Норвегія вдало балансує між збереженням статусу одного з найбільших європейських постачальників вуглеводнів та активної країни-промоутера інноваційно-технологічного та екологічно «дружнього» освоєння Арктичних територій. Норвегія підкреслює свою глобальну відповідальність за забезпечення розумного управління в Арктиці у відповідності з політикою когерентності, що, насамперед, передбачає знаходження балансу між економічною діяльністю в регіоні та захистом навколишнього середовища.

6. Норвегія опирається на використання секторальної дипломатії в якості ключового інструменту досягнення статусу «позитивної держави», фокусуючись на таких секторах як кліматична політика, допомога з метою розвитку та політика щодо сприяння миру. Детермінантами участі Норвегії у зазначених секторах є принципи моралізму та гуманітарного інтернаціоналізму. Реалізація секторальної дипломатії дозволяє Норвегії просувати імідж «кліматичного лідера», «щедрого донора» та «держави миру» у глобальному контексті, що сприяє її утвердженню «середньої держави». Незважаючи на те, що для кліматичної політики Норвегії характерний парадокс «кліматичний лідер vs нафтогазовий гігант», Норвегія вміло використовує дискурси виклику зміни клімату у взаємозв'язку з проблемою бідності з одного боку, та позиціонуванні себе як лідера

інновацій та технологій, з іншого. Основою позиціонування Норвегії у сфері кліматичної політики є не лише утвердження в статусі кліматичного лідера, а й глобальний наратив про відповідальність щодо світового співтовариства в цілому, що базується на її ідентичності «позитивної держави». У відповідності з політикою когерентності Норвегія зосереджується на наданні допомоги в тих сферах, зусилля в яких мали б найбільшу ефективність для подолання бідності в країнах, що розвиваються і як наслідок - зростанню безпеки у глобальному вимірі. Норвезька політика з метою розвитку є проєкцією внутрішніх цінностей держави добробуту та егалітаризму на міжнародній арені. Водночас політика сприяння миру базується на історичному домінуванні ліберального світогляду у норвезькій зовнішньополітичній традиції. Високий рівень залучення країни до міжнародних зусиль зі сприяння миру та її успіх у цьому секторі міжнародної політики пояснюється двома факторами: наявністю політичного дискурсу про Норвегію як державу миру як однієї з основ її позиціонування на міжнародній арені, а також існуванням «норвезької моделі» мирного процесу, основою якої є взаємодія між урядом, громадянським суспільством та науково-дослідними колами задля досягнення ефективних зовнішньополітичних результатів. Завдяки тривалій традиції політики миру, Норвегія здобула статус держави миру першого ешелону та міжнародну репутацію держави, що сприяє миру, утвердивши сприяння миру як свою дипломатичну «нішу». Норвегія визначає сприяння миру в якості кінцевої мети, а допомогу з метою розвитку та кліматичну політику як важливі інструменти її досягнення. Важливим аспектом секторальної дипломатії Норвегії є взаємообумовленість та взаємодоповнення всіх її складових.

На основі проведеного дослідження автор пропонує власну модель позиціонування Норвегії як «малої середньої держави», ключовими складовими якої є:

- лідерство у певних секторах міжнародної політики;

- готовність брати на себе відповідальність задля досягнення глобального добробуту;

- проактивність на міжнародно-політичному рівні.

У випадку Норвегії статус «малої середньої держави» базується на акцентуванні ролі важливого гравця у Європейському, Євро-Атлантичному та Нордичному просторі та підтриманні статусу «позитивної держави». Беручи на себе відповідальність за підтримання міжнародної системи, Норвегія проводить зовнішню політику глобально відповідальної та «позитивної держави», яка у певних ситуаціях може відгравати більш вагому роль у міжнародній політиці, аніж можна було б припустити, виходячи лише з оцінки матеріальних категорій впливу. Прагнення до отримання статусу виступає каталізатором зовнішньополітичної стратегії Норвегії, водночас, досягнення статусу саме по собі не обов'язково передбачає отримання безпосередніх вигод. Таке прагнення може розглядатися як самоціль. Приклад Норвегії демонструє, що, беручи на себе більшу відповідальність за підтримку міжнародної системи, навіть невелика за об'єктивними характеристиками держава може здобути більш високий статус «малої середньої держави».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Onuf N.G. (1989) *World of Our Making*. Columbia: University of South California Press, 1989.
2. Wendt A. (1999) *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press.
3. McDonald, Matt (2008). *Constructivism. Security studies: An introduction*. Edited by Paul D. Williams. Milton Park, Abingdon, Oxon, U.K.: Routledge.
4. Finnemore, M., & Sikkink, K. (2001) Taking stock: The constructivist research program in international relations and comparative politics. *Annual Review of Political Science* (4), 391-416
5. Price, R. M., & Reus-Smit, C. (1998) Dangerous liaisons? Constructivism and critical international theory. *European Journal of International Relations*, 4, 259-294.
6. Biersteker, Thomas J. and Cynthia Weber (eds) (1996) *State Sovereignty as Social Construct*. Cambridge: Cambridge University Press.
7. Taulbee, J., Kelleher F.& Grosvenor P. (2014) *Norway's Peace Policy: Soft Power in a Turbulent World*. Palgrave Macmillan.
8. Finnemore, M. (1996). *National Interests in International Society*. Cornell University Press. <http://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt1rv61rh>
9. Barnett, M., & Duvall, R. (2005). Power in International Politics. *International Organization*, 59(1), 39-75. doi:10.1017/S0020818305050010
10. Manners I. (2009), *The Concept of Normative Power In World Politics*. "DIIS Brief". http://subweb.diis.dk/graphics/Publications/Briefs2009/B09_maj__Concept__Normative_Power_World_Politics.pdf
11. Organski, A. (1958) *World Politics*. New York: Alfred A. Knopf.
12. Ashley, R. K. (1986) *The poverty of neorealism*. *Neorealism and its Critics*, ed. R. O. Keohane. New York: Columbia University Press.

13. Ollman, B. (1976) *Alienation* (2nd ed.). Cambridge, England: Cambridge University Press.
14. Heidar K. (2019) *Norway: Center And Periphery* (Nations of the Modern World) 1st Edition. Routledge.
15. Brundtland, A. O. (1968). *Norwegian Foreign Policy. Cooperation and Conflict*, 3(3), 169–183. <http://www.jstor.org/stable/45082896>
16. Knudsen, Olav F. (1990) “Norway: Domestically Driven Foreign Policy.” *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 512, 101–15. <http://www.jstor.org/stable/1046890>.
17. Riste, O. (2005) *Norway's foreign relations: A history*. Oslo: Universitetsforlaget.
18. Исаев М.А. Политическая система стран Скандинавии и Финляндии / М. А. Исаев, А. Н. Чеканский, В. Н. Шишкин ;. М. : РОССПЭН, 2001. – 280 с. – ISBN 5-922800-05-1.
19. Leira (2011). *The emergence of foreign policy: knowledge, discourse, history*. PhDdissertation. University of Oslo, Faculty of Social Sciences.
20. Kuhnle, S. & Olsson, S. E. & United Nations Research Institute for Social Development. (2004). *The Developmental welfare state in Scandinavia: lessons for the developing world*. Geneva: United Nations Research Institute for Social Development, [http://www.unrisd.org/unrisd/website/document.nsf/\(httpPublications\)/9C6E3A3338E09652C1256D8100457272](http://www.unrisd.org/unrisd/website/document.nsf/(httpPublications)/9C6E3A3338E09652C1256D8100457272)
21. Jefferson T. & Cunningham N. E. (2001). *The inaugural addresses of president thomas jefferson 1801 and 1805*. University of Missouri Press.
22. Stokke, K. (2010) *The Soft Power of a Small State: Discursive Constructions and Institutional Practices of Norway’s Peace Engagement*. *PCD Journal* 2(1). DOI:10.22146/pcd.25724
23. Græger, N., & Leira, H. (2005). *Norwegian Strategic Culture after World War II: From a Local to a Global Perspective*. *Cooperation and Conflict*, 40(1), 45–66. <https://doi.org/10.1177/0010836705049733>

24. Thune P.& Ulriksen I. (2002) Norway as an Allied Activist - Prestige and Pennance through Peace. <https://www.files.ethz.ch/isn/27240/637.pdf>
25. Macrae J., & Leader N. (2000) The Politics of Coherence: Humanitarianism and Foreign Policy in the Post-Cold War Era. HPG Briefing. <https://bit.ly/3PyHpbo>
26. Brysk, A. (2009) Global Good Samaritans – Human Rights as Foreign Policy. University of California Press.
27. Ward S. (2017) Status and the Challenge of Rising Powers. Cambridge University Press.
28. Carvalho, B., & I.B.Neumann. (2015) Small State Status Seeking: Norway’s Quest for International Standing. London : Routledge.
29. Hilliker, J. (1980) Documents on Canadian External Relations. Vol 9. (1942-1943). Ottawa: Department of External Affairs.
30. Oosterveld, W. & Torossian, B. (2018) A Balancing Act. The Role of Middle Powers in Contemporary Diplomacy. Strategic Monitor 2018-2019. <https://www.clingendael.org/pub/2018/strategic-monitor-2018-2019/a-balancing-act/>
31. Glazebrook, G. (1947) The Middle Powers in the United Nations System. *International Organization* 1 (2), 307-3.
32. Kugler, J. and Organski, A.F.K. (1989). The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation. In M.I. Millarsky (ed.), *Handbook of War Studies*. Boston: Unwin Hyman, pp.171-194.
33. Keohane, R. O. (1969). “Lilliputians’ Dilemmas: Small States in International Politics.” *International Organization* 23(2): 291-310. (298)
34. Donaldson, R. (1969). Alliances and Small Powers. By Robert L. Rothstein. *American Political Science Review*, 63(2), 609-611. doi:10.1017/S0003055400263053 (610)
35. Fox, A.B. (1977) The Politics of Attraction. New York: Columbia University Press.

36. Morgenthau H. (1962) *Politics Among Nations; The Struggle for Power and Peace*. Alfred Knopf (441)
37. Waltz, K. N. (1979) *Theory of International Politics*, Mass, Reading.
38. Cooper, A.F. (1997). *Niche Diplomacy. Studies in Diplomacy*. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1007/978-1-349-25902-1_1
39. Græger, N. (2019) Illiberalism, geopolitics, and middle power security: Lessons from the Norwegian case. *International Journal*, 74 (1), <https://doi.org/10.1177/0020702019834982>
40. Chapnick, A. (2000) The Canadian Middle Power Myth. *International Journal*, 55(2), 188. doi: 10.2307/40203476
41. Granatstein, Jack L. (1969) *Canadian Foreign Policy since 1945: Middle Power or Satellite?*, Toronto: Copp Clark Pub. Co.
42. Lyon, Peyton V. and Tomlin, Brian W. (1979) *Canada as an International Actor*, Canadian Controversies Series, Toronto: Macmillan of Canada.
43. Cox, Robert W. (1989) 'Middlepowermanship, Japan, and Future World Order' in Robert W. Cox with Timothy J. Sinclair (1996) *Approaches to World Order*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 241-275.
44. Cooper A.F, Higgott R.F., & Nossal, K.R. (1993), *Relocating Middle Powers: Australia and Canada in a Changing World Order*, Vancouver: University of British Columbia Press.
45. Jordaan E. (2003) *The Concept of a Middle Power in International Relations: Distinguishing between Emerging and Traditional Middle Powers*. Singapore Management University.
46. Wood, B. (1990). Towards north-south middle power coalitions. In Pratt, C. (ed.) *Middle power internationalism: the north-south dimension*, pp. 69-107. Kingston: McGillQueen's University Press.
47. Woods, N. (2008) Whose aid? Whose influence? China, emerging donors and the silent revolution in development assistance. *International Affairs*, 84(6), 1205–1221. doi: 10.1111/j.1468-2346.2008.00765.

48. Zyla, B. (2019) Middle-power internationalism in-between European ‘paradise’ and American ‘power’? Canada’s political role in an age of Trumpism and Brexit. *Australian and New Zealand Journal of European Studies*, 11 (3), 63-76. <https://www.esaanz.org.au/wp-content/uploads/2020/02/Zyla-1.pdf>

49. Smith, Heather A. (1999) “Caution Warranted: Niche Diplomacy Assessed,” *Canadian Foreign Policy*, 6(3), 57-72.

50. Cabrera, R. (2006) Adjusting Military Forces to the New Security Environment, the Case of Three ‘Middle Powers’: Australia, The Netherlands and Norway. <https://www.realinstitutoelcano.org/en/analyses/adjusting-military-forces-to-the-new-security-environment-the-case-of-three-middle-powers-australia-the-netherlands-and-norway/>

51. Robertson, J. (2020) Middle powers after the middle-power moment. *Economics, Politics and Public Policy in East Asia and the Pacific*. <https://www.eastasiaforum.org/2020/06/06/middle-powers-after-the-middle-power-moment/>

52. Wohlforth, William C. “Conclusion: A small middle power”. In *Small States Status Seeking. Norway’s Quest for International Standing*, edited by Benjamin de Carvalho and Iver B. Neumann, 416–155. London: Routledge, 2015.

53. Lee S., Chun C., Suh H., & Thomsen P. (2015) *Middle Power in Action: The Evolving Nature of Diplomacy in the Age of Multilateralism*. East Asia Institute.

54. Gleditsch, N. P. (1985). Europe’s Northern Region between the Superpowers. *Bulletin of Peace Proposals*, 16(4), 399–411. <http://www.jstor.org/stable/44481211>

55. Krosby, H. P. (1964). Norway in Nato: A Partial Commitment? *International Journal*, 20(1), 68–78. <https://doi.org/10.2307/40199384>

56. Stokke, O. (2019) *International Development Assistance: Policy Drivers and Performance*. Palgrave Macmillan.

57. Egeland, J. (1988). *Impotent Superpower – Potent Small State: Potentials and Limitations of Human Rights Objectives in the Foreign Policies of the United States and Norway*. Oslo: Norwegian University Press.

58. MFA (2006) *Nyskapende I Samspill med naturen. Omdømmeutvalgets Sluttrapport*. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/ud/bro/2006/0049/ddd/pdfv/275674-nyskapende_i_samspill_internett.pdf

59. Støre, J. G. (2010b). *Utenrikspolitikk i forandringenes tid*. *Samtiden*, 119 (4): 4-19.

60. Wegge N. (2018) *Small States vs. Middle Powers — What’s the Difference?* Centre for International Policy Studies. <https://www.cips-cepi.ca/2018/07/15/small-states-vs-middle-powers-whats-the-difference/>

61. Leira, H. & Sending, O. J. (2013). *Maktforskyvninger, global organisering og norsk utenrikspolitikk*. In Mølster, O. & Weltzien, Å. (eds) *Norge og det nye verdenskartet*, pp. 15-36. Oslo: Cappelen Damm.

62. Wohlforth W., Benjamin D., Halvard L., Neumann I. (2017) *Moral authority and status in International Relations: Good states and the social dimension of status seeking*. <https://bit.ly/3AG65La>

63. Larson, D., Paul, T., & Wohlforth, W. (2014). *Status and World Order*. In T. Paul, D. Welch Larson, & W. Wohlforth (Eds.), *Status in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9781107444409.002

64. CIA (2021) *The World Factbook*. Norway. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/norway/>

65. Ipsos (2021) Press Release. <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2021-10/NBI-2021-ipsos.pdf>

66. Brand Finance (2021) *Global Soft Power Index: Norway Climbs Ranks in Top 20*. <https://brandfinance.com/press-releases/global-soft-power-index-norway-climbs-ranks-in-top-20>

67. UN (2000) *United Nations Millennium Declaration*. <https://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.pdf>

68. OECD (2017) Policy Coherence for Sustainable Development. Eradicating Poverty And Promoting Prosperity. <https://doi.org/10.1787/9789264272576-en>

69. OECD (2019) Policy Coherence for Sustainable Development 2019 Empowering People and Ensuring Inclusiveness and Equality. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/31dcefc4-en/index.html?itemId=/content/component/31dcefc4-en>

70. OECD (1999). Trade, Investment and Development – Policy Coherence Matters. <https://doi.org/10.1787/9789264273504-en>

71. OECD (2001) Untying Aid to the Least Developed Countries, OECD Policy Brief, OECD Observer, July. www.oecd.org/pdf/

72. OECD (2014) Better Policies for Development 2014: Policy Coherence and Illicit Financial Flows, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264210325-en>.

73. Ashoff, G. (2005) Enhancing Policy Coherence for Development: Justification, Recognition and Approaches to Achievement. German Development Institute.

74. Nilsen, M. (2018) “Evaluation of Norwegian Efforts to Ensure Policy Coherence for Development.” NORAD Evaluation Report.

75. MFA (2008) NOU 2008:14 - "Coherent for Development?" https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/nou_coherent/id528066/.

76. OECD (2009), Building Blocks for Policy Coherence for Development, OECD, Paris.

77. Ministry of Defense (2020) Cooperation for Security — Meld. St. 17 (2020–2021) Report to the Storting (White Paper). <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/meld.-st.-17-20202021/id2838138/?ch=1>

78. MSA (2002) Report No. 6 to the Storting (2002–2003). Plan of action for combating poverty. <https://bit.ly/3AZLNL6>

79. MFA (2004) Report No. 35 (2003–2004) to the Storting. Fighting Poverty Together. A Comprehensive Development Policy.

80. MFA (2016) Norway's follow-up of Agenda 2030 and the Sustainable Development Goals. <https://bit.ly/3AWcMab>
81. Eksfin (2021) Eksfin finance Norwegian export. <https://www.eksfin.no/en/>
82. Innovation Norway (2021) Results. <https://www.innovasjon Norge.no/en/start-page/about/facts-and-numbers/>
83. Ministry of Finance (2022) Ethical guidelines. Responsible investing. <https://www.regjeringen.no/en/topics/the-economy/the-government-pension-fund/responsible-management/ethical-guidelines/id447009/>
84. Forster, J., & Stokke, O. S. (2005) Policy coherence in development cooperation. London: Cass.
85. MFA. Meld. St. 24 (2016) Report to the Storting (white paper) "Common Responsibility for Common Future. The Sustainable Development Goals and Norway's Development Policy". <https://www.regjeringen.no/contentassets/217f38f99edf45c498befc04b7ef1f7e/en-gb/pdfs/stm201620170024000engpdfs.pdf>
86. Solberg I. (2013) The Sundvollen Declaration. https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/politiskplattform/id743014/#utenriks_bistand
87. MFA (2014) Global security challenges in Norway's foreign policy — Terrorism, organised crime, piracy and cyber threats. Meld. St. 37 (2014–2015). <https://www.regjeringen.no/contentassets/bdf4bd40d57d4dc79409de87419a2217/en-gb/pdfs/stm201420150037000engpdfs.pdf>
88. MFA (2014) Opportunities for All: Human Rights in Norway's Foreign Policy and Development Cooperation — Meld. St. 10 (2014–2015) Report to the Storting (white paper). <https://www.regjeringen.no/contentassets/261f255d028b42cab91ad099ee3f99fc/en-gb/pdfs/stm201420150010000engpdfs.pdf>
89. MFA (2016) Meld. St. 36. Setting the course for Norwegian foreign and security policy

<https://www.regjeringen.no/contentassets/0688496c2b764f029955cc6e2f27799c/en-gb/pdfs/stm201620170036000engpdfs.pdf>

90. Evans, G. J., & Grant, B. (1995) *Australia's foreign relations in the world of the 1990s*. Carlton, Vic.: Melbourne University Press.

91. Melissen, J. (2008). *The new public diplomacy: soft power in international relations*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

92. Henrikson, A. K. (2005). *Niche Diplomacy in the World Public Arena: The Global 'Corners' of Canada and Norway*. https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230554931_4

93. Bailes, A.J.K. & Thorhallsson B. (2013) *Instrumentalizing the European Union in Small State Strategies*, *Journal of European Integration* 35 (2), 99-115.

94. Løvold, A. (2004) *Småstatsproblematikken i internasjonal politikk*. *Internasjonal Politikk* 62(1): 7–31.

95. Stephen, G. (1990) *An Awkward Partner: Britain in the European Community*, by. New York: Oxford University Press.

96. Grøn, C., Nedergaard, P. & Wivel A. (2015) *The Nordic Countries and the European Union. Still the other European community?* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315726335>

97. Mouritzen, H. (1995) "The Nordic Model as a Foreign Policy Instrument: Its Rise and Fall." *Journal of Peace Research*, 32 (1), 9–21. <http://www.jstor.org/stable/425464>.

98. Browning, C.S. (2007) *Branding Nordicity: Models, Identity and the Decline of Exceptionalism*. <http://dx.doi.org/10.1177/0010836707073475>

99. Gstöhl, S. (2002) *Reluctant Europeans: Norway, Sweden, and Switzerland in the Process of Integration*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers

100. Murray R.W., & Nuttall A.D. (2014) *International Relations and the Arctic: Understanding Policy and Governance*. Cambria Press.

101. Neumann, I. (2002) This little piggy stayed at home: why Norway is not a member of the EU. In: L. Hansen and O. Wæver, eds, *European integration and national identity*. London: Routledge, 88-129.

102. Bundt K.H. (2001) Why the Norwegians said No. In Tiersky R. *Introduction: Euro-skepticism and “Europe”, Euro-skepticism. A Reader*. Rowman & Littlefield.

103. Rokkan, S. (1992) *Centre-Periphery Structures in Europe (1880-1978): An International Social Science Council (ISSC) Workbook in Comparative Analysis*. Inter-university Consortium for Political and Social Research. <https://doi.org/10.3886/ICPSR07571.v1>

104. Fossum J.E. (2010) Norway’s European ‘Gag Rules’. *European Review* 18(01):73-92. DOI:10.1017/S1062798709990147

105. Iangebriksen C. (1998) *The Nordic States and European Unity*. Ithaca: Cornell University Press.

106. Chilla, T., Gänzle, S., Sielker, F. (2017) *Macro-Regional Strategies of the European Union – A New Research Agenda*. In: Trondal, J (ed) *The Rise of Common Political Order – Institutions, Public Administration and Transnational Space*. Cheltenham and Northampton: Edward Elgar Publishing, pp.127–152.

107. Gstöhl, S. (2002) “Scandinavia and Switzerland: Small, Successful, and Stubborn Towards the EU,” *Journal of European Public Policy* 9 (4), 529–49.

108. Bjørklund, T. (1997). Old and New Patterns: The “No” Majority in the 1972 and 1994 EC/EU Referendums in Norway. *Acta Sociologica*, 40(2), 143–159. <http://www.jstor.org/stable/4201020>

109. Trade Economy (2021) Exports Norway. <https://trendeconomy.com/data/h2/Norway/TOTAL#:~:text=Exports%20structure%20from%20Norway%20in,molluscs%20and%20other%20aquatic%20invertebrates>

110. Hillion C. (2011) Integrating an Outsider: An EU Perspective on Relations with Norway. *European Foreign Affairs Review* 16, 489–520.

https://www.researchgate.net/publication/327690070_Integrating_an_Outsider_An_EU_Perspective_on_Relations_with_Norway.

111. Kuisma, M. (2015). The European Union and the Nordic models of welfare – path dependency or policy harmonisation? <https://bit.ly/3IMjFhL>

112. Lindsell, J. (2015) “The Norwegian Way: A case study for Britain’s future relationship with the EU”. Civitas: Institute for the Study of Civil Society

113. MFA (2012) Meld. St. 5. The EEA Agreement and Norway’s other agreements with the EU. <https://www.regjeringen.no/contentassets/fc5aa7428fd04f23af2a251d1c8c6710/engb/pdfs/stm201220130005000engpdfs.pdf>

114. Kux S. & Sverdrup U. (2007) Fuzzy borders and adaptive outsiders: Norway, Switzerland and the EU. <https://doi.org/10.1080/07036330008429087>

115. Haugevik, K.(2017) Diplomacy through the back door: Norway and the bilateral route to EU decision-making. *Global Affairs*, 3 (3), 277-291. <https://doi.org/10.1080/23340460.2017.1378586>

116. Regjeringen.no (2012) Outside and Inside Norway’s agreements with the European Union. Official Norwegian Reports NOU 2012: 2. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/eu/nou2012_2_chapter27.pdf

117. Rieker P. (2017) Outsidership and the European Neighbourhood Policy. The case of Norway. *Global Affairs* 3(3), 293-305. <https://doi.org/10.1080/23340460.2017.1410720>

118. European Commission (2021) Norway. EU trade relations with Norway. Facts, figures and latest developments. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/norway_en#:~:text=Nearly%2060.5%25%20of%20Norwegian%20exports,aquaculture%20products%20to%20the%20EU

119. Rudik, O. M. "Особливості норвезької моделі інтеграції з ЄС: досвід для України." *Public administration aspects* 4.11-12 (2016): 12-18.

120. Søreide, I. E. (2013, May 23). Statement in the Norwegian Storting. Retrieved from <https://tale.holderdeord.no/speeches/s130523/3>

121. MFA (2018) Norway in Europe. The Norwegian Government's strategy for cooperation with the EU 2018–2021. <https://bit.ly/2PTZ2Uv>

122. Sitter, N., & K. Eliassen (2004) The Quiet European: Norway's Quasi-Membership of the European Union. <https://bit.ly/3TTSoPO>

123. EEAS (2021) The European Union and Norway. https://www.eeas.europa.eu/node/410070_de?s=174

124. British Council (2020) Third Countries' Participation Within Creative Europe, Horizon Europe and Erasmus Post-2020. https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/third_countries_participation_within_creative_europe_horizon_europe_and_erasmus_post-2020.pdf

125. MFA (2015) Norway and the EU – Partners for Europe. https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/europapolitik/k/norway_eu.pdf

126. Climate Action Tracker (2017) Norway. https://climateactiontracker.org/media/documents/2018/4/CAT_2017-11-06_CountryAssessment_Norway.pdf

127. European Commission (2019) The European Union, Iceland and Norway agree to deepen their cooperation in climate action. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_19_6160

128. Mission of Norway to the EU (2021) Climate change and the environment. <https://www.norway.no/en/missions/eu/values-priorities/climate-env/#:~:text=%2D%20Norway%20has%20been%20a%20part,EU%20and%20its%20member%20states.>

129. MPE (2022) How can Europe and Norway cooperate to scale up the CCS market? <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/how-can-europe-and-norway-cooperate-to-scale-up-the-ccs-market/id2920559/>

130. Barnes A. (2022) Natural gas price cap: Will Norway bail out Europe by agreeing future contracts below soaring spot prices? <https://capital.com/natural-gas-price-cap-norway-europe-sub-spot>

131. Olje- og energidepartementet (2022) The North Sea - the new frontier of energy transition? <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/the-north-sea-the-new-frontier-of-energy-transition/id2925932/>

132. Jucca, L. (2022) Norway gas lifeline for Europe is the smart move. Reuters. <https://www.reuters.com/breakingviews/norway-gas-lifeline-europe-is-smart-move-2022-09-09/>

133. Kulovic N. (2022) Norway's Equinor ramping up gas output to help meet Europe's demand. Offshore Energy. <https://www.offshore-energy.biz/norways-equinor-ramping-up-gas-output-to-help-meet-europes-demand/>

134. MFA (2018) EU global strategy on foreign and security policy: Norwegian perspectives and contributions. <https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/europapolitik/k/norways-perspectives-and-contributions-to-the-eu-global-strategy-160314.pdf>

135. Fahron-Hussey, C. (2019) Military Crisis Management Operations by NATO and the EU. The Decision-Making Process. Springer VS.

136. Rieker P. (2001) 619 Working Paper. The Europeanisation of Norway's Security Identity. Norwegian Institute of International Affairs. <https://www.files.ethz.ch/isn/27355/619.pdf>

137. Johnsen T.O.& Rieker P. (2015) The EEA and Norway Grants: A Source of Soft Power?, *Journal of European Integration*, 37:4, 417-432, DOI: 10.1080/07036337.2014.987139

138. MFA (2011) EEA and Norway Grants Solidarity and cooperation in Europe. Meld. St. 20 (2011–2012).

139. MFA (2022) Norway to increase support to Ukraine and provide military equipment. <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/norway-to-increase-support-to-ukraine-and-provide-military-equipment/id2902406/>

140. MFA (2022) New sanctions against Russia incorporated into Norwegian law. <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/new-sanctions-against-russia-incorporated-into-norwegian-law/id2910809/>

141. Office of the Prime Minister (2022) Prime Minister's address to the Storting on Ukraine. <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/prime-ministers-address-to-the-storting-on-ukraine/id2910051/>

142. MFA (2022) Norwegian support to Ukraine and neighbouring countries. https://www.regjeringen.no/en/topics/foreign-affairs/humanitarian-efforts/neighbour_support/id2908141/

143. MFA (2022) Norway to use NOK 2 billion to help procure natural gas for Ukraine. <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/norway-to-use-nok-2-billion-to-help-procure-natural-gas-for-ukraine/id2925591/>

144. Government.no (2022). Foreign policy address to the Storting 2022 <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/utenrikspolitisk-redegjorelse-22.-mars/id2904996/>

145. NATO (2021) Norway and NATO. https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_162353.htm

146. Lange, C., & Goldmann, K. (1966). A Nordic Defense Alliance 1949-1965-197? Cooperation and Conflict, 1(3), 46–63. <http://www.jstor.org/stable/45083018>

147. Posey, C. (2016) The Guard at NATO's Northern Gate. <https://www.smithsonianmag.com/air-space-magazine/norways-air-force-180960362/>

148. Haraldsen J. (1977) Nato Expansion and Norway. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA334343.pdf>

149. Tamnes, R. (2019) Småstatsrealisme i 70 år. Internasjonal Politikk, 77(1), 49-59. doi:10.23865/intpol.v77.1617

150. Schöpflin, G. (1966). NATO and the Nordic Balance. *The World Today*, 22(3), 114–122. <http://www.jstor.org/stable/40393837>.

151. Noreen, E. (1983). "The Nordic Balance: A Security Policy Concept in Theory and Practice." *Cooperation and Conflict*, 18 (1), 1983, 43–56. <http://www.jstor.org/stable/45083855>. Accessed 4 Jun. 2022.

152. Wegge, N. (2022) The Strategic Role of Land Power on NATO's Northern Flank. *Arctic Review on Law and Politics* (13), 94–113.

153. Græger N., & Haugevik K.M. (2009) The revival of Atlanticism in NATO? Changing Security identities in Britain, Norway and Denmark. NUPI. <https://bit.ly/3cjFglR>

154. Rottem S.V. (2007) The Ambivalent Ally: Norway in the New NATO. *Contemporary Security Policy* (28), 3, <https://doi.org/10.1080/13523260701738131>

155. MFA (2008) Meld.38.Om samarbeidet i NATO i 2008. Utenriksdepartementet. Tilgjengelig på. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/regpubl/stmeld/2008-2009/stmeld-nr-38-2008-2009-.html?id=561589>.

156. Skånland, Ø. H. (2010). "Norway is a peace nation": A discourse analytic reading of the Norwegian peace engagement. *Cooperation and Conflict*, 45(1), 34–54. <http://www.jstor.org/stable/45084593>

157. Hilde, P. S. (2019) Forsvar vår dyd, men kom oss ikke for nær. Norge og det militære samarbeidet i NATO. *Internasjonal Politikk*, 77(1), 60-70. [doi:10.23865/intpol.v77.1626](https://doi.org/10.23865/intpol.v77.1626)

158. ECNDP (2015) United Effort. <https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/fd/dokumenter/unified-effort.pdf>

159. Græger, N. (2005) Norway in a Transatlantic Tight Spot Between US and European Security Strategies? *Security Dialogue*, 36(3), 412–416. <http://www.jstor.org/stable/26298979>

160. NATO (2022) Exercise Cold Response 2022 – NATO and partner forces face the freeze in Norway. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_192351.htm?selectedLocale=en

161. Forsvaret.no (2021) Arctic Challenge Exercise. <https://www.forsvaret.no/en/exercises-and-operations/exercises/arctic-challenge-exercise>
162. NATO (2022) Nato Exercise Dynamic Mongoose 22 Concludes. <https://mc.nato.int/media-centre/news/2022/nato-exercise-dynamic-mongoose-22-concludes>
163. Michta A. & Hilde P.S. (2014) The Future of NATO: Regional Defense and Global Security. University of Michigan Press <https://doi.org/10.3998/mpub.6980805>
164. CNN (2015) Norway: ‘We are faced with a different Russia’. <https://edition.cnn.com/2015/02/25/world/amanpour-norway-ine-eriksen-soreide/index.html>
165. NATO (2014) Wales Summit Declaration. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm
166. Norwegian Ministry of Defense (2020) The defence of Norway Capability and readiness Long Term Defence Plan 2020 <https://www.regjeringen.no/contentassets/7d48f0e5213d48b9a0b8e100c608bfce/long-term-defence-plan-norway-2020---english-summary.pdf>
167. Ministry of Defense (2016) Capable and Sustainable. Long Term Defense Plan. <https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/fd/dokumenter/rapporter-og-regelverk/capable-and-sustainable-ltp-english-brochure.pdf>
168. Monaghan, S. (2022) The Joint Expeditionary Force: Global Britain in Northern Europe? CSIS. <https://www.csis.org/analysis/joint-expeditionary-force-global-britain-northern-europe>
169. World Population Review (2022) NATO Spending by Country. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/nato-spending-by-country>
170. Ministry of Defense (2020) Cooperation for Security — Meld. St. 17 (2020–2021) Report to the Storting (White Paper).

<https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/meld.-st.-17-20202021/id2838138/?ch=1>

171. Dahl A.S. & Järvenpää P. (2013) Northern Security and Global Politics: Nordic-Baltic strategic influence in a post-unipolar world (Routledge Global Security Studies) 1st Edition. Routledge.

172. DailyMail (2022) NATO forces show off their hardware as 'Operation Cold Response' - NATO's largest Arctic exercise for 30 years - continues in Russian-neighbour Norway. <https://www.dailymail.co.uk/news/article-10641443/NATOs-largest-Arctic-exercise-30-years-continues-Russian-neighbour-Norway.html>

173. Graeger N. (2018) Need to Have or Nice to Have? Nordic Cooperation, NATO and the EU in Norwegian Foreign, Security and Defence Policy. https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/bitstream/handle/11250/2626045/Need_to_have_or_nice_to_have_20181637.pdf?sequence=4&isAllowed=y

174. MFA (2022) Transatlantic Unity in Times of War. https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/transatlantic_unity/id2913989/

175. Interfax-Ukraine (2022) USA starts process of acquiring NASAMS air missile systems for Ukraine. <https://en.interfax.com.ua/news/general/849539.html>

176. MFA (2022) Norway to increase support to Ukraine by NOK 10 billion. <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/norway-to-increase-support-to-ukraine-by-nok-10-billion/id2921856/>

177. Jensen, L.C. (2015) International Relations in the Arctic: Norway and the Struggle for Power in the New North (Library of Arctic Studies). I.B. Tauris

178. Holst J., Skogan J., & Sjaastad A. (1970) 'Noen norske sikkerhetsproblemer i 70-årene', Oslo: Universitetsforlaget.

179. MFA (1974) Information bulletin UD-informasjon, no.53. <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/meld.-st.-7-20112012/id663433/?ch=1>

180. Skagestad, O.G. (2009) The High North – an elastic concept in Norwegian Arctic policy. Norwegian Institute for Defence Studies (IFS). <https://www.ogskagestad.net/HighNorthElasticConceptMay09.pdf>

181. Jervell, S. (1986) The Military Buildup in the High North, University Press of America.

182. NOU (2003) Mot nord! : utfordringer og muligheter i nordområdene. <https://www.nb.no/statsmaktene/nb/97165bfaacd141489fdd2507d2e58e8d?lang=en#0>

183. MFA (2004) Report No. 30 (2004–2005) to the Storting Opportunities and Challenges in the North. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/ud/stm/20042005/0001/ddd/pdts/stm200420050001ud_dddpdts.pdf

184. MFA (2006) The Norwegian Government's High North Strategy Abstract. <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/ud/rap/2006/0185/ddd/pdfv/302929-nstrategi06en.pdf>

185. Arctic Council (2021) Norway and the Arctic Region. <https://www.arctic-council.org/about/states/norway/>

186. Offerdal, K. (2011). The EU in the Arctic: In pursuit of legitimacy and influence. *International Journal*, 66(4), 861–877. <http://www.jstor.org/stable/23104398>

187. Norskpetroleum. (2021) Resources Per Sea Area. <https://www.norskpetroleum.no/en/petroleum-resources/resources-per-sea-area/>

188. MFA (2009) New Building Blocks in the North. The next Step in the Government's High North Strategy. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/nordomradene/new_building_blocks_in_the_north.pdf

189. MCE (2010) Meld. St. 10. First update of the Integrated Management Plan for the Marine Environment of the Barents Sea–Lofoten Area.

https://www.regjeringen.no/contentassets/db61759a16874cf28b2f074c9191bed8/en-gb/pdfs/stm201020110010000en_pdfs.pdf

190. MFA (2012) Meld. St. 7 (2011–2012) Report to the Storting (white paper). The High North – Visions and Strategies. https://www.regjeringen.no/contentassets/a0140460a8d04e4ba9c4af449b5fa06d/en-gb/pdfs/stm201120120007000en_pdfs.pdf

191. MFA (2017) Norway's Arctic Strategy – between geopolitics and social development. <https://www.regjeringen.no/contentassets/fad46f0404e14b2a9b551ca7359c1000/arctic-strategy.pdf>

192. MFA (2021) The Norwegian Government's Arctic Policy. People, opportunities and Norwegian interests in the Arctic. https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/nord/arctic_strategy.pdf

193. Кочемасова Е.Ю. (2019) О некоторых научных подходах к определению границ Арктики. DOI: 10.17238/issn2221-2698.2019.35.158

194. Soltvedt I.F, Rottem S.V., & Hønneland G. (2019) Arctic Governance: Volume 1: Law and Politics. <https://bit.ly/3QCvFFV>

195. United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), 1982.

196. FAO (1976) Act No. 91 of 1976 relating to the Economic Zone of Norway. <http://faolex.fao.org/docs/texts/nor2033.doc>

197. Justis (1925) Svalbardloven. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1925-07-17-11>

198. Zimmerman, M. (2018). High North and High Stakes: The Svalbard Archipelago Could be the Epicenter of Rising Tension in the Arctic. *PRISM*, 7(4), 106–123. <https://www.jstor.org/stable/26542710>

199. Jensen O. (2011) Current Legal Developments. The Barents Sea <https://www.fni.no/getfile.php/131499-1467549392/Filer/Publikasjoner/OYJ-ESTU-2011.pdf>

200. MJPC (2015) Meld. St. 32. Svalbard. <https://bit.ly/3zc4cEN>

201. Churchill R. & Ulfstein G. (2010) The disputed maritime zones around Svalbard. <http://ulfstein.net/wp-content/uploads/2012/08/ChurchillUlfstein20101.pdf>
202. UN (2006) Continental Shelf Submission of Norway. https://www.un.org/depts/los/clcs_new/submissions_files/nor06/nor_exec_sum.pdf
203. Folland, R. (2021) Arctic Security: Deterrence and Détente in the High North. <https://www.thearcticinstitute.org/arctic-security-deterrence-detente-high-north/>
204. Hønneland, G. (2003). Russia and the West: Environmental Cooperation and Conflict (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203391433>
205. Rudolph, D. (2006). The Arctic Military Environmental Cooperation (Amec) Program's Role in the Management of Spent Fuel From Decommissioned Nuclear Submarines. Sarkisov, A., Tournyol du Clos, A. (eds) Scientific and Technical Issues in the Management of Spent Fuel of Decommissioned Nuclear Submarines. NATO Science Series II: Mathematics, Physics and Chemistry, vol 215. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/1-4020-4173-X_11
206. Подворна О.Г. (2016) Політика Королівства Норвегії щодо регіону Арктики У ХХІ столітті: специфіка зовнішнього виміру. Вісник Дніпропетровського університету № 6. <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/855>
207. Williams, Michael W. and Iver B. Neumann (2000) From Alliance to Security Community: NATO, Russia and the Power of Identity, Millennium. *Journal of International Studies* 29: (2): 357–387.
208. Wilhelmsen, J., & Gjerde, K. L. (2018). How the New Cold War travelled North (Part I): Norwegian and Russian narratives. Norwegian Institute of International Affairs (NUPI). <http://www.jstor.org/stable/resrep19871>
209. Staalesen, A. (2021) New Russian fighter jets on standby in upgraded Arctic air base. The Barents Observer.

<https://thebarentsobserver.com/en/security/2021/02/new-russian-fighter-jets-standby-upgraded-arctic-air-base>

210. Nilsen, T. (2021) Norway intelligence warns about new nuclear weapons technology developed by Russia. The Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2021/02/norway-intelligence-warns-about-new-nuclear-weapons-technology-developed-russia>

211. Nilsen, T. (2021) Tsirkon hypersonic missile first time test-fired from Northern Fleet submarine. The Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2021/10/zircon-hypersonic-missile-first-time-test-fired-northern-fleet-submarine>

212. Nilsen, T. (2021) Large Russian missile cruiser sails Varanger fjord close to Norway's border. The Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2021/02/large-russian-missile-cruiser-sails-varanger-fjord>

213. Nilsen, T. (2021) Moscow dissatisfied with Norwegian navy visit to Arctic archipelago. The Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2021/11/moscow-dissatisfied-norwegian-navy-visit-norwegian-arctic-archipelago>

214. UAWire (2022) Russia to hold nuclear deterrence drills. <https://uawire.org/russia-to-hold-nuclear-deterrence-drills#>

215. Nilsen, T. (2022) Norway boosts defense spendings with priority up north. The Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2022/10/norway-boosts-defense-spendings-10-priority-north>

216. MJPS (2022) The Norwegian Government plans to increase national security, especially in the North. <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/regjeringen-vil-styrke-sikkerheten-sarlig-i-nord/id2907492/>

217. Nilsen, T. (2021) KNM Thor Heyerdahl makes port call in Svalbard. The Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2021/10/knm-thor-heyerdahl-makes-port-call-svalbard>

218. MFA (2022) Defence cooperation between Norway and US essential for our security. https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/sdca_submitted/id2907892/

219. Vandiver J. (2016) 300 US Marines could be based in Norway in a plan under consideration by both nations. <https://www.arctictoday.com/300-us-marines-could-be-based-in-norway-in-a-plan-under-consideration-by-both-nations/>

220. Forsvaret.no (2022) Cold Response 2022. <https://www.forsvaret.no/en/exercises-and-operations/exercises/cr22>

221. Nilsen, T. (2021) Nordic fighter jet exercises kicks off inside Arctic Circle. The Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2021/08/nordic-fighter-jet-exercises-kicks-inside-arctic-circle>

222. Nilsen, T. (2021) Russian warship sailed close-up to Norwegian naval exercise FLOTEX 21. The Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2021/11/russian-warship-sailed-close-norwegian-naval-exercise-flotex-21>

223. JRCC NN, NCA (2021) Exercise Barents 2021. https://www.barents-council.org/document/JCRC_meeting_online_23_August_2021_presentation_Bilateral_report_Exercise_Barents_2021.pdf

224. Norwegian Barents Secretariat (2020) Promoting Norwegian-Russian relations in the north. <https://barents.no/en/promoting-norwegian-russian-relations-north>

225. Edvardsen, A. (2022) Continued Enthusiasm for Barents Cooperation. High North News. <https://www.highnorthnews.com/en/continued-enthusiasm-barents-cooperation>

226. MFA (2022) War against Ukraine affects relations with Russia. https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/relations_with_russia/id2903146/

227. Nilsen, T. (2022) Norway limits access for Russian fishing vessels. The Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2022/10/russian-fishing-vessels-denied-access-all-three-ports-norway>

228. Jonassen, T. (2022) Meeting of the Norwegian-Russian Nuclear Commission: Puts Cooperation with Russia about Nuclear Safety on Hold. <https://www.highnorthnews.com/en/puts-cooperation-russia-about-nuclear-safety-hold>

229. Jensen L. C., & Skedsmo P. W. (2010). Approaching the North: Norwegian and Russian foreign policy discourses on the European Arctic. *Polar Research*, 29(3), 439-450. <https://doi.org/10.3402/polar.v29i3.6073>

230. MFA (2018) Norway's Role and Interests in Multilateral Cooperation. Meld. St. 27 (2018–2019) Report to the Storting (White Paper) <https://www.regjeringen.no/contentassets/5673dad917448148b491635289ac690/en-gb/pdfs/stm201820190027000engpdfs.pdf>.

231. Arctic Council (2009) Tromsø Declaration. The Sixth Ministerial Meeting of the Arctic Council. <https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/91>

232. Center for Arctic Policy Studies (2011) International and Pan-Arctic Agreements and Cooperation. Agreement on Cooperation on Aeronautical and Maritime Search and Rescue in the Arctic. https://uaf.edu/caps/resources/policy-documents/agreements-Arctic_SAR_Agreement_EN-2011.pdf

233. Center for Arctic Policy Studies (2013) International and Pan-Arctic Agreements and Cooperation. Agreement on Cooperation on Marine Oil Pollution Preparedness and Response in the Arctic https://uaf.edu/caps/resources/policy-documents/agreements-Arctic_SAR_Agreement_EN-2011.pdf

234. Center for Arctic Policy Studies (2013) International and Pan-Arctic Agreements and Cooperation. Agreement on Enhancing International Arctic Scientific Cooperation <https://uaf.edu/caps/resources/policy-documents/agreements-scientific-cooperation-2017.pdf>

235. High North News (2022) Gathering Input for Norway's Chairmanship at the Arctic Council. <https://www.highnorthnews.com/en/gathering-input-norways-chairmanship-arctic-council>

236. Hønneland G.(2017) Norway and the High North: Foreign Policy Strategies since the Cold War. *Current Politics and Economics of Europe* (28): 1, pp. 31-54

237. Hønneland, G. (2017). Norway's High North Policies. In: *Arctic Euphoria and International High North Politics*. Palgrave Macmillan, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-10-6032-8_1

238. Eriksson, J. (1995). Security in the Barents Region: Interpretations and Implications of the Norwegian Barents Initiative. *Cooperation and Conflict*, 30(3), 259–286. <http://www.jstor.org/stable/45083821>

239. Government.no (2019) The Norwegian Chairmanship of the Barents Euro-Arctic Council 2019-2021. https://www.regjeringen.no/en/topics/high-north/barents_chairmanship/id2671095/

240. Heikkilä M. (2019) *If We Lose the Arctic: Finland's Arctic Thinking from the 1980s to Present Day*. Arctic Centre, University of Lapland, 2019

241. Waever, O. (1992). Nordic Nostalgia: Northern Europe after the Cold War. *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), 68(1), 77–102. <https://doi.org/10.2307/2620462>

242. Jokela J. & Iso-Markku (2013) Nordic Defence cooperation: Background, current trends and future prospects? <https://www.files.ethz.ch/isn/166518/201321.pdf>

243. The Danish Parliament (2021) The Nordic Council. <https://www.thedanishparliament.dk/en/international/delegations/nor>

244. Anderson, S.V. (1964) *The Nordic Council and the 1962 Helsinki Agreement*. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/nordic34&div=17&id=&page>

245. Воронов К. (2008) Евроинтеграция Норвегии: особый курс малой страны. М., Прогресс-Традиция.
246. Stortinget (2018) Leadership of Nordic Council in 2018. <https://www.stortinget.no/nn/In-English/About-the-Storting/News-archive/Front-page-news/2017-2018/leadership-of-nordic-council-in-2018/>
247. Kinsten S. & Orava H. (2012) The Nordic Council – our council <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:701349/FULLTEXT01.pdf>
248. Forsberg, T. (2013). The rise of Nordic defence cooperation: a return to regionalism? *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), 89(5), 1161–1181. <http://www.jstor.org/stable/24538302>
249. Stoltenberg, T. (2009) Nordisk Samarbeid om Utenriks- og Sikkerhetspolitikk. <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/nordiskrapport.pdf>
250. Arctic Portal (2010) First NATO headquarters in the Arctic as Norway moves its military leadership into the Arctic Circle. <https://arcticportal.org/ap-library/news/266-first-nato-headquarters-in-the-arctic-as-norway-moves-its-military-leadership-to-the-arctic>
251. Nordregio (2011) Step forward...Nordic Solidarity. <https://archive.nordregio.se/en/Metameny/About-Nordregio/Journal-of-Nordregio/Journal-of-Nordregio-no-1-2011/Step-forwardNordic-Solidarity/index.html>
252. Nordefco (2018) Nordic Defense Cooperation Vision 2025. <https://www.nordefco.org/Files/nordefco-vision-2025-signed.pdf>
253. Iso-Markku, T., Innola, E., & Tiilikainen, T. (2018) A Stronger North? Nordic cooperation in foreign and security policy in a new security environment. https://sldinfo.com/wp-content/uploads/2018/05/nordic-vnteam-report_final.pdf
254. Saxi H.L. (2018) After Crimea: The Future of Nordic Defence Cooperation. <https://isnblog.ethz.ch/author/hakon-lunde-saxi>

255. NME (2006) Norwegian climate policy. https://www.regjeringen.no/contentassets/c215be6cd2314c7b9b64755d629ae5ff/en-gb/pdfs/stm200620070034000en_pdfs.pdf

256. MFA (2008) Report No. 13 to the Storting (2008-2009). Climate, Conflict and Capital — Norwegian development policy adapting to change. https://www.regjeringen.no/contentassets/74c115f115304813805fa58d96e3c859/en-gb/pdfs/stm200820090013000en_pdfs.pdf

257. CCPI (2022) CCPI Ranking 2022. <https://ccpi.org/>

258. Donor Tracker (2021) Norway's bilateral ODA for climate by sector. <https://donortracker.org/node/11439>

259. MCE (2006) Report No. 26 to the Storting (2006-2007) The Government's Environmental Policy and the State of the Environment in Norway. https://www.regjeringen.no/contentassets/6e9a660fc2b441899a7cc2f6dab3887e/en-gb/pdfs/stm200620070026000en_pdfs.pdf

260. MCE (2016) Norway's Climate Strategy for 2030: a transformational approach within a European cooperation framework — Meld. St. 41 (2016–2017) Report to the Storting (white paper). <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/meld.-st.-41-20162017/id2557401/?ch=1>

261. EEA Grants (2021) Status Report 2021. <https://statusreport2021.eeagrants.org/>

262. Norad (2015) Mitigation. <https://www.norad.no/en/front/thematic-areas/climate-change-and-environment/mitigation/>

263. Regjeringen.no (2019) Norwegian Carbon Credit Procurement Program. <https://www.regjeringen.no/en/topics/climate-and-environment/climate/innsiktsartikler-klima/norwegian-carbon-credit-procurement-program/id2415405/>

264. Norad (2018) Norway's International Climate and Forest Initiative. Evaluating for success. <https://www.oecd.org/dac/evaluation/Norad-Factsheet-interactive-final.pdf>

265. Norad (2021) NICFI. <https://www.norad.no/en/front/thematic-areas/climate-change-and-environment/norways-international-climate-and-forest-initiative-nicfi/>

266. Norad (2021) The Norwegian Climate and Forest funding to civil society. <https://www.norad.no/en/front/funding/climate-and-forest-initiative-support-scheme/grants-2013-2015/projects/#&sort=date>

267. MCE (2014) Carbon credits. <https://www.regjeringen.no/en/topics/climate-and-environment/climate/innsiktsartikler-klima/klimakvoter/id2076655/>

268. UNFCCC (2015) Norway Bolstering UN's Clean Development Mechanism. <https://unfccc.int/news/norway-bolstering-uns-clean-development-mechanism>

269. UNFCCC (2016) Norwegian Government Buys Carbon Credits from African CDM Projects. <https://unfccc.int/news/norwegian-government-buys-carbon-credits-african-cdm-projects>

270. The World Bank (2015) Carbon Pricing: It's on the move. <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2015/11/30/carbon-pricing-its-on-the-move>

271. Climate Cent Foundation (2022) Transformative Carbon Asset Facility. <https://www.klimarappen.ch/en/Transformative-Carbon-Asset-Facility.33.html>

272. Climate Cent Foundation (2022) Transformative Carbon Asset Facility. <https://www.klimarappen.ch/en/Transformative-Carbon-Asset-Facility.33.html>

273. Multiconsult (2018) Scandinavian Investments in Renewable Energy in Developing Countries. https://www.nordicenergy.org/wp-content/uploads/2018/12/ZERO-Norfund-Solklyngen_Report.pdf

274. Norad (2015) Evaluation of the Norwegian Investment Fund for Developing Countries (Norfund). Report 1/2015. <https://www.norfund.no/app/uploads/2020/02/Evaluation-of-the-Norwegian-Investment-Fund-for-Developing-Countries-1.pdf>

275. Norad (2017) Clean Energy for Development Initiative. <https://www.norad.no/en/front/thematic-areas/energy/clean-energy/clean-energy-for-development-initiative/#:~:text=The%20main%20objective%20of%20the,Energy%20production>
276. Norad (2021) Private Sector Development, Job Creation, Technical and Vocational Education and Training. <https://www.norad.no/en/front/funding/private-sector-development/>
277. GET FiT Uganda (2021) Development Partners. <https://www.getfit-uganda.org/partners/development-partners/>
278. Norfund (2018) Annual Report. <https://www.norfund.no/app/uploads/2020/02/Annual-report-2018.pdf>
279. NORWEP (2021) Partners. <https://www.norwep.com/search?s=partners>
280. Nysnø AS (2021) Nysnø Climate Investments. <https://www.nysnoinvest.no/en/about-nysno/>
281. SANA (2021) Corporate Program SANA. <https://www.sanassociation.com/about/>
282. NNCC (2019) The Nigerian Norwegian Chamber of Commerce. A bilateral commitment to win-win development. <https://nigeria-norway.org.ng/>
283. Donor Tracker (2022) Norwegian Climate Investment Fund makes first investment of US\$24 million, prioritizes renewable power in South Africa. <https://donortracker.org/policy-updates/norwegian-climate-investment-fund-makes-first-investment-us24-million-prioritizes>
284. Donor Tracker (2021) Climate change is a cross-cutting issue in Norway's development policy. <https://donortracker.org/norway/climate>
285. MFA (2013) Food Security in a Climate Perspective. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/utvikling/matsikkerhet/food_security_climate_perspective_strategy_summary.pdf
286. GACSA (2019) Climate Smart Agriculture in Action. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/utvikling/matsikkerhet/food_security_climate_perspective_strategy_summary.pdf

287. Kaarhus, R., Haug, R., Hella J.P, & Makindara J. (2010) Agro-Investment in Africa – Impact on Land and Livelihoods in Mozambique and Tanzania.

http://www.umb.no/statisk/noragric/publications/reports/2010_nor_rep_53.pdf

288. WHO (2017) Norway announces the establishment of a sustainable fisheries action network. <http://www.who.int/nutrition/decade-of-action/norway-commitment-6jun2017/en/>

289. Norad (2016) Fisheries Aid. <https://www.norad.no/en/front/thematic-areas/climate-change-and-environment/fisheries/fisheries-aid/>.

290. Global Seafood Alliance (2022) Norway pledges \$5 million for IFAD aquaculture projects in East Africa. <https://www.globalseafood.org/advocate/norway-pledges-5-million-for-ifad-aquaculture-projects-in-east-africa/>

291. Norad (2020) Fish for Development. <https://www.norad.no/en/front/the-knowledge-bank/programmes-in-the-knowledge-bank/fish-for-development/>

292. MCE (2015) Meld. St. 14. Nature for life — Norway's national biodiversity action plan (Chapter 4–9). https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/meld.-st.-14-20152016/id2468099/?q=arctic&ch=3#match_0

293. Regjeringen.no (2012) Norway's policy towards CGIAR. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/fn/profilark2011/e886_e_cgiar.pdf

294. Hedlund, S. (2022) Norway's oil fund braces for climate challenges. GIS. <https://www.gisreportsonline.com/r/norway-oil-fund/>

295. Reuters (2021) Norway's sovereign wealth fund pushes into renewables with \$1.6 billion Orsted deal. <https://yhoo.it/3La00tC>

296. Warren, C. (2021) New Norwegian government promises strategy for offshore wind development. <https://www.windpowermonthly.com/article/1734075/new-norwegian-government-promises-strategy-offshore-wind-development>

297. EDF (2015) Norway: an Emissions Trading Case Study.

298. MPE (2019) Longship – Carbon capture and storage — Meld. St. 33 (2019–2020) Report to the Storting (white paper).
<https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/meld.-st.-33-20192020/id2765361/>

299. Liland, F., & Kjerland, K. A. (2003) The History of Norway's Development Assistance, 1989–2002. Bergen: Fagbokforlaget.

300. Pharo, H. (2003) Altruism, Security and the Impact of Oil: Norway's Foreign Economic Assistance Policy, 1958 - 1971. *Contemporary European History*, 12(4), 527-546.

301. Stokke, O. (2006) Aid and political conditionality. London: F. Cass.

302. OECD (2021) Norway. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/aaf0304f-en/index.html?itemId=/content/component/aaf0304f-en>

303. Norad (2019), This is how Norwegian development aid funds are spent. <https://www.norad.no/en/front/about-norad/news/2020/this-is-how-norwegian-development-aid-funds-are-spent-2019/>.

304. MFA (2017) Partner Countries in Norway's Development Policy. https://www.regjeringen.no/contentassets/aa31d1e5d6e94d0eaa8b1eeb047f4576/partnerland_summary.

305. UN (2017) Sustainable Development Goals. <https://sustainabledevelopment.un.org/sdgs>

306. MFA (2013) Education for Development. Meld. St. 25 (2013-2014). <https://www.regjeringen.no/contentassets/118ab85ad919493699f9623aad5652fb/en-gb/pdfs/stm201320140025000engpdfs.pdf>

307. GPE (2021) Norway. <https://www.globalpartnership.org/who-we-are/about-gpe/donor-norway>

308. Norad (2017) Education in war, emergencies and fragile situations. <https://www.norad.no/en/front/thematic-areas/education/education-in-crisis/>

309. GCPEA (2020) The Safe Schools Declaration <https://ssd.protectingeducation.org/>

310. Donor Tracker (2020) Norway - Global Health R&D. <https://donortracker.org/norway/globalhealthrd>.

311. Gavi, the Vaccine Alliance (2019) Norway. <https://www.gavi.org/investing-gavi/funding/donor-profiles/norway>.

312. Norad (2015) The Changing Global Health Agenda-post 2015. <https://www.norad.no/en/front/about-norad/news/speech-at-globvac/>

313. MFA (2019) Better Health, Better Lives: Combatting Non-Communicable Diseases in the Context of Norwegian Development Policy (2020-2024). https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/utvikling/betterhealth_summary.pdf

314. MFA (2019) NOK 5.5 billion for humanitarian aid in 2020. https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/pm_humaid/id2670799/.

315. MFA (2020) Norway to provide NOK 390 million to support crisis-affected people in the Sahel. https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/support_sahel/id2773023/

316. Permanent Mission of Norway to the United Nations (2019) Record-high Norwegian core funding to UN organisations in 2019. <https://www.norway.no/en/uganda/norway-uganda/news-events/news2/record-high-norwegian-core-funding-to-un-organisations-in-2019/>

317. Donor Tracker (2022) Norway disbursed US\$4.2 billion in development assistance <https://donortracker.org/policy-updates/norway-disbursed-us42-billion-development-assistance-2021>

318. EVAC (2021) Save The Children Norway. <https://www.end-violence.org/grants/save-children-norway>

319. MFA (2014) Working together: Private sector development in Norwegian development cooperation — Meld. St. 35 (2014 – 2015) Report to the Storting (white paper). <https://www.regjeringen.no/contentassets/e25c842a003d4892986ce29678102593/en-gb/pdfs/stm201420150035000engpdfs.pdf>

320. Leira H. (2013) Our Entire People are Natural Born Friends of Peace': The Norwegian Foreign Policy of Peace. <https://doi.org/10.1111/spsr.12044>
321. Berg, R. (2011) The missionary impulse in Norwegian history. https://uir.unisa.ac.za/bitstream/handle/10500/4553/Berg-SHEXXXVI_1_-May2010.pdf?sequence=1
322. Lie, T. (1969). Speech before the First Assembly as Norway's Representative 16th on November 1946. In A. W. Cordier, & W. Foote, Public Papers of the Secretaries-General of the United Nations. New York: Columbia University Press.
323. Bondevik, K. (2003): 'Tale ved Nyttarsskiftet', http://odin.dep.no/smk/norsk/aktuelt/taler_artikler/taler_statsmin/001001-090408/dok-bn.html
324. Dörfer, I. (1997). The Nordic nations in the New Western Security Regime. Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press.
325. De Bengy Puyvallée, A., & Bjørkdahl, K. (2021) Do-Gooders at the End of Aid: Scandinavian Humanitarianism in the Twenty-First Century. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781108772129
326. Kjeksrud, S. (2016) Contributor profile: Norway. <https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/2020/05/ipi-pub-ppp-Norway.pdf>
327. Coning, C. (2010) Clarity, Coherence and Context. Three Priorities for Sustainable Peacebuilding. CIPS University of Ottawa. <https://www.nupi.no/en/publications/cristin-pub/clarity-coherence-and-context-three-priorities-for-sustainable-peacebuilding>
328. FFI (2018) Norway and UN Peacekeeping Trends. <https://publications.ffi.no/nb/item/asset/dspace:6143/FFI%20Facts-%20UN%20peacekeeping%20trends.pdf>.
329. Kjeksrud, S. (2016) Contributor profile: Norway. <https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/2020/05/ipi-pub-ppp-Norway.pdf>

330. Karlsrud, J. & Osland K.M. (2016) Between self-interest and solidarity: Norway's return to UN peacekeeping? <https://doi.org/10.1080/13533312.2016.1235096>

331. Permanent Mission of Norway to the United Nations (2021) News on peace and security. <https://www.norway.no/en/missions/UN/news/peace/>

332. Langmore J., Miletic T., Martin A., & Shea N. (2017) State support for peace process. A Multi-Country Review. https://www.academia.edu/77304380/State_Support_for_Peace_Processes_A_Multi_Country_Review

333. Tollefsen A.F., & Gustavsen E.M. (2017) Norway and UN Peacekeeping Trends, Conflict Trends, 5. Oslo: PRIO. <https://www.prio.org/publications/10805>

334. MFA (2021) Norway steps up support to UN's peacebuilding efforts. https://www.regjeringen.no/en/historical-archive/solbergs-government/Ministries/ud/news/2021/un_peacebuilding/id2828638/

335. PRIO (2022) Norway on the UN Security Council. <https://www.prio.org/projects/1919>

336. NPA (2020) 20th anniversary of UN Resolution 1325 on women, peace and security. <https://www.npaid.org/news/20th-anniversary-of-un-resolution-1325-on-women-peace-and-security>

337. Lehti (2014) Nordic Approaches to Peace Mediation Research, Practices and Policies. <https://bit.ly/3D9jH2G>

338. Bandarage, A. (2011). The "Norwegian Model": Political Economy of NGO Peacemaking. *The Brown Journal of World Affairs*, 17(2), 221–242. <http://www.jstor.org/stable/24590809>

ДОДАТКИ

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Лук'янова І. (2019) Іноземна допомога Норвегії: пріоритети та напрями здійснення. Гілея: науковий вісник, 142(3), 54-57.
2. Лук'янова І. (2019) Концептуальні засади зовнішньополітичної стратегії Королівства Норвегія. Міжнародні та політичні дослідження, 32, 125-134.
3. Лук'янова І. (2020) Роль Норвегії в розвитку відновлюваної енергетики в країнах, що розвиваються, в контексті «нішевої дипломатії». Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей, 41, 126-134.
4. Лук'янова І. (2022) Політика зі сприяння миру як ключовий аспект міжнародного позиціонування Норвегії. Міжнародні та політичні дослідження, 35, 55-63.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Лук'янова І. (2018) Особливості міграційної політики Норвегії. Сучасний рух науки: тези доп. III міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, Дніпро, 1 жовтня 2018 р. С.372-376.
6. Лук'янова І. (2018) Визначення пріоритетів зовнішньої політики держави: теорія, практика, міжнародний досвід. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. за міжнародною участю, Одеса : ОРІДУ НАДУ, 26 жовтня 2018 р. С.278-279.
7. Лук'янова І. (2018) Проблема міграції і зростання популізму в країнах північної Європи. Актуальні проблеми міжнародних відносин: Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції молодих вчених, Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2018, ч. 1. С. 17-19.

8. Лук'янова І. (2019) Особливості еволюції підходів країн Північної Європи до процесів євроінтеграції. Теорія та практика сучасної науки та освіти. Матеріали міжнародної наукової конференції, Дніпро, 29 листопада 2019 р., ч.1.С.55-57.

9. Лук'янова І. (2019) Участь країн північної Європи в євроінтеграційних процесах крізь призму прагматичного функціоналізму. Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів: матеріали VIII щорічної науково-практичної конференції, Одеса : ОРІДУ НАДУ, 19 грудня 2019 р. С.79-83.

10. Лук'янова І. (2020) Формування традиції прагматичного реалізму в зовнішній політиці Норвегії. Шевченківська весна – 2020: Матеріали ХVIII міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 13 березня 2020 р. С. 136-139.

11. Лук'янова І. (2020) Еволюція арктичної політики Європейського Союзу. Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України: матеріали 17-ї науково-практичної конференції, Дніпро:ДДРІДУ НАДУ, 14 травня 2020 р. С.39-41.

12. Лук'янова І. (2020) Концептуальні основи арктичної політики королівства Норвегія. Актуальні проблеми міжнародних відносин: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів, молодих вчених, Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2020. С.11-15.

13. Lukianova I. (2020) Evolution and main features of Norway's foreign aid policy. Глобальні тенденції в економіці, фінансах та управлінні: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Одеса: Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2 жовтня 2020р. С. 42-44.

14. Лук'янова І. (2020) Особливості норвезького підходу до співробітництва з ЄС. Європейська інтеграція в контексті світових

глобалізаційних процесів: матеріали ІХ щорічної науково-практичної конференції, Одеса : ОРІДУ НАДУ, 18 грудня 2020 р. С.72-76.

15. Лук'янова І. (2021) Особливості норвезького підходу до регулювання статусу арктичних територій. Шевченківська весна – 2021: Матеріали ХІХ міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 26 березня 2021 р. С.217-220.

16. Лук'янова І. (2021) Співробітництво держав Північної Європи у сфері безпеки та оборони і тенденції його розвитку. «Актуальні проблеми міжнародних відносин 2021»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених, Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2021. С.13-18.

17. Lukianova I. Strategic foresight in the foreign policy of states. Challenges of COVID-19 Pandemics for Economics and Business Administration. International Conference Globalization and higher education in economics and business administration, Romania, 2021. P.353-361

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

18. Lukianova I. (2019) European vector in foreign policy strategy of Norway. International Relations Review, 4, P.59-68

19. Лук'янова І. (2021) Арктична політика Норвегії: еволюція дискурсу та сучасні напрями реалізації. Гілея: науковий вісник, Філософські науки, Політичні науки, 163 (6-7). С.109-115.

20. Lukianova I. (2021) Norway's Development Assistance Policy: Legal Framework, Conceptual Ground and Current Trends. Studia Sieci Uniwersytetów Pogranicza, T. 5, P. 93-109

Відомості про апробацію результатів дослідження

Міжнародна науково-теоретична конференція молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (28 жовтня 2018 р., м. Київ); міжнародна наукова конференція «Теорія та практика сучасної науки та освіти» (29-30 листопада 2019 р., м. Дніпро); міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених «Шевченківська весна» (13 березня 2020 р., м. Київ); міжнародна науково-практична конференція «Глобальні тенденції в економіці, фінансах та управлінні» (м. Одеса, 2 жовтня 2020р.); міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів, молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (жовтень 2020 р., м. Київ); Conference Proceedings of the XIIth International Conference Globalization and Higher Education in Economics and Business Administration (8 жовтня 2020 р. м. Ясси, Румунія), міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин 2021» (жовтень 2021 р., м. Київ).

Документ підписано у сервісі Вчасно (продовження)
Дисертація_Лук'янова І.О..pdf

Документ відправлено: 10:58 19.12.2022

Власник документу

Електронний підпис

10:58 19.12.2022

Ідентифікаційний код: 3486506805

Лук'янова Ірина Олександрівна

Власник ключа: Лук'янова Ірина Олександрівна

Час перевірки КЕП/ЕЦП: 10:58 19.12.2022

Статус перевірки сертифікату: Сертифікат діє

Серійний номер: 3ED5083160DBC59B040000005EA64D00FC3EB700

Тип підпису: кваліфікований